

**ÖZEL EĞİTİM VE REHBERLİK HİZMETLERİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

EKPSS MEBÖZEL

COĞRAFYA

ÖZEL EĞİTİM VE REHBERLİK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Genel Yayın Yönetmeni	Prof. Dr. Kemal Varın NUMANOĞLU
Editör	Kürşat DULKADİR
Koordinatör	Osman İlker BOBUŞ
Proje Danışmanı	Ali ASLAN
Dijital Medya	Muhittin DELİHASAN
Dijital İçerik Geliştirme	Mehmet Rasim TAŞ Tuğrul ADIYAMAN Oğuzhan UÇAR
Son Okuma	Sevil CANPOLAT Ayşenur ŞAHİN Doğan Güneş KARAGÜLLE
Coğrafya Komisyonu	Sevil ALBAŞ Okan ÖZKAN Hülya TORUN YETERGE
ISBN	978-975-11-5895-6
Genel Yayın Numarası	7753
Dizi Yayın Numarası	1752
Matbaa	Gazi Mesleki Eğitim Merkezi
Tasarım	Aren Tanıtım

Her hakkı saklıdır. Bu yayının tümü ya da bir bölümü T.C. Millî Eğitim Bakanlığından izin almaksızın hiçbir biçimde çoğaltılamaz, basılıp yayınlanamaz.

Ankara - 2022

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül... ne bu şiddet bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl,
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim; bendimi çiğner, aşarım;
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garb'ın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar;
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imânı boğar,
"Medeniyet!" dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın... belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehîd oğlusun, incitme, yazıktır atanı;
Verme, dünyâları alsan da, bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ fışkıracak, toprağı sıksan şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hudâ,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyâda cüdâ.

Ruhumun senden, İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin ma'bedimin göğsüne nâ-mahrem eli!
Bu ezanlar-ki şehâdetleri dînin temeli
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli

O zaman vecd ile bin secde eder –varsa- taşım;
Her cerîhamdan, İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır rûh-i mücerred gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek Arş'a değer, belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl;
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif ERSOY

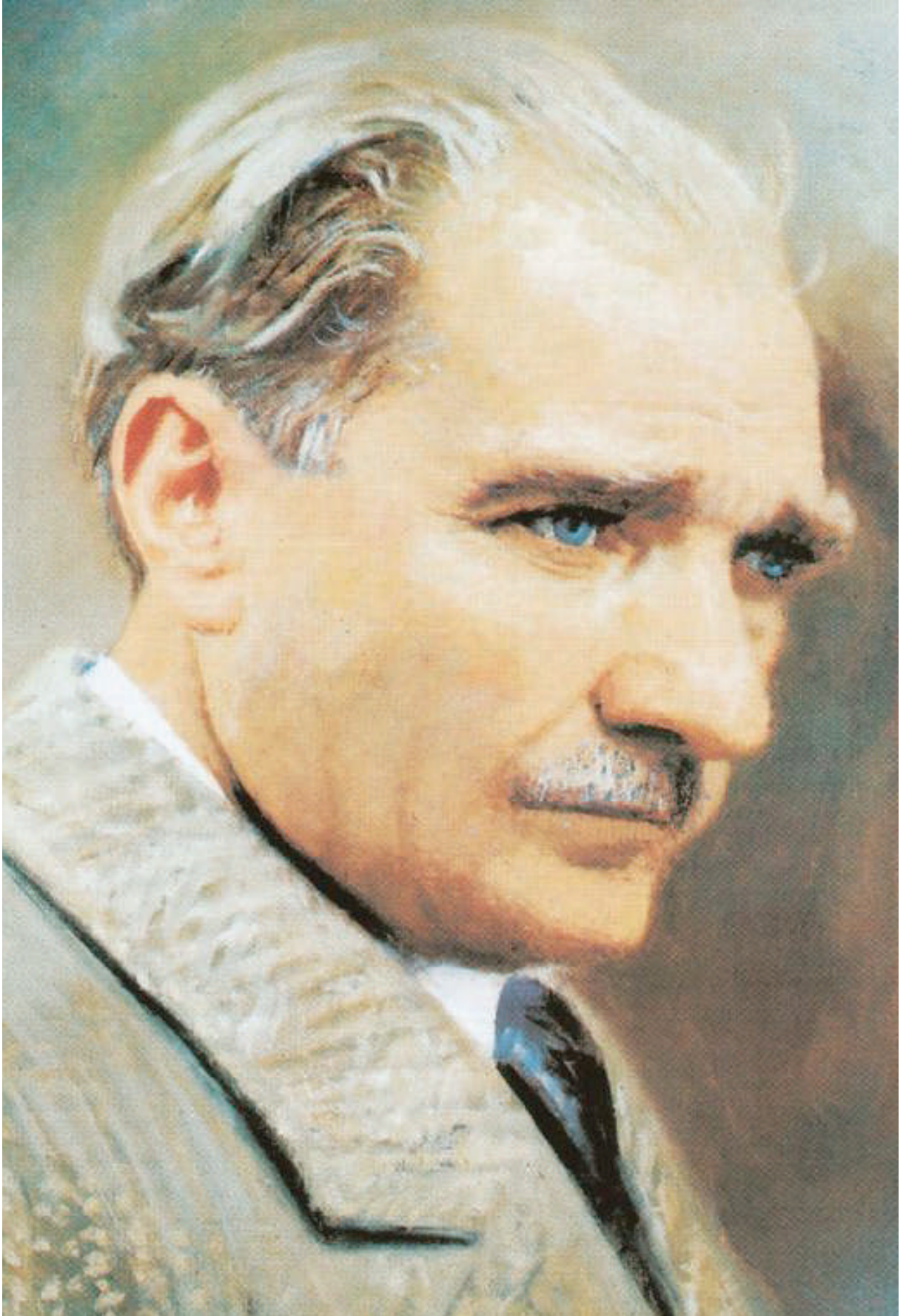
ATATÜRK'ÜN GENÇLİĞE HİTABESİ

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen; Türk istiklalini, Türk cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi seni bu hazineden mahrum etmek isteyen dâhilî ve haricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklal ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin. Bu imkân ve şerait, çok namûsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklal ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elim ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar, gaflet ve dalalet ve hatta hıyanet içinde bulunabilirler. Hatta bu iktidar sahipleri, şahsi menfaatlerini müstevlilerin siyasi emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakruzaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evladı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklal ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal ATATÜRK

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

ÖN SÖZ

EKPSS'ye Hazırlanan Değerli Gençler,

Öncelikle ülkemizin geleceğine katkı sağlamak, almış olduğunuz eğitim ve bilgi birikimiyle bu güzel vatanın güzel insanlarına hizmet etmek, ülkemizin ekonomisinde ben de varım demek için çıkmış olduğunuz bu yolculuğun hayırlara vesile olmasını diliyorum.

Ülkemizde, özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için her iki yılda bir EKPSS (Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı) yapılmaktadır. Bu sınav sonucunda başarılı olan bireyler devlet memuru olarak atanma hakkına ve necip milletimize hizmet etme şerefine sahip olmaktadır.

Sevgili Gençler,

Sizlere hiçbir başarının tesadüf olmadığını hatırlatmak istiyorum. Bir insanın azim ve çaba göstermeden bir şeye sahip olmayı dilemesi sonu hüsrarla bitecek bir hayalden başka bir şey değildir. Sizler bu gerçeğin bilinciyle EKPSS'ye hazırlanıyor, gecenizi gündüzünüze katarak çalışıyor, emek veriyorsunuz. İnşallah, Yüce Allah sizlerin bu emeklerini karşılıksız bırakmayacaktır.

Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak sizlere hazırlık sürecinizde yardımcı olmak amacıyla “EKPSS Mebözel” uygulaması ile “EKPSS Hazırlık” kitaplarını hazırladık ve kullanımınıza sunduk. İlk olarak 2020 yılında hayata geçirdiğimiz ve 500 binin üzerinde kişinin yararlandığı uygulamayı, sizler için bu yıl özverili ve ciddi bir çalışma sonucunda daha da zenginleştirdik, geliştirdik. Bu kapsamlı çalışma içeriğindeki konu anlatımları, uygulamalar, örnek soru çözümleri, konu sonu ve ünite sonu değerlendirme testleri, deneme sınavları ile sizi sınava tam olarak hazırlayacaktır. Sınav kapsamındaki Türkçe, matematik, tarih, coğrafya, vatandaşlık ve güncel bilgiler alanındaki içerikler uzmanlarımız tarafından sizlerin öğrenme özellikleri dikkate alınarak hazırlandı. Estetik ve sade tasarımı; basit ara yüzü ile oldukça kullanışlı olan “EKPSS Mebözel” uygulamasının ve “EKPSS Hazırlık” kitaplarının hayırlı olmasını temenni ediyorum. İçeriklerin ekran okuyucu programlar yoluyla seslendirilmesi; okuma programlarının seslendiremediği terimsel ifadelerin mp3 formatında hazırlanarak uygulamaya eklenmesi; şekil, sembol, harita vb. görsellerin betimlenmesi görme engelli kardeşlerimizin sınava en iyi şekilde hazırlanmasını sağlayacaktır. “orgm.meb.gov.tr/ekpssmebozel” internet adresinden, “IOS” ve “Android” platformlarından ücretsiz indirilebilen böylesi değerli ve ihtiyaç duyulan bir çalışmayı sizlerle paylaşmanın mutluluğunu yaşıyor, bu süreçte emeğini esirgemeyen tüm öğretmen arkadaşlarıma teşekkür ediyor, sınava hakkıyla hazırlanan tüm kardeşlerimizin başarılı olmasını Yüce Allah’tan niyaz ediyorum.

Prof. Dr. Kemal Varın NUMANOĞLU

Genel Müdür

İÇİNDEKİLER

TÜRKİYE’NİN COĞRAFİ KONUMU	11
TÜRKİYE’NİN İKLİMİ VE BİTKİ ÖRTÜSÜ VE TOPRAK TİPLERİ.....	25
TÜRKİYE BEŞERİ COĞRAFYASI	43
TÜRKİYE’NİN YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ.....	55
TÜRKİYE’NİN EKONOMİK COĞRAFYASI	89
TÜRKİYE’NİN COĞRAFİ BÖLGELERİ	111

TÜRKİYE’NİN COĞRAFİ KONUMU

1. COĞRAFİ KONUM

Coğrafi koordinat sistemi, dünya üzerindeki bir yerin konumunu (zaman ve yere ait özelliklerini) belirleyebilmek amacıyla oluşturulmuştur. Bu sistem, teknolojik gelişmelerin etkisiyle insanların günlük yaşamını oldukça kolaylaştırmış ve insanların yaşamına yenilikler katmıştır. Coğrafi koordinat sistemi; günümüzde cep telefonlarındaki yer bildiriminde, araçlardaki navigasyon sistemlerinde (yol kılavuzu), hava ve deniz ulaşımında hareket rotalarının belirlenmesinde, savunma sanayisinde vb. pek çok alanda kullanılmaktadır.

Dünya’nın kendi eksenini etrafında dönüş hareketi sırasında dönmeyen, hareket-siz noktalara **kutup** adı verilir. Dünya’nın en kuzey uç noktası **Kuzey Kutup Noktası**, en güney uç noktası **Güney Kutup Noktası’dır**. Dünya’yı kuzey ve güney olmak üzere iki eşit kısma ayıran en büyük paralel dairesine de **"Ekvator"** denir.

Ekvator ve Kutup Noktaları

Kutup noktaları ile Ekvator çizgisi esas alınarak paralel ve meridyenler, bu paralel ve meridyenlerin bir araya gelmesiyle de koordinat sistemi oluşmuştur.

Paralel: Ekvator çizgisine paralel uzanan ve meridyen yaylarını dik kesen hayali tam dairelerdir. Başlıca özellikleri şunlardır:

- Başlangıç paraleli Ekvator’dur. En uzun paralel dairesi olan Ekvator, Dünya yüzeyini kuzey ve güney yönünde iki eşit parçaya ayırır. Ekvator çizgisinin kuzeyine *Kuzey Yarım Küre*, güneyine *Güney Yarım Küre* denir.
- Paraleller, Ekvator çizgisine paralel olarak doğu ve batı yönünde uzanır.
- Ardışık iki paralel dairesi arasında bir derecelik açı vardır.
- Ardışık iki paralel dairesi arası mesafe her yerde yaklaşık 111 km’dir.
- Ekvator çizgisinden her iki kutup noktasına doğru gidildikçe paralel dairelerinin boyları kısalır.
- Kuzey Yarım Küre’de 90 tane ve Güney Yarım Küre’de 90 tane olmak üzere toplam 180 tane paralel dairesi vardır.
- Kuzey Yarım Küre’de ve Güney Yarım Küre’de her bir paralel dairesinin nu-

marasından iki tane vardır. Paralel dairelerinin numara değeri Kuzey Yarım Küre’de kuzeye doğru, Güney Yarım Küre’de güneye doğru artar. Kuzey Yarım Küre’deki paralel dairelerine kuzey paralelleri, Güney Yarım Küre’deki paralel dairelerine güney paralelleri denir.

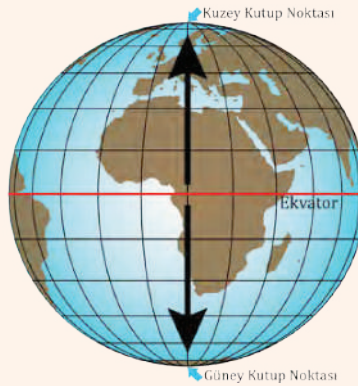
Paralel Daireleri

Enlem: Dünya üzerindeki herhangi bir noktanın Ekvator düzlemine olan uzaklığının açı cinsinden değeridir.

Bu değer derece cinsinden ifade edilir. Dünya üzerinde sonsuz sayıda nokta ve bu noktaların her birinin bir enlem değeri vardır. Örneğin Uşak, 38 derece 40 dakika 27 saniye kuzey enleminde yer alır.

Enlem Etkisi: Ekvator çizgisinden kutup noktalarına doğru gidildikçe Güneş ışınlarının yere düşme açısının değişmesine bağlı meydana gelen değişimleri ifade eder. Bu değişimlerden bazıları şunlardır:

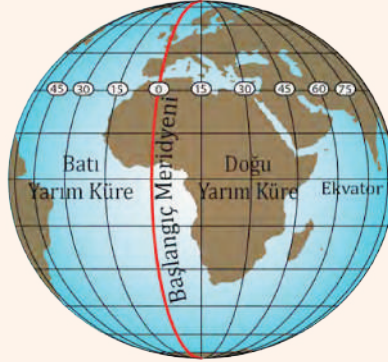
- Sıcaklık azalır.
- İklim kuşakları oluşur.
- Bitki örtüsü kuşakları oluşur.
- Deniz suyu sıcaklığı ve tuzluluk oranı azalır.
- Yürütülen ekonomik faaliyetler değişir.

Kutup Noktaları

Meridyen: İki kutup noktası arasında uzanan, paralel dairelerini dik kesen, hayalî, yarım dairelerdir. Başlıca özellikleri şunlardır:

- Başlangıç meridyeni, İngiltere'deki Greenwich (Grinviç) Gözlemevi'nin bulunduğu yerden geçer.
- Başlangıç meridyeni, Dünya yüzeyini doğu ve batı olarak iki eşit parçaya ayırır. Başlangıç meridyenin doğusundaki kısmına *Doğu Yarım Küre*, batısındaki kısmına *Batı Yarım Küre* denir.

Meridyen Yayları

- Meridyenler, iki kutup noktası arasında kuzey ve güney yönünde uzanır.
- Ardışık iki meridyen yayı arasında birer derecelik açı vardır.
- Ardışık iki meridyen yayı arasındaki mesafe yalnızca Ekvator çizgisi üzerinde yaklaşık 111 km'dir. Ekvator çizgisinden kuzey ve güney yönüne gidildikçe meridyenler arası mesafe azalır.
- Meridyen yayları kutup noktalarında birleşir ve boyları birbirine eşittir.
- Doğu Yarım Küre'de 180 tane ve Batı Yarım Küre'de 180 tane olmak üzere toplam 360 tane meridyen yayı vardır.
- Doğu Yarım Küre'de ve Batı Yarım Küre'de her bir meridyen yayı numarasından iki tane vardır. Meridyen yaylarının numara değeri Doğu Yarım Küre'de doğuya doğru, Batı Yarım Küre'de batıya doğru artar. Doğu Yarım Küre'deki meridyen yaylarına doğu meridyenleri, Batı Yarım Küre'deki meridyen yaylarına batı meridyenleri denir.
- Anti meridyen, bir meridyen yayını 180'e tamamlayan diğer yarım küredeki meridyendir.

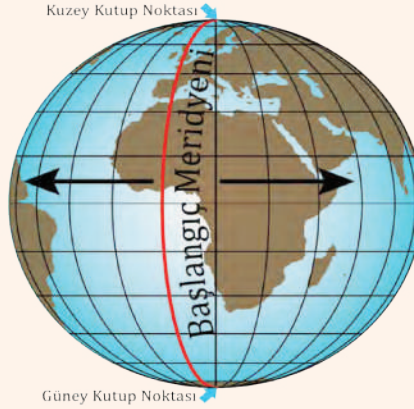
Örnek

30° doğu meridyeninin anti meridyeni, 150° batı meridyenidir.

Boylam: Dünya üzerinde herhangi bir yerin başlangıç meridyenine uzaklığının açı cinsinden değeridir.

Derece ($^{\circ}$), dakika ($'$), saniye ($''$) cinsinden ifade edilir. Dünya üzerindeki her bir noktanın bir boylam değeri vardır. Örneğin Uşak, 29 derece 24 dakika 21 saniye doğu boylamında yer alır.

Boylam Etkisi: Başlangıç meridyeninden doğuya ve batıya doğru gidildikçe meydana gelen değişimleri ifade eder. Boylam, zaman kavramı (yerel saat) üzerinde etkilidir.

Boylam Etkisinin Değişim Yönü

2. KONUM

Konum, matematik ve özel konum olarak ikiye ayrılır.

2.1. Matematik (Mutlak) Konum:

Türkiye, 36° kuzey enlemi ile 42° kuzey enlemi arasında ve 26° doğu boylamı ile 45° doğu boylamı arasında yer alır.

Türkiye'nin Mutlak Konumu

- Türkiye, Kuzey Yarım Küre'de yer alır. Bu durum, Türkiye'nin güneyinden kuzeyine doğru gidildikçe bazı özelliklerin değişmesine neden olur. Bu özellikler şunlardır:
- Güneş ışınlarının yere düşme açısı azalır.

- Sıcaklık, enleme bağlı olarak azalır.
- Cisimlerin gölge boyu uzar.
- Deniz suyu tuzluluk oranı azalır.
- Kalıcı kar sınırı deniz seviyesine yaklaşır.
- Üzerinden geçen paralel dairelerinin boyları kısalmır.
- Üzerinden geçen ardışık iki meridyen yayı arasındaki mesafe azalır.
- Türkiye, orta enlemlerde yer alır. Bu nedenle yıl içinde dört mevsimi belirgin olarak yaşar.
- Türkiye'nin kuzeyi ile güneyi arasındaki kuş uçuşu uzaklık 666 km'dir.
- Türkiye'nin doğusu ile batısı arasındaki yerel saat farkı 76 dakikadır.
- Türkiye, 2 ve 3. saat dilimlerinde yer alır.

2.2. Özel (Göreceli) Konum:

Türkiye'nin dünya üzerinde bulunduğu yer, aşağıdaki haritada gösterilmiştir.

Türkiye'nin Çevresine Göre Bulunduğu Yer

Türkiye'nin göreceli konumunun sağladığı katkılar şunlardır:

- Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının birbirine en yakın olduğu yerde bulunması,
- Petrol ve doğal gaz gibi enerji kaynaklarının rezerv miktarının fazla olduğu Orta Doğu ülkeleri ile sınır komşusu olması,
- Karadeniz'in çıkış noktaları olan İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı'na ve sahip olması,
- Üç tarafı denizlerle çevrili bir yarımada ülkesi olması,
- Asya kıtası ile Avrupa kıtasını en kısa mesafede birbirine bağlayan transit ticaret yollarına ve enerji nakil hatlarına sahip olması,
- Jeolojik olarak genç oluşumlu bir ülke olması (Bu durumun Türkiye'ye etkileri; deprem riskinin fazla olması, sıcak su kaynaklarının fazla olması, yükselti ortalamasının fazla olması, yer şekillerinin çeşitlilik göstermesidir.)

- Aynı anda sınırları içerisinde farklı iklim özelliklerinin birlikte etkili olması (Bu durumun Türkiye'ye etkileri ise şöyledir: bitki örtüsü çeşitliliğinin fazla olması, tarım ürünü çeşitliliğinin fazla olması, farklı turizm etkinliklerinin yapılabilmesi, sınırları içerisinde farklı yaşam tarzlarının oluşması).

Harita: Türkiye Siyasi Haritası – Türkiye'nin Komşuları

3. ZAMAN KAVRAMI

Dünya üzerindeki bir noktanın Güneş'in tam karşısında olduğu andan tekrar aynı noktanın Güneş'in tam karşısına gelmesine kadar geçen süre 24 saattir. Bu zaman dilimine bir gün denir. Verilen nokta bir günlük sürede Güneş'in karşısında 360°lik bir açı yapar. Bu nedenle Güneş'in ufuk düzleminde yaptığı her bir derece-lik açı 4 dakikaya karşılık gelir.

Zaman kavramı üç başlık hâlinde incelenir. Bunlar; yerel saat, uluslararası saat ve ulusal saattir.

3.1. Yerel Saat:

Güneş'in ufuk düzlemindeki konumuna göre belirlenen zaman kavramıdır. İnsanların Güneş'in ufuk düzlemindeki konumuna göre yapmış olduğu tüm faaliyetlerde yerel saat kullanılır. Örneğin; namaz vakitleri, iftar ve sahur vakitleri yerel saatlere göre belirlenir.

Yerel saat sorularının çözümünde kullanılacak bilgiler:

- Her bir derecelik boylam arasındaki yerel saat farkı 4 dakikadır.
- Aynı boylam üzerindeki tüm noktalarda yerel saat aynıdır.
- Güneş, bir boylamın tam karşısında ise o boylamda yerel saat 12.00'dir (öğle vakti).
- Bir boylamın daha doğusundaki boylamda yerel saat daha ileridir.

Örnek

30° doğu boylamında yerel saat 8.40 iken 15° doğu boylamında yerel saat kaçtır?

Cevap:

Başlangıç Meridyeni

15° Doğu Boylamı

30° Doğu Boylamı

?

8.40

1. Aşama: Öncelikle iki nokta arasındaki boylam farkı bulunur.

$$30^\circ - 15^\circ = 15^\circ \text{ Boylam farkı}$$

2. Aşama: Elde edilen boylam farkı iki boylam arasındaki zaman farkı ile çarpılır.

$$15^\circ \times 4 = 60 \text{ Dakika} = 1 \text{ Saat}$$

3. Aşama: İki boylam arasındaki zaman farkı 30° doğu boylamının yerel saatinden çıkarılır.

8.40

- 1.00

7.40 → 15° Doğu boylamının yerel saati

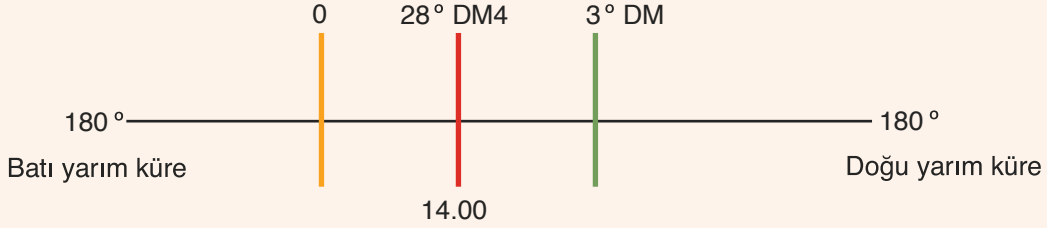

Uyarı

- Soruda verilen iki nokta arasındaki boylam farkı hesaplanırken başlangıç meridyenine göre aynı yönde olanlar birbirinden çıkarılır. Farklı yönde olanlar ise toplanır.
- Elde edilen boylam farkı, sabit zaman farkı olan 4 dakika ile çarpılır. Elde edilen çarpım sonucu dakika cinsindendir. İstenilirse 60'a bölünerek saat birimine çevrilir.
- Elde edilen zaman farkı, istenilen boylamın durumuna göre toplanır ya da çıkarılır. Örneğin yerel saati istenen boylam daha doğuda ise elde edilen zaman farkı diğer boylamın yerel saati ile toplanır.

Örnek

28° Doğu meridyenindeki Balıkesir’ de yerel saat 14.00 iken 43° doğu meridyeni üzerinde yer alan Ağrı’da yerel saat kaçtır?

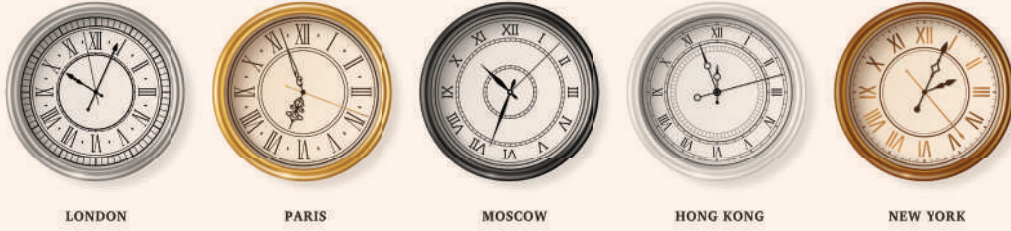

Cevap:

$$43^\circ - 28^\circ = 15^\circ \quad 15^\circ \times 4 = 60 \text{ dk}$$

$$14.00 + 60 \text{ dk} = 15.00 \text{ Yerel saat}$$

3.2. Uluslararası Saat: Dünya üzerindeki her boylamın bir yerel saati vardır.

Yerel saatin günlük yaşamda kullanılması, ülkeler arasında ve ülke içinde zaman birlikteliğinin sağlanmasını zorlaştırırdı.

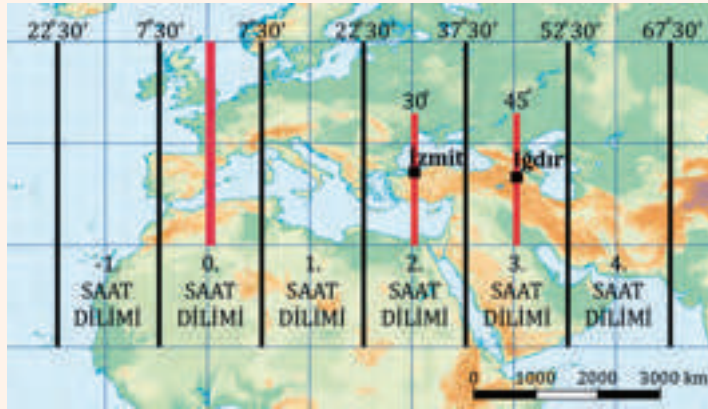
İşte bu zorluğu ortadan kaldırılmak amacıyla uluslararası ortak saat uygulamasının oluşturulmasına karar verilmiş ve bunun için de uluslararası saat dilimleri geliştirilmiştir. Buna göre, Dünya 15°lik (1 saat) boylam farkından oluşan 24 tane saat dilimine ayrılmıştır. Doğudaki saat dilimleri +1, +2, ... şeklinde numaralandırılırken batıdaki saat dilimleri -1, -2, ... şeklinde numaralandırılır.

Böylece ülkeler, saat dilimlerini kullanarak hem kendi sınırları içerisinde hem de diğer ülkeler ile zaman birlikteliğini sağlamıştır.

Harita Saat Dilimleri

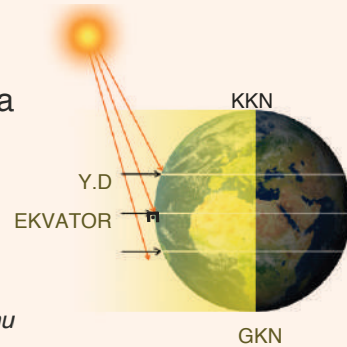
3.3. Ulusal (Ortak) Saat: Ülkeler, kendi sınırları içinden geçen saat dilimlerinin ortak saat ayar boylamının yerel saatini ortak saat kabul eder ve kullanır. Ülkeler, doğu ve batı yönündeki genişliğine göre aynı anda birden fazla ortak saat kullanabilir. Örneğin Kanada, Rusya Federasyonu gibi doğu ve batı yönünde geniş olan ülkeler aynı anda birden fazla ortak saat kullanır. Türkiye gibi doğu ve batı yönünde dar olan ülkeler ise aynı anda tek bir ortak saat kullanır

4. ÖZEL TARİHLERDE TÜRKİYE'DE MEVSİM VE GECE GÜNDÜZ SÜRESİ

4.1. 21 Mart

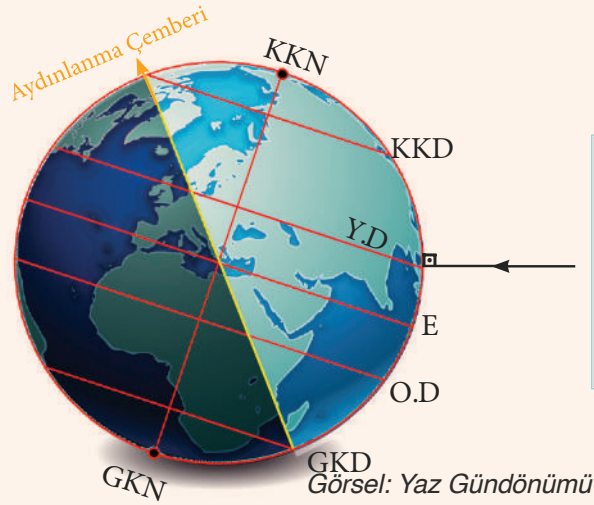
- İlkbahar mevsimi başlar.
- Gece ve gündüz süresi eşittir. Bu tarihten sonra gündüzler gecelerden uzun olmaya başlar.

Ekinoks Durumu

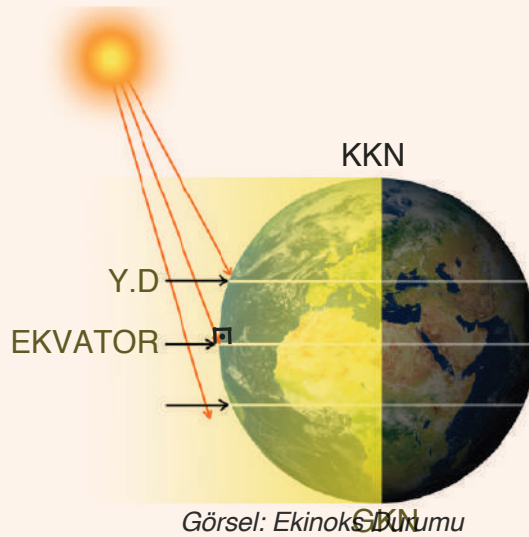
4.2. 21 Haziran

- Yaz mevsimi başlar.
- En uzun gündüz yaşanır.
- Kuzeye doğru gittikçe gündüz süresi uzar. Samsun'daki gündüz süresi Antalya'dakinden uzundur.
- Bu tarihten sonra gündüzler kısaltmaya başlar.
- Güneş ışınlarının geliş açısı en büyük, gölge boyu en kısadır.

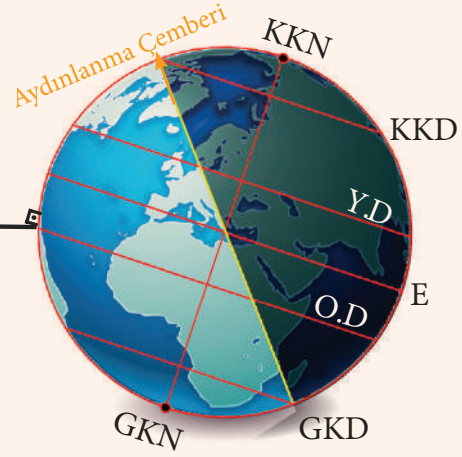
4.3. 23 Eylül

- Sonbahar mevsimi başlar.
- Gece ve gündüz süreleri eşittir. Bu tarihten sonra geceler gündüzlerden daha uzun hâle gelir.

4.4. 21 Aralık

- Kış mevsimi başlar.
- En uzun gece yaşanır.
- Kuzeye doğru gittikçe gece süresi uzar. Samsun'daki gece süresi Antalya'dakinden uzundur.
- Bu tarihten sonra geceler kısaltmaya başlar.
- Güneş ışınlarının geliş açısı en küçük, gölge boyu en uzundur.

Görsel: Kış Gündönümü

Uygulama

Aşağıda boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle tamamlayınız.

1. Türkiye'deen uzun gündüzün yaşandığı tarihtir.
2. 21 Haziran günü Antalya'dan Sinop'a doğru giden bir kişi gündüz süresiningörür.
3. 23 Eylül tarihinde Türkiye'de.....mevsimi başlar.
4. 21 Mart tarihinde Türkiye'de gece gündüz süresi
5. 21 Aralık tarihinde Trabzon'daki gece süresinin Hatay'dan..... olduğu görünür.
6. 21 Aralık tarihi Türkiye'debaşlangıç tarihidir.
7. 21 Mart tarihi Türkiye içinbaşlangıcıdır.
8. tarihinden sonra Türkiye'de geceler uzamaya başlar.
9. Türkiye'de batıdan doğuya doğru dağların yükseltisinin artması Konumunun sonucudur.
10. Türkiye'de dağların güney yamaçlarının bakıda kalması konumunun sonucudur.

Cevaplar:

1. 21 Haziran, 2. uzadığını, 3. sonbahar, 4. eşittir, 5. uzun, 6. kış, 7. ilkbahar, 8. 21 Haziran, 9. Göreceli, 10. matematik

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Türkiye kaçınıcı saat dilimleri arasında kalır?

- A) 1 ve 2 B) 2 ve 3 C) 3 ve 4
D) 4 ve 5 E) 5 ve 6

2. 45°doğu meridyeni Iğdır'da yerel saat 16.00 olduğunda 30°İzmit'te yerel saat kaçtır?

- A) 15.00 B) 17.00 C) 18.00
D) 12.00 E) 13.00

3. Ekvatordan uzaklaştıkça paralel boyları kısalır. En uzun paralel dairesi Ekvator'dur. Yukarıdaki açıklamaya göre aşağıdaki illerimizden hangisi en uzun paralel dairesi üzerinde yer almaktadır?

- A) Samsun
B) Ankara
C) Adana
D) Hatay
E) İzmir

4. Türkiye'de gündüz süresinin en uzun olduğu tarih aşağıdakilerden hangisidir?

- A) 21 Haziran
B) 21 Aralık
C) 21 Mart
D) 23 Eylül
E) 3 Ocak

5. Aşağıda verilen hangi iki şehir merkezi arasında yerel saat farkı daha fazladır?

- A) Tekirdağ-Ardahan
B) Konya-Siirt
C) Balıkesir-Erzurum
D) Aydın-Diyarbakır
E) İzmir- Mardin

6. 21 haziran tarihinde aşağıdaki olaylardan hangisi Türkiye 'de yaşanır?

- A) Güneyden kuzeye doğru gece süresi uzar
B) Bu tarihten sonra gündüzler kısaltmaya başlar
C) Aynı meridyen üzerindeki notalarda güneş aynı anda doğar
D) En uzun gece yaşanır
E) Kış başlangıcıdır.

7. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'nin Matematik konumu ile ilgili değildir?

- A) Kuzeyi ve güneyi arası kuşuçuşu uzaklık 666km.dir.
B) Kuzeyinden güneyine doğru sıcaklık azalır.
C) Güneyden esen rüzgarlar sıcaklığı artırır.
D) Kısa mesafede iklim değişikliği yaşanır.
E) Türkiye'nin doğusu ve batısı arası zaman farkı 76dk.dir.

Türkiye 36° – 42° kuzey paralelleri arasında yer alır.

8. Bu bilgiden hareketle Türkiye'nin konumu ile ilgili hangisi söylenmez?

- A) Türkiye Kuzey Yarım Küre'de yer alır.
- B) Türkiye'nin en kuzeyinde 42° kuzey paraleli bulunur.
- C) Türkiye'nin en güneyinde 36° kuzey paraleli bulunur.
- D) Türkiye Güney Kutup Noktası'na, Kuzey Kutup Noktası'ndan daha yakındır
- E) Kuzeyden esen rüzgarlar sıcaklığı düşürür.

Bir yerin mutlak (matematik) konum özellikleri paralel ve meridyen dereceleri dikkate alınarak belirlenir.

9. Buna göre Türkiye'nin aşağıdaki özelliklerinden hangisi mutlak konum ile ilgili değildir?

- A) Ekvatorun kuzeyinde yer alması
- B) Başlangıç meridyeninin doğusunda yer alması
- C) Asya ve Avrupa kıtaları arasında yer alması
- D) Güney kıyılarının kuzey kıyılarından daha sıcak olması
- E) Kuzeyden esen rüzgarların sıcaklığı düşürmesi

Özel konum: Bir yerin okyanuslara, denizlere, boğazlara ve komşu ülkelere, yükselti ve yer şekillerine, yer altı ve yerüstü zenginliklerine göre konumudur.

10. Buna göre aşağıdakilerden hangisini Türkiye'nin özel konumuyla ilgili değildir?

- A) Farklı iklimlerin görülmesi
- B) Üç tarafının denizlerle çevrili olması
- C) Kuzeyden, güneye gidildikçe sıcaklığın artması
- D) Petrol ve doğalgaz zengini ülkelere komşu olması
- E) Asya Avrupa ve Afrika kıtalarının birleştiği yerde yer alması

Dünya üzerindeki herhangi bir yerin; kıtalara, okyanuslara, denizlere, önemli geçit ve boğazlara, ticaret ve su yollarına, önemli madenlere ve kentlere uzaklığı, yükseltisi ve yer şekilleri gibi özellikleri o yerin göreceli (özel) konumunu belirler.

11. Buna göre aşağıdakilerden hangisi Türkiye'nin göreceli konumunun sonuçlarından biri değildir?

- A) Üç tarafının denizlerle çevrili olması
- B) Ortalama yükseltisinin fazla olması
- C) Yer altı kaynakları bakımından zengin olması
- D) Güneyden kuzeye sıcaklık değerlerinin azalması

Cevap Anahtarı:

- 1) B 2) A 3) D 4) A 5) A 6) B 7) D
8) D 9) C 10) C 11) D

NOTLAR

Lined area for notes, consisting of multiple horizontal lines for writing.

TÜRKİYE’NİN İKLİMİ, BİTKİ ÖRTÜSÜ ve TOPRAK TİPLERİ

E) Batıdan doğuya doğru yükseltinin artması

1. TÜRKİYE’NİN İKLİMİ

İklim Tiplerinin Dağılışını Etkileyen Faktörler

Ülkemizde iklim tiplerinin dağılışını etkileyen pek çok faktör vardır. Bunlar;

a. Ekvator’a Olan Uzaklık: Ekvator’dan kutuplara doğru gidildikçe sıcaklık azalırken kutuplardan Ekvator’a yaklaştıkça sıcaklık artar. Türkiye Ekvator’a yakın olduğu için ılıman iklim kuşağındadır.

b. Karasallık: Denizlerin yaz ve kış mevsiminde karalar üzerinde farklı etkisi vardı. Yaz mevsiminde denizlerin karalar üzerinde serinletici, kış mevsiminde ise ılıklaştırıcı etkisi vardır. Üç tarafı denizlerle çevrili ülkemizde kıyı kesimler ılıman iklim etkisindedir.

c. Dağların Uzanışı: Dağların kıyıya göre konumu iklimi etkiler. Dağların kıyıya paralel uzandığı Akdeniz ve Karadeniz kıyılarında nemli hava kütleleri, iç kesimlere giremezken dağların kıyıya dik uzandığı Ege Denizi kıyılarında ise iç kısımlara kadar girebilir.

d. Yükselti: Bir yerin deniz seviyesinden ne kadar yüksek olduğu, o yerin sıcaklığını etkiler. Türkiye, ortalama yüksekliği fazla olan bir ülkedir.

e. Bakı: Dağların güneş ışınlarına bakan tarafları daha sıcaktır. Ülkemizde de dağların güney yamaçları kuzey yamaçlarından daha çok ısınır. Bakı etkisi sonucu dağların güney yamaçları daha çok ısınır.

f. Rüzgârlar: Rüzgârlar, geldikleri bölgelerin sıcaklıklarını da beraberinde getirir. Ülkemizde güneyden esen rüzgârlar sıcak hava, kuzeyden esen rüzgârlar ise soğuk hava getirir.

Türkiye’de Hakim Olan Rüzgârlar

1.1. Ülkemizde Görülen İklim Tipleri

Ülkemizde genel olarak Karasal İklim, Akdeniz İklimi ve Karadeniz İklimi görülür.

a. Karasal İklim: Ülkemizde denizlerden uzak olan iç kesimlerde yaygın olarak karasal iklim görülmektedir. Bu iklimde yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise soğuk ve kar yağışlı geçmektedir. İklimin özelliği sebebiyle hâkim bitki örtüsü **bozkırdır**.

b. Akdeniz İklimi: Ülkemizde **Akdeniz'in, Ege'nin ve Marmara'nın** kıyı bölgelerinde yazları sıcak ve kurak, kışları ılıman ve yağışlı geçen Akdeniz iklimi görülmektedir. Akdeniz kıyılarında dağların kıyıya paralel uzanması nedeniyle denizin ılık etkisi, iç kesimlere kadar iletilmez. Bu nedenle iklim dar bir kıyı kesiminde etkili olur. Ege Denizi kıyılarında ise dağların denize dik uzanmasından ötürü iklim, iklim özellikleri iç kesimlerde daha çok hissedilir. Bu iklimin hâkim bitki örtüsü **makidir**.

c. Karadeniz İklimi: Karadeniz iklimi, Karadeniz kıyılarında dağların denize paralel uzanması sonucunda kıyı şeritlerinde görülür. Her mevsim yağışlı iklimdir. En çok yağışını sonbaharda alır. Yazlar serin, kışlar ise ılık ve bol yağışlı geçer. Yaz ve kış arasındaki sıcaklık farkı azdır. Bölgedeki hâkim bitki örtüsü **ormandır**.

2. BİTKİ ÖRTÜSÜ

Türkiye, zengin bitki çeşitliliğine sahip olan dünyanın sayılı ülkelerinden biridir. Ülkemiz, sahip olduğu 12.000'den fazla bitki türüyle Avrupa Kıtası'nın tamamında görülen bitki türlerine yakın bir çeşitliliği barındırmaktadır. Bu zenginlikte iklim çeşitliliği, kısa mesafelerde değişen yeryüzü şekilleri, coğrafi konum, jeolojik zamanlar boyunca görülen iklim değişiklikleri ve toprak türleri gibi faktörler etkili olmuştur. Ayrıca son yıllarda yapılan çalışmalarla bugüne kadar bilinmeyen çok sayıda bitki türü bu çeşitliliğe eklenmiştir.

Yeryüzünün belirli bir bölgesinde yaşayan ve başka sahalarda rastlanmayan bitki türlerine **yerli (endemik)** bitki denir. Ülkemizdeki bitki türlerinin yaklaşık üçte biri (3700 civarı) endemik olup en fazla çeşitlilik **Toros Dağları'nda** bulunmaktadır. Ülkemizde yer alan başlıca endemik bitki türleri şunlardır:

- Köyceğiz Gölü çevresinde sığla (günlük) ağacı
- Datça ve Teke Yarımadası'nda Datça hurması
- Kaz Dağları'nda Kazdağı köknarı
- Göller Yöresinde kaskas meşesi
- Kastamonu ve Yozgat çevresinde ispir meşesi
- Rize'de (Anzer Yaylası) Anzer çayı
- Safranbolu çevresinde safran otu
- Erzurum'da (Karayazı) ters lale

2.1. Türkiye’de Bitki Toplulukları

Türkiye’deki bitki toplulukları; **orman, çalı ve ot** (bozkır ve dağ çayırları) olmak üzere üç gruba ayrılır.

Orman, Çalı ve Çayır Haritası

A. Ormanlar

a. Karadeniz Ormanları

Karadeniz ikliminin etkili olduğu Kuzey Anadolu Dağları’nın denize bakan yamaçları ile Marmara Denizi’nin kuzey kesimlerinde dağılışı gösterir. Türkiye’nin en gür ormanlarına sahip olan bu alanlar, orman altı bitki örtüsünün zenginliği açısından ilk sırada yer almaktadır. Yaz kuraklığının daha az yaşandığı Karadeniz ikliminde yağışın bol ve yağış rejiminin kısmen düzenli olması, buralardaki bitki örtüsüne de yansımıştır. Dağların kuzeye bakan yamaçlarında gür ormanlar görülürken güneye bakan yamaçlarında ise ağaç türleri azalarak ormanlar seyrekleşmektedir.

Kıydan dağ yamaçlarına doğru çıkıldıkça sıcaklık ve yağışta görülen değişimler, burada farklı bitki türlerinin yetişmesini sağlamıştır. Buna bağlı olarak bitki örtüsünde deniz seviyesinden yükseklerle doğru kuşaklar oluşmuştur.

- **Geniş Yapraklı Ormanlar Kuşağı**

Kuzey Anadolu Dağları’nın Karadeniz’e bakan yamaçlarında kıydan itibaren 1000 metre yüksekliğe kadar çıkar. Bu kuşağı oluşturan en önemli ağaç türü, kışın yaprağını döken kayın ağacıdır. Gürgen, kestane, meşe, ıhlamur, diş-budak, kızılâğaç ve titrek kavak bu kuşakta yer alan diğer ağaç türleridir. Ayrıca geniş yapraklı orman kuşağı, çeşitli ot ve sarmaşıklardan oluşan çok zengin bir orman altı florasına sahiptir.

- **Karma Ormanlar Kuşağı**

Geniş ve iğne yapraklı ağaçlardan oluşup Kuzey Anadolu Dağları’nın denize bakan yamaçlarında genellikle 1000-1500 metreler arasında bulunur. Bu kuşakta

geniş yapraklı olarak kayın ağacı; iğne yapraklı olarak da köknar, ladin, karaçam ve sarıçam ağaçları yer alır.

- **İğne Yapraklı Ormanlar Kuşağı**

Karadeniz dağlarının 1500-2000 metreleri arasında yer alan ve geniş yapraklı ağaçların yetişemediği kesimlerinde görülür. Soğuğa dayanıklı iğne yapraklı ağaçlardan oluşan bu ormanlarda ladin, karaçam, köknar ve sarıçam yaygın olarak bulunur.

- **Akdeniz Ormanları Kuşağı**

Akdeniz ikliminin tipik özelliklerinin görüldüğü Toros Dağları'nın denize bakan yamaçlarında görülmekte olup daha çok kızılçam ağaçlarından oluşur Kızılçam ormanlarının orman altı bitkisi olan maki kızılçamların tahrip edildiği alanlarda görülür. Hızlı büyüyen ve ülkemizdeki en yaygın ağaçlardan olan kızılçamlar, reçinesi fazla olduğu için kolay yanar. Bu nedenle en fazla orman yangınları, kızılçam ağaçlarının bulunduğu alanlarda görülür. Akdeniz kıyı kuşağından yükseklerle doğru çıkıldıkça meşe ormanlarına, Köyceğiz Gölü çevresinde de sığla ağaçlarından oluşan ormanlara rastlanır.

- **Akdeniz Dağ Kuşağı Ormanları**

Kızılçam orman kuşağı üzerinde 1000-2000 metreler arasında oluşup değişik karaktere sahip ormanlar şeklinde gelişmiştir. Akdeniz kıyılarından Toros Dağları'nın yüksek kesimlerine doğru sıcaklık azalırken yağış artar. Bu kuşak; Toros Dağları'nın Akdeniz'e bakan kesimlerinde sedir, göknar, karaçam ve ardıçlardan oluşan iğne yapraklı ormanlar şeklinde yer almaktadır.

- **c. Batı Anadolu Ormanları**

Karadeniz ve Akdeniz iklimine ait bitki türlerinden oluşup özellikle Ege ile Güney Marmara kıyılarında görülür. Yükseltiye bağlı olarak kızılçam, meşe ve karaçam gibi türlerden oluşan Batı Anadolu ormanları, ülkemizde geniş bir alan kaplar. Kıyılarda kızılçam, 1000 metreden sonra ise karaçam ve meşe ormanları yaygındır. Uludağ, Kazdağları, Samanlı Dağları ve Murat Dağları'nın kuzeye bakan yamaçlarında Karadeniz'e özgü kayın ağaçlarına da rastlanır. Ayrıca Uludağ, ülkemizde en zengin bitki çeşitliliğinin görüldüğü dağlardan biridir.

- **B. Ot Toplulukları**

- **a. Bozkır (Step)**

Kurak ve yarı kurak iklim bölgelerinde ilkbahar yağışları ile yeşeren, yaz kuraklığı ile de sararan kısa boylu ot topluluklarıdır. Bu bitkiler; İç Anadolu, **Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Trakya (Ergene Havzası) ve İç Batı Anadolu**'da yaygın olarak görülür. Geven, yavşan otu, çoban yastığı, gelincik, sığırkuyruğu, adaçayı, üzerlik, çayır üçgülü, kılıç otu ve çakırdikenini ülkemizde görülen başlıca bozkır türleridir.

b. Çayırılar

Genel olarak dağlarımızın ağaç yetiştirme sınırının üst kesimlerinde yaygındır. Düşük sıcaklıkların görüldüğü bu alanlarda ilkbaharda yeşerip yazın da yeşil kalan ot ve bazı çiçeklerden oluşan Alpin çayıruları görülmektedir. Geven, yumak, tarla sarmaşığı, düğün çiçeği, sarı çiçekli orman gülü, mine, kardelen, taşkıran ve yıldız çayırın başlıca türleridir. Kuzey Anadolu Dağları, Toros Dağları, Erzurum, Kars ve Ardahan platoları çayıruların bulunduğu alanlara örnek verilebilir.

C. Çalı Toplulukları**a. Maki**

Akdeniz ikliminin etkili olduğu yerlerde görülen ve kızılçam ormanlarının tahrip edilmesi ile ortaya çıkan ortalama 1 veya 3 metre boyundaki ağaççıklardan oluşan bitki örtüsüne **maki** denir. Kuraklığa oldukça dayanıklıdır. Boyları kısadır. Kök sistemleri oldukça gelişmiştir.

Makiler sıcaklık ve yağış koşullarına bağlı olarak Akdeniz Bölgemizde 700-800 metre, Ege Bölgesi'nde 500-600 metre ve Güney Marmara'da 300-400 metre yüksekliklere kadar görülür.

Türkiye'de Makilerin Dağılışı Haritası

b. Garig

Akdeniz ve Ege Bölgesi'nin kıyı kesimlerinde maki bitki örtüsünün tahrip edildiği alanlarda ortaya çıkan daha kısa boylu çalı topluluğuna ise **Garig** adı verilir. Yase-min, funda, lavanta çiçeği, diken çalısı, süpürge çalısı gariglere örnektir.

c. Psödomaki (Yalancı Maki)

Karadeniz ikliminin görüldüğü kıyılarda ormanların tahrip edilmesi ile ortaya çıkan ve çalılardan oluşan bitki örtüsüne **psödomaki (yalancı maki)** adı verilir. Defne, yabani fındık, kızılçık ve yabani zeytin örnekleridir.

3. TOPRAK

A. Toprağın Katmanları (Horizonları)

A Horizonu

Bitki köklerinin ve diğer canlıların en fazla bulunduğu toprağın en üst katmanıdır. Bitki ve hayvan artıklarının ayrışması sonucu oluşan organik madde bu katmanda bulunur. A horizonu; humus bakımından zengin, koyu renkli ve tarım açısından oldukça elverişlidir. Bu horizonta bulunan tuz, kil, kireç gibi suda çözünebilir maddeler yağmur sularıyla alt kısımlara taşınır. Bu nedenle bu katmana yıkanma katmanı da denir.

B Horizonu

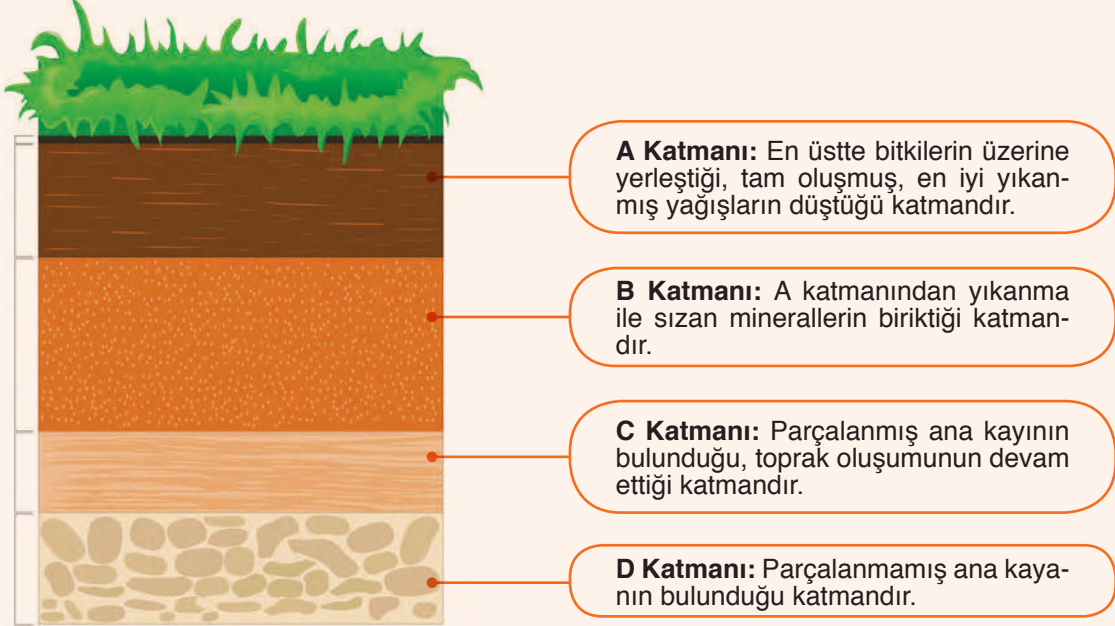
A horizonunda yıkanan kil, kireç, tuz gibi suda çözünebilir maddelerin biriktiği katmandır. Bu nedenle bu horizonta birikme katmanı da denir. B horizonu genellikle açık renklidir.

C Horizonu

Bu horizonta anakaya çok az ayrılmıştır. Anakayaya ait iri parçaların dağılmış hâlde bulunduğu ve toprağın henüz oluşmadığı katmandır.

D Horizonu

Ana materyalin bulunduğu katmandır. Bu horizonta anakaya henüz ayrılmadığı ve çözünmeye uğramadığı için kayalar büyük parçalar şeklindedir.

Görsel: Toprak Katmanları

B. Toprağın Oluşumunu Etkileyen Faktörler

Toprağın oluşumunu etkileyen çeşitli faktörler vardır. Bunlar; iklim, anakaya, yeryüzü şekilleri, biyotik faktörler ve zamandır.

C. Türkiye’de Görülen Toprak Türleri

Görsel : Türkiye’de Görülen Toprak Tipleri Şeması

a. Zonal Topraklar

• **Terra Rossa (Akdeniz) Toprakları:** Akdeniz, Ege ve Güney Marmara kıyılarında kireç taşlarının (kalker) üzerinde yaygın olarak görülen kırmızı renkli topraklardır. Bu toprakların üzerlerinde turuncğil, zeytin ve seracılık yapılmaktadır.

• **Kahverengi Orman Toprakları:** Doğu Karadeniz’de Çay Bahçeleri Karadeniz iklimi özelliklerinin görüldüğü Karadeniz ve Marmara bölgesinin kuzey kıyılarında görülen toprak çeşitidir. Humus ve organik maddeler bakımından zengindir. Bu topraklar fındık, kivi ve çay gibi ürünlerin tarımı için uygundur.

• **Kahverengi Kestane Renkli Bozkır Toprakları:** Yıllık yağış miktarının 400-600 mm arasında olduğu yerlerde kahverengi, 600 mm üstünde olduğu yerlerde ise kestane renkli bozkır toprakları oluşur. Üzerlerinde daha çok tahıl tarımı ve küçükbaş hayvancılık yapılır. İç Anadolu bölgesi, İç Batı Anadolu bölümü, Doğu Anadolu Bölgesi, Güney Doğu Anadolu Bölgesi ve Trakya Yarımadası’nın iç kısımlarında görülür

• **Çernezyom (Kara) Topraklar:** Yaz mevsiminin yağışlı geçtiği ve gür çayır bitki örtüsünün görüldüğü Erzurum, Kars ve Ardahan çevresinde görülen topraklardır. Üzerlerinde gelişen çayırlar nedeni ile büyükbaş hayvancılık faaliyetleri için uygundur.

• **Podzol Topraklar:** Doğu Karadeniz bölümünün yüksek dağlık alanları ve çok yağış alan, soğuk bölgelerde oluşan topraklardır. İğne yapraklı ormanların altında gelişen humus ve organik maddeler bakımından fakir verimsiz topraklardır.

b. Intrazonal Topraklar

Bu toprakların oluşumlarında esas etkili olan faktörler toprağı oluşturan ana kaya ve topoğrafya (yeryüzü şekilleri) etkilidir.

• **Halomorfik Topraklar (Tuzlu Topraklar):** Yağışların yetersiz olduğu kurak ve yarı kurak iklim bölgelerinde suyun şiddetli bir şekilde buharlaşması sonucunda toprakların yüzeyinde eriyik hâldeki tuzların ve karbonatların birikmesi ile oluşan çorak verimsiz topraklardır.

• **Hidromorfik Topraklar (Sulu Topraklar):** Bataklık alanların tabanlarında ve taban suyu (**yer altı suyu**) seviyesinin çok yüksek olduğu alanlarda ovaların tabanlarında ortaya çıkan topraklardır.

• **Kalsimorfik Topraklar (Kireçli Topraklar):** Yumuşak kireç taşları ile killi ve kireçli taşı (marn) depolarının üzerlerinde oluşan topraklardır. İki kısma ayrılır.

✧ **Rendzinalar:** Yumuşak kireç taşlarının üzerlerinde oluşurlar. Akdeniz Bölgesi ile Ege Bölgesi'nin güneyindeki eğimli alanlarda görülürler.

✧ **Vertisoller (Dönen Topraklar):** Eskiden göl olan ancak daha sonra göllerin ortadan kalktığı yerlerde oluşan killi ve kireçli topraklardır. Trakya'da yaygın olarak görülen bu topraklara **karakepir** veya **taş doğran toprak** adı verilir. Bu toprakların üzerlerinde daha çok ayçiçeği tarımı yapılır.

c. Azonal (Taşınmış) Topraklar

Daha önce başka yerlerde oluşmuş yerli toprakların dış kuvvetler tarafından aşındırılıp eğimin azaldığı yerlerde biriktirilmesi ile oluşan topraklardır.

• **Alüvyal Topraklar:** Delta ovalarında, vadi tabanlarında, kurumuş göl tabanlarında ve birikinti ovalarında akarsuların taşıdığı toprakların birikmesi ile meydana gelen topraklardır.

Bu toprakların ülkemizde görüldükleri başlıca alanlar şunlardır:

✧ **Karadeniz kıyılarında;** Çarşamba Delta Ovası, Bafra Delta Ovası ve Sakarya Ovası'dır.

✧ **Ege kıyılarında;** Büyük Menderes, Küçük Menderes, Gediz ve Bakırçay Nehirleri'nin denizi doldurması ile meydana gelen delta ovalarımızdır.

✧ **Akdeniz kıyılarında;** Amik Ovası, Çukurova Deltası, Göksu (Silifke) Deltası ve Antalya Ovası'dır.

✧ **İç Kısımlarda;** Konya, Muş, Niksar, Tokat, Erbaa, Erzurum ve Erzincan Ovaları ülkemizde alüvyal toprakların çok bulunduğu ve geniş alanlar kapladığı yerlerimizdir.

• **Kolüvyal (Yamaç) Topraklar:** Kurak ve yarı kurak dağlık bölgelerde yükseklerden kopan çeşitli boyuttaki taşların ufalanarak dağların eteklerinde toplanması ile meydana gelen topraklardır. İç Anadolu Bölgesi ile Ege Bölgesi'nin iç kısımlarında rastlanır.

• **Litosol (Taşlı) Topraklar:** Dağların yamaçlarında bulunan kayaçların çeşitli boyutlarda parçalanması ile oluşan topraklardır.

• **Regasol:** Akarsuların biriktirdiği toprakların daha sonra volkanik faaliyetler sonucu ortaya çıkan kum boyutundaki malzemeler ile karışması ile oluşan topraklardır. Ülkemizde en fazla İç Anadolu'daki Kapadokya yöresi ile Doğu Anadolu Bölgesi'nde görülürler.

4. TÜRKİYE'DE DOĞAL AFETLER

A. Kütle Kayması (Heyelan)

Toprağın, altındaki tabakayla birlikte eğim doğrultusunda hareket etmesine heyelan denir.

Heyelanın Nedenleri

- Eğimin fazla olması
- Kar erimeleri olması
- Yağışın fazla olması
- Tabakaların yamaç eğimine paralel uzanması
- İnsan faaliyetleri (yol, tünel ve köprü çalışmaları)
- Killi, milli arazilerin varlığı

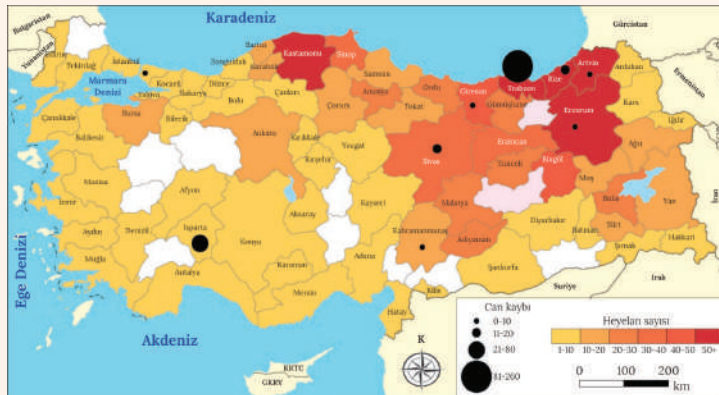
Heyelanın Sonuçları

- Büyük toprak ve kaya kütleleri yer değiştirir.
- Yerleşim yerleri toprak altında kalır.
- Akarsuların önü kapanır ve heyelan set gölleri oluşabilir.
- Ulaşım yolları kapanabilir.

Uyarı

Türkiye'de heyelan en çok Karadeniz Bölgesi'nde görülür. **Kuzey Anadolu'da** özellikle de **Trabzon, Rize, Artvin, Erzurum** ve **Kastamonu** gibi illerde yaygındır. Heyelanların en çok meydana geldiği mevsim ise **ilkbahardır**.

Harita: Türkiye'de İller Bazında Gerçekleşen Heyelan Sayıları ve Bu Heyelanlarda Yaşanan Yaklaşık Can Kaybı (AFAD, 1900-2020)

B. Erozyon

Yer kabuğunun üzerindeki toprakların, başta akarsular olmak üzere çeşitli dış etkenlerle aşındırılıp, yerinden koparılması ve bir yerden başka bir yere taşınması ve biriktirilmesi olayına erozyon denir.

Erozyonun Nedenleri

- Eğimin arazinin fazla olması
- Yağış rejiminin düzenli olmaması
- Bitki örtüsünün zengin olmaması
- Arazinin yanlış kullanılması
- Meraların aşırı ve erken otlatılması
- Nadas uygulamasının yaygın olması
- Tarlaların eğime paralel sürülmesi

Erozyona Karşı Alınabilecek Önlemler

- Sulama imkânlarını artırmak
- Bitki örtüsünü korumak
- Tarlaları eğime dik sürmek
- Nadas yerine nöbetleşe ekim yapmak
- Ağaçlandırma yapmak
- Araziyi doğru kullanmak
- Meraları korumak

Erozyonun Sonuçları

- Verimli tarım alanları daralır.
- Kırdan kente göç artar.
- Barajların ömrü kısalır.
- Tarımsal üretim düşer.
- Delta ovaları genişler.

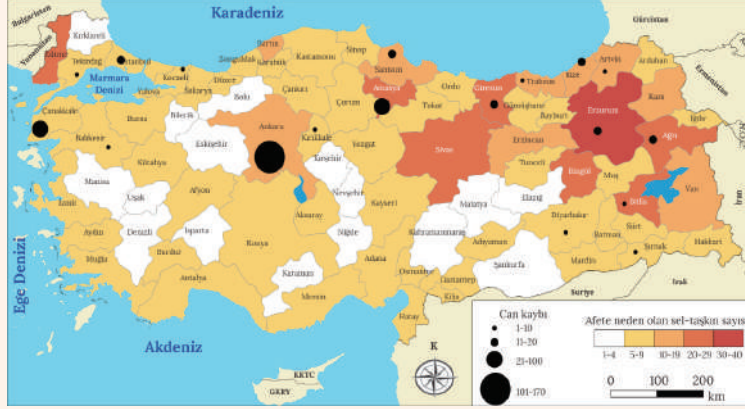
İç Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Doğu Anadolu ve Toros Dağları ülkemizde erozyonun en şiddetli görüldüğü yerlerdir.

C. Sel ve Su Taşkınları

Su Taşkınları: Akarsu vadilerinin olduğu yerlerde yağışların fazla olduğu dönemde görülür.

Sel: Sağanak yağışlarının görüldüğü ve bitki örtüsünün zengin olmadığı alanlarda görülür.

Türkiye’de sel ve taşkın olayları; yağışların artması ve kar erimelerine bağlı olarak en fazla **nisan, mayıs ve haziran** aylarında görülmektedir. Hemen hemen her bölgemizde görülen bu olaylar, daha çok akarsu yataklarına yakın olan yerleşmelerde meydana gelmektedir.

Harita: Türkiye’de İller Bazında Meydana Gelen Su Baskınları ve Bu Afetlerde Yaşanan Yaklaşık Can Kaybı (AFAD, 1900-2020)

D. Orman Yangınları

Orman bakımından zengin ve yaz kuraklığının yaşandığı alanlarda görülür. Türkiye’de en fazla orman yangını riski **Akdeniz Bölgesi** ve **Ege Bölgesi’ndedir**. En düşük risk **Karadeniz Bölgesi’ndedir**.

E. Deprem

Volkanik Depremler: Türkiye’de aktif yanardağ bulunmadığı için volkanik deprem görülmez.

Tektonik Depremler: Etki alanı ve şiddet bakımından en fazla olan depremlerdir. Fay hatları üzerinde oluşan sarsıntılardır. Türkiye’de KAF, BAF ve DAF olmak üzere birinci derece deprem alanları vardır.

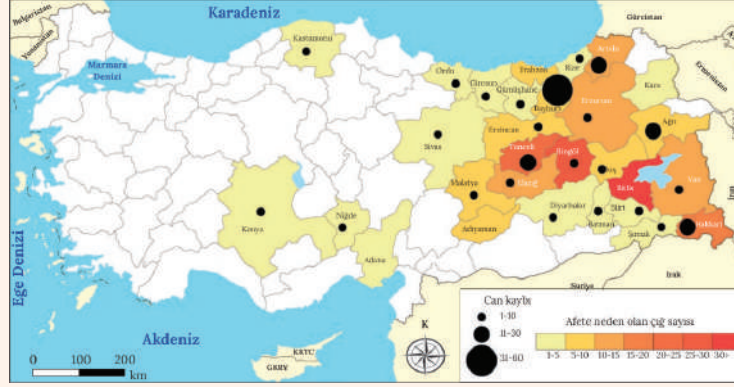
Göçme Depremleri: Karstik arazinin yaygın olduğu alanlarda yer altı boşluklarının (mağara-galeri) tavanlarının çökmesi sonucu oluşan sarsıntılardır. Şiddeti az ve etki alanı dardır. Türkiye’de en fazla Akdeniz bölgesinde görülmektedir.

Türkiye’de Deprem Riski Az Olan Yerler

- Karadeniz Kıyı Kesimi
- Güneydoğu Anadolu’nun güneyi
- Marmara-Ergene Bölümü
- Akdeniz Taşeli Platosu
- İç Anadolu’nun Tuz Gölü çevresi
- Yıldız Dağları Bölümü

F. Çığ

Türkiye’de başta **Doğu Anadolu** olmak üzere **Kuzey Anadolu**, **İç Anadolu**’nun doğusu ve **Orta Toroslar** çığ riskinin yüksek olduğu alanlardır. Bu riskli alanların yanı sıra **Bayburt, Artvin, Ağrı, Hakkâri ve Tunceli** de çığ olayının afete dönüştüğü iller olarak dikkat çekmektedir.

Türkiye’de İller Bazında Meydana Gelen Çığ Sayıları ve Bu Çıglarda Yaşanan Yaklaşık Can Kaybı (AFAD, 1900-2020)

Uygulama

Aşağıdaki boşlukları uygun ifadelerle doldurunuz.

- Orman yangınları en fazla vebölgelerinde görülür.
- Heyelan olayına en fazla..... Bölgesi'nde rastlanır.
- Akdeniz Bölgesi'nde yaygın görülen toprak
- Vertisol topraklarınarastlanır.
- Erzurum Kars ve Ardahan'da çayırların altında gelişen toprak Toprağıdır.
- Maki bitki örtüsüiklim bölgesinde yaygındır.
- İç Anadolu Bölgesi'nde bozkırların altındatoprağı gelişir.
- Kızılçam ormanları daha çokbölgesinde görülür.
- Türkiye 'de güneybatıdan esensıcak karakterlidir.
- Ege kıyılarında görülen iklim.....iklimidir.

Cevaplar: 1. Akdeniz - Ege 2. Karadeniz 3. Terrarossa 4. Trakya 5. Çernezyum 6. Akdeniz 7. Kahverengi ve kestane renkli bozkır 8. Akdeniz 9. Lodos 10. Akdeniz

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Aşağıdaki yerlerden hangisi Türkiye’de depremlerin etkisinin az olduğu yerlerden değildir?

- A) Tuz Gölü çevresi
- B) Yıldız dağları
- C) Taşeli platosu
- D) Ergene
- E) Batı Anadolu

2. Aşağıdaki illerin hangisinde çığ riski yoktur?

- A) Tunceli
- B) Artvin
- C) Ağrı
- D) Hakkari
- E) İzmir

3. Aşağıdaki yerlerin hangisinde çayırırlara rastlanmaz?

- A. Erzurum Platosu
- B. Kars Platosu
- C. Ardahan Platosu
- D. Cihanbeyli Platosu
- E. Kaçkar Dağları

4. Aşağıdaki bölgelerimizin hangisinde orman yangınlarına daha çok rastlanır?

- A) Marmara
- B) İç Anadolu
- C) Akdeniz
- D) Doğu Anadolu
- E) Karadeniz

5. Aşağıdakilerden hangisi erozyonun nedenlerinden değildir?

- A) Tarlaların eğime paralel sürülmesi
- B) Ormanların tahrip edilmesi
- C) Nöbetleşe ekimin yapılması
- D) Meraların aşırı otlatılması
- E) Toprakların nadasa bırakılması

6. Aşağıda belirtilen yerlerin hangisinde vertisol topraklarına rastlanır?

- A) Trakya
- B) Biga Yarımadası
- C) Çukurova
- D) Teke Yarımadası
- E) Tuz Gölü çevresi

7. Aşağıda belirtilen toprakların hangisinde turuncgil, zeytin yetiştiriciliği yapılır?

- A) Çernezyum
- B) Kahverengi Bozkır
- C) Kahverengi Orman
- D) Terra rossa
- E) Alüvyal

8. Aşağıda belirtilen yerlerin hangisinde Regasol topraklarına daha çok rastlanır?

- A) Çukurova
- B) Gediz Ovası
- C) Kapodokya
- D) Yüksekova
- E) Pasinler ovası

9. Çay bitkisinin yetiştiği toprak aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kestane renkli bozkır toprağı
- B) Kireçsiz Kahverengi Orman toprağı
- C) Terrarossa
- D) Kolüvyal
- E) Rendzina

10. Aşağıdaki illerimizin hangisinde heyelan riski en fazladır?

- A) Artvin
- B) Konya
- C) Van
- D) Gaziantep
- E) Afyon

11. Aşağıdaki illerimizin hangisinde erozyon daha fazla yaşanır?

- A) Konya B) Bursa C) Trabzon
- D) Rize E) Adapazarı

12. Türkiye’de aşağıdaki toprakların hangisinde küçükbaş hayvancılık gelişmiştir?

- A) Kahverengi ve kestane renkli step
- B) Çernezyum
- C) Terra rossa
- D) Podzol
- E) Kahverengi Orman

Dağlık alanlarda yoğun kar yağışından dolayı yamaçlarda tutunamayan kar kütleleri bulunduğu yerden koparak yuvarlanır, yuvarlandıkça büyür ve çığ oluşur.

13. Bu olayın aşağıdaki illerimizden hangisinde görülme ihtimali daha azdır?

- A) Ağrı B) Ardahan C) Mersin
- D) Hakkâri E) Erzurum

Erozyona maruz kalan bölgeler genelde kurak ve ağaç varlığının az olduğu bölgelerdir.

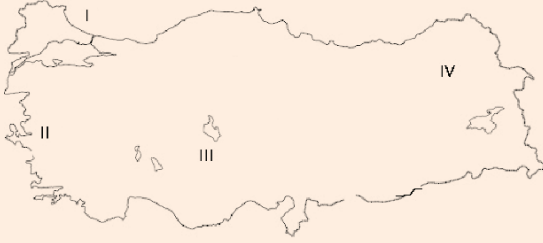
14. Buna göre erozyonun meydana geldiği illerimizde aşağıdakilerden hangisinin yapılması daha etkili bir önlemdir?

- A) Tarım arazilerinin sulanması
- B) Ağaçlandırma çalışmalarının yapılması
- C) Mera hayvancılığının teşvik edilmesi
- D) Toprakların nadasa bırakılması
- E) Toprakların eğime paralel sürülmesi

Orman yangınlarının sebepleri doğal ve beşeri sebepler şeklinde sınıflandırılabilir.

15. Bu sınıflandırmaya göre aşağıdakilerden hangisi diğerlerinden farklı grupta yer alır?

- A) Yıldırım düşmesi
- B) Piknik ateşi
- C) Sigara izmariti
- D) Cam kırıkları
- E) Mangal yakma

16. Yukarıdaki harita incelendiğinde kaç numaralı bölgede deprem olma ihtimali daha azdır?

- A. I. B. II. C. III.
D. IV. E. V

17. Yukarıda verilen Türkiye haritası üzerinde gösterilen iklim tiplerine ait doğal bitki örtüsü sırası ile aşağıdakilerden hangisidir?

Karadeniz	Karasal	Akdeniz
A) Bozkır	Maki	Orman
B) Orman	Bozkır	Maki
C) Maki	Orman	Bozkır
D) Orman	Maki	Bozkır
E) Maki	Bozkır	Orman

18. Akdeniz ikliminin, Ege Bölgesi'nin iç kesimlerine kadar ulaşabilmesinde etkili olan faktör aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dağların denize dik uzanması
B) Kıyılarda maki bitki örtüsünün görülmesi
C) Akdeniz ve Ege Denizi'nin birbirine bağlı olması
D) Fay hatlarının doğu-batı yönünde uzanması
E) Dağların kıyıya paralel olması

Türkiye'ye araştırma için gelen bir grup öğrenci Türkiye ile Yunanistan'ın bitki örtüsünün büyük oranda benzer olduğunu görmüştür.

19. Buna göre iki ülkenin hangi bakımdan benzer olduğu söylenebilir?

- A) Ülkelerin kapladığı alan
B) İklim özellikleri
C) Yer şekilleri
D) Ekonomi
E) Sanayi

Ülkemizde görülen Akdeniz ikliminin özellikleri şunlardır;

- Yazlar sıcak ve kuraktır.
- Kışlar ılık ve yağışlıdır.

20. Buna göre Akdeniz ikliminin hakim olduğu kıyı bölgelerde aşağıdaki faaliyetlerden hangisinin gelişmesi beklenemez?

- A) Yaz turizmi
B) Kış turizmi
C) Seracılık
D) Tarım
E) Zeytin yağı fabrikaları

21. Türkiye'deki bitki örtüsünün çeşitli olmasının temel nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dağların Doğu-batı yönüne uzanması
- B) Yükseltisinin fazla olması
- C) Üç kıta arasında olması
- D) İkliminin çeşitli olması
- E) Verimli topraklarının olması

22. Türkiye'de bulunan bir dağın güney yamacındaki bir köyün sıcaklığının kuzey yamacındaki köye göre fazla olmasında etkili olan faktör aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Enlem
- B) Bakı
- C) Yükselti
- D) Rüzgâr
- E) Eğim

23. Erzurum ve İzmir arasındaki sıcaklık farkı aşağıdakilerden hangisiyle açıklanabilir?

- A) İzmir'in Erzurum'a göre daha batıda olması
- B) İki şehrin arasında uzun mesafenin bulunması
- C) Erzurum'un yükseltisinin İzmir'den fazla olması
- D) İki şehrin enlem derecesinin birbirine yakın olması
- E) İki şehirde aynı bitki topluluklarının olması

24. Aşağıdaki topraklardan hangisi Karadeniz Bölgesi'nde görülür?

- A) Terra rossa
- B) Kahverengi Orman
- C) Kahverengi Bozkır
- D) Vertisol
- E) Çernezyum

25. Aşağıdaki bölgelerin hangisinde heyelan riski en fazladır?

- A) Karadeniz
- B) Akdeniz
- C) İç Anadolu
- D) Marmara
- E) Doğu Anadolu

Cevap Anahtarı:

- 1) E 2) E 3) D 4) C 5) C 6) A
7) D 8) C 9) B 10) A 11) A 12) A
13) C 14) B 15) A 16) C 17) B
18) A 19) B 20) B 21) D 22) B
23) C 24) B 25) A

NOTLAR

Blank lined area for notes.

NOTLAR

Notlar alanı. Çizgi ile ayrılmış bölümler içerir.

TÜRKİYE BEŞERİ COĞRAFYASI

TÜRKİYE'DE NÜFUS

Nüfus, belirli bir zamanda ve sınırları belirli bir alanda yaşayan insan sayısıdır. Türkiye’de ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmış olup, bundan sonra her beş yılda nüfus sayımı yapılmıştır. Son genel nüfus sayımı “Adrese Dayalı Nüfus Sayım Sistemi” ile yapılmış ve nüfusumuzun Aralık 2011 itibarıyla 74.724.269 kişi olduğu tespit edilmiştir.

Nüfus Sayımı Yapılmasının Sebepleri

- Nüfusun miktarını öğrenmek
- Nüfusun yaş, cinsiyet durumunu öğrenmek
- Nüfus artış hızını, dağılışını öğrenmek
- İşsizlik oranını öğrenmek
- Çalışan nüfusun sektörlere göre dağılışını öğrenmek
- Köy-kent nüfusunu öğrenmek

Nüfusun Dağılışında Etkili Faktörler

- İklim
- Yer şekilleri
- Su imkanı
- Sanayi
- Tarım
- Ulaşım
- Turizm
- Yeraltı kaynakları
- Bitki örtüsü
- Kara ve denizlerin dağılışı

TÜRKİYE'DE NÜFUSUN DAĞILIŞI

Türkiye’de nüfusun dağılımında iklim, yer şekilleri, ulaşım, tarım olanakları, endüstri, madenler gibi doğal ve ekonomik koşulların etkisi vardır. Bu koşulların elverişli olduğu yerler sık nüfuslanmıştır. Arazinin dağlık ve engebeli olduğu, tarım alanlarının az bulunduğu, önemli yolların uzağında kalan, endüstri ve ticaretin gelişmediği yerler ise seyrek nüfuslanmıştır.

TÜRKİYE'DE NÜFUS YOĞUNLUĞU

Belli bir alanda yaşayan nüfusun o alanın yüzölçümüne oranıdır. Kişi/km2 olarak gösterilir. Nüfus yoğunluğu 3 farklı biçimde ifade edilir.

1. Aritmetik Nüfus Yoğunluğu

Bir kilometrekareye düşen insan sayısıdır. Genel anlamı ile alan dar nüfus çok ise yoğunluk fazla olur. Alan geniş nüfus az ise yoğunluk azdır.

Aritmetik Nüfus Yoğunluğu = $\frac{\text{Toplam Nüfus}}{\text{Yüzölçümü}}$ formülü ile hesaplanır.

2. İllere Göre Nüfus Yoğunluğu

Aritmetik nüfus yoğunluğu en fazla olan ilimiz İstanbul, en az olan ilimiz Gümüşhane'dir. İllerin nüfus yoğunlukları turizme ve tarımsal faaliyete bağlı olarak mevsime göre değişir. Örneğin yaz mevsiminde Antalya'nın nüfusu turizm nedeniyle artarken, Adana'nın nüfusu Çukurova'ya çalışmak için gelen işçiler nedeniyle artmaktadır.

3. Bölgelere Göre Nüfus Yoğunluğu

Aritmetik nüfus yoğunluğu en fazla olan bölgemiz iş olanaklarının fazla olduğu Marmara, en az olan bölgemiz ise doğal ve ekonomik koşulların olumsuzluğu nedeniyle Doğu Anadolu'dur. Ayrıca bölgenin yüzölçümünün geniş olması da nüfus yoğunluğunun az olmasında etkilidir.

4. Tarımsal Nüfus Yoğunluğu

Tarımsal nüfus yoğunluğu, tarımla geçinen nüfusun tarım alanları yüzölçümüne bölünmesiyle elde edilen nüfus yoğunluğudur.

Tarımsal Nüfus Yoğunluğu = $\frac{\text{Kırsal Nüfus}}{\text{Tarım Alanları}}$ formülü ile hesaplanır.

5. Fizyolojik Nüfus Yoğunluğu

Bir ülkenin toplam nüfusunun tarım alanları yüzölçümüne bölünmesiyle elde edilen nüfus yoğunluğudur.

Fizyolojik Nüfus Yoğunluğu = $\frac{\text{Toplam Nüfus}}{\text{Tarım Alanları}}$ formülü ile hesaplanır.

TÜRKİYE'DE NÜFUSUN YAPISI

Nüfusun sayısı ve yoğunluğundan daha önemli olan nüfusun yapısıdır.

Nüfusun Yaş Gruplarına ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Nüfusun yapısını belirleyen en önemli özellik yaş grupları ve cinsiyet dağılımıdır.

a) Yaş Gruplarına Göre Dağılım

Türkiye’de genç nüfus artış hızı yüksektir. Okul çağındaki nüfus fazladır.

Yaş Yapısı

- Genç nüfus (0-14 yaş)
- Olgun Nüfus (15-64 yaş)
- İhtiyar Nüfus (65 yaş ve üstü)

b) Cinsiyete Göre Dağılım

Ülkemizde kadın erkek sayıları arasında genel bir denge vardır. Nüfusun bu cinsiyet dengesi göçlerle değişir. Göç veren bölgelerde kadın sayısı, göç alan bölgelerde erkek sayısı daha fazladır. Çok göç veren iller arasında bulunan ve bu nedenle devamlı olarak kadın nüfus fazlalığı olan Rize, Trabzon, Gümüşhane ve Giresun bu konu için iyi birer örnektir.

Cinsiyet Yapısı

Ülkemizde kadın erkek nüfus genelde birbirine yakındır. Fakat göç alan illerimizde erkek nüfusunda, göç veren illerimizde ise kadın nüfusunda bir fazlalık olmaktadır.

NÜFUS ARTIŞI VE SONUÇLARI

Bir ülkede nüfusun artmasında doğumların ölümlerden fazla olması ve dış göçler etkilidir. Türkiye nüfusunun artmasında doğum oranlarının yüksekliği etkilidir. Ayrıca; sağlık hizmetlerindeki gelişmeler, çocuk ölümlerinin azalması, beslenme şartlarının iyileşmesi ile ortalama insan ömrünün uzaması gösterilebilir.

Hızlı Nüfus Artışının Olumsuz Etkileri

- Kalkınma hızı yavaşlar.
- Kişi başına düşen milli gelir azalır.
- İşsizlik artar.
- İç ve dış göçler artar.
- Tarım alanlarının amaç dışı kullanımı artar.
- Çevre sorunları artar.
- Tüketim artar, ihracat azalır, ithalat artar.

Hızlı Nüfus Artışının Olumlu Etkileri

- Ekonomide çeşitlilik artar.
- Mal ve hizmetlere talep yükselir.
- Ülke savunmasına katkısı olur.

TÜRKİYE'DE NÜFUSUN ALANSAL DAĞILIŞI

Sık Nüfuslu Bölgeler

1. Kıyı Bölgeleri
2. Çatalca Kocaeli yarımadası (İstanbul-Kocaeli)
3. Bursa Yalova Balıkesir çevresi
4. Kıyı Ege
5. Zonguldak çevresi
6. Adana çevresi
7. Gaziantep çevresi
8. Ankara Konya Eskişehir çevresi

Seyrek Nüfuslu Bölgeler

1. Tuz Gölü çevresi
2. Hakkari Yöresi
3. Doğu Anadolu dağlık bölgeler
4. Taşeli yarımadası
5. Teke yarımadası
6. Menteşe dağlık yöresi
7. Biga dağlık yöresi
9. Doğu Karadeniz dağlık kesimler

TÜRKİYE'DE YERLEŞME TİPLERİ

Türkiye'de yerleşmeler ekonomik etkinliğe bağlı olarak ikiye ayrılır.

1. Sürekli Yerleşmeler

Türkiye'de sürekli yerleşmeler ekonomik etkinliklerine ve idari yapılarına göre gruplandırılır: Kent yerleşmeleri ve kırsal yerleşmeleri.

Kent Yerleşmeleri: Nüfusu 10.000'in üzerinde olan, ekonomik faaliyetin endüstri, ticaret, turizm vb. olduğu yerleşim merkezleridir. Kentlerde, iş olanaklarının daha fazla olması sebebiyle, kırsal kesimden sürekli göç almaktadır.

Kırsal Yerleşmeleri: Nüfusu 2000'den az olan, muhtar tarafından yönetilen, üretici nüfusun fazla olduğu, ekonomik faaliyetin tarım ve hayvancılığa dayalı olduğu yerleşmelerdir.

2. Köyaltı Yerleşmeleri

Ülkemizde kırsal yerleşmelerinin, ekonomik faaliyetin tarım ve hayvancılığa dayalı olduğu yerleşmelerdir. Yayla, mezra, oba, kom, ağıl çiftlik dam dalyan divan gibi yerleşmeler köyaltı yerleşmelerdir.

Yayla: Yaz aylarında hayvan otlatmak veya tarımsal faaliyette bulunmak amacıyla gidilen geçici yerleşim yerleridir.

Oba: Göçebe hayvancılık yapan toplulukların geçici olarak yerleşip, çadır kurdukları yerleşmelerdir. Akdeniz’de Toroslarda yaygındır. Geçici yerleşmedir.

Mezra: Bazı ailelerin tarım alanlarının az olması nedenleri ile bulundukları sürekli yerleşmelerden ayrılıp daha uzak bir yere kurulmuş yerlerdir. Tarımsal faaliyetler hayvancılığa göre ön plandadır. Sürekli yerleşmedir.

Dam: Köy ailelerinin geçici bir süre için yararlandıkları yerleşim yeridir. Geçici yerleşmedir.

Kom: Ekonomik faaliyetin büyük ölçüde hayvancılığa dayalı olduğu aileler tarafından oluşturulan geçici yerleşmelerdir. Doğu Anadolu’da yaygındır.

Divan: Batı Karadeniz’de yaygın olan tarım ve hayvancılığın yapıldığı sürekli yerleşmelerdir.

Dalyan: Kıyılarda görülen, balıkçılık temel geçim kaynağı olan geçici yerleşmelerdir.

TÜRKİYE’DE GÖRÜLEN KONUT TİPLERİ

Konut tiplerini belirleyen temel etmen iklim koşullarıdır. Jeolojik yapı, bitki örtüsü gibi doğal koşullar da konut tiplerini belirlemektedir.

Kerpiç Evler: Kerpiç evlerde yapı malzemesi olarak killi toprak kullanılmaktadır. Kerpiç evler, yağışların az, iklimin kurak olduğu İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde görülür.

Taş Evler: Arazinin dağlık olduğu, ağacın ve toprağın yeterince bulunmadığı yerlerde yaygın konut tipidir. İç Anadolu’da Ürgüp Yöresi, Güneydoğu Anadolu’da Mardin Yöresi taş evlerin yaygın olduğu yerlerdir.

Ahşap Evler: İklimin nemli ormanın bol olduğu yerlerde yapı malzemesi olarak ağacın kullanıldığı konut tipidir. Ahşap evler ormanların geniş yer kapladığı Karadeniz Bölgesi’nde yaygın olarak kullanılır.

Betonarme Evler: Yapı malzemesi olarak demir, beton ve tuğlanın kullanıldığı konut tipidir. Betonarme evler, sanayileşme nedeniyle Marmara ve Ege Bölgesi’nde yaygın olarak görülür.

FONKSİYONLARINA GÖRE ŞEHİRLER

Turizm Şehirleri: İstanbul, İzmir, Çeşme, Antalya, Bodrum, Marmaris, Fethiye, Kuşadası, Alanya, Mersin, Bursa, Bolu, Nevşehir (Ürgüp-Göreme) gibi.

Sanayi Şehirleri: İstanbul, İzmit, Adapazarı, Bursa, İzmir, Adana, Batman, Karabük Ereğli, Kırıkkale, Seydişehir, İskenderun gibi.

Tarım Şehirleri:

Ege Bölgesi'nde; Akhisar, Turgutlu, Salihli, Alaşehir, Ödemiş, Tire gibi.

Marmara Bölgesi'nde; Kırklareli, İnegöl, Lüleburgaz gibi.

Karadeniz Bölgesi'nde; Bafra, Çarşamba, Giresun, Rize, Düzce, Niksar gibi.

İç Anadolu Bölgesi'nde; Karaman, Aksaray, Akşehir, Kırşehir, Nevşehir, Niğde gibi.

Kültürel Şehirler: İstanbul, İzmir, Ankara gibi.

Ticaret Şehirleri: İstanbul, İzmir, Denizli, Manisa, Aydın, Ankara, Konya, Bursa, Kayseri, Eskişehir, Afyon, Malatya, Van, Elazığ, Şanlıurfa, Gaziantep gibi.

Askeri Şehirler: Sarıkamış, Çorlu, Erzurum, Konya, Malatya, Kırkağaç, Manisa gibi.

Liman Şehirleri: İstanbul, İzmir, Mersin, Antalya, Samsun, Trabzon, İskenderun, Zonguldak gibi.

GÖÇLER

İnsanların herhangi bir sebepten dolayı yaşadıkları yeri terk ederek başka bir yere kalıcı şekilde yerleşmesine ya da geçici şekilde yer değiştirmesine göç denir. Bu değişim; kıtalar arası, ülkeler arası, bölgeler arası, kırdan şehre veya şehirden kıra doğru gerçekleşebilir.

- Erozyon
- Su kıtlığı
- Toprağın verimsizleşmesi
- Deprem
- Sel
- Çığ

Göçlerin Nedenleri

Doğal Nedenler

- İklimle bağlı nedenler
- Heyelan
- Volkanik patlama
- Tsunami
- Yangın

Siyasi Nedenler

- Savaşlar

- Mübadele
- Siyasi baskılar
- Sınır değişimleri
- İç karışıklıklar

Ekonomik Nedenler

- İş imkânları
- Doğal zenginlikler
- Gelir dengesizliği
- Toprakların miras yoluyla parçalanması
- Geçim sıkıntısı

Sosyal / Kişisel Nedenler

- Eğitim / Sağlık
- Dinî nedenler
- Kültürel farklılıklar
- Daha iyi yaşam tercihi

Göç olayı ne şekilde meydana gelirse gelsin bunda itici ve çekici faktörler etkili olmaktadır. İnsanları göçe zorlayan etkenler itici; daha iyi yaşam koşulları, eğitim ve sağlık gibi hizmetler de çekici faktörlere örnek verilebilir. Nüfusun göç hareketi çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir.

Uyarı

Sürekliliğine göre göçler, geçici ve kalıcı göçler olmak üzere iki farklı şekilde gerçekleşir.

Geçici göçler tarım, hayvancılık, inşaat ve turizm gibi faaliyetlere bağlı olarak; **kalıcı göçler** ise yaşanan yerin geri dönmek üzere terk edilmesi sonucu gerçekleşir.

Uyarı

Sınır geçme durumuna göre göçler, iç ve dış göçler olmak üzere iki farklı şekilde gerçekleşir. Ülke içinde olan göçe **iç göç**, ülke dışına doğru olan göçe de **dış göç** (uluslararası göç) denir. İç göçler; kırdan kıra, kırdan şehre, şehirden şehre veya şehirden kıra doğru gerçekleşmektedir.

Uygulama

1. Göç alan yerlerde genellikle erkek nüfusa ait oranın olduğu görülür.
2. Doğu Anadolu'da görülen geçici köyaltı yerleşmeye.....denir.
3. Kerpiç evler daha çok Bölgesi'nde yaygındır.
4. Karadeniz'de mesken tipi yaygın olarak görülür.
5. Mardin evleri evlere örnektir.
6. Doğu Anadolu'da hem tarım hem de hayvancılık yapılan sürekli köyaltı yerleşmedir.
7. Rize'ye fındık toplamak için yapılan göç göçe örnektir.
8. Biga yarımadası nüfuslu yerlerdendir.
9. Çatalca Kocaeli nüfuslu yerlerdendir.
10. İş imkanları için yapılan göçler nedenli göçlere örnektir.
11. Kırsal kesimde küçükbaş hayvanların (koyun, keçi) barındırıldığı üstü, açık, çitle çevrili yerleredenir.
12. Akdeniz bölgesinde yaygın olarak görülen göçebe çadır tipi yerleşmeleredenir.

Cevaplar:

1. Fazla 2. Kom 3. İç Anadolu 4. Ahşap 5. Taş 6. Mezra 7. Mevsimlik
8. Seyrek 9. sık 10. Ekonomik 11. Ağıl 12. Oba

Örnek

Aşağıdakilerden hangisi göçlerin sosyal nedenleri arasında yer alır?

- A) Sağlık B) İş imkanı C) Geçim sıkıntısı
D) Sınır değişiklikleri E) Nüfus Mübadelesi

Cevap: A

Örnek

Aşağıdakilerden hangisi hızlı nüfus artışının olumlu etkilerindendir?

- A) İşsizlik artar. B) Vergi gelirleri artar. C) Kalkınma hızı düşer.
D) Doğal kaynaklar azalır. E) Kişi başına düşen milli gelir azalır.

Cevap: B

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Aşağıdakilerden hangisi göçlerin doğal nedenlerindendir?

- A) Mübadele B) Sağlık
C) Eğitim D) Deprem
E) Savaşlar

2. Aşağıdaki illerin hangisinde turizm amaçlı mevsimlik göç görülebilir?

- A) Adana B) Rize C) Trabzon
D) Antalya E) Giresun

3. Aşağıdakilerden hangisi Doğu Anadolu'da görülen geçici köyaltı yerleşmedir?

- A) Mezra B) Çiftlik C) Kom
D) Dam E) Oba

4. Aşağıdakilerden hangisi nüfus artışının olumsuz sonucudur?

- A) Vergi gelirleri artar.
B) Ülke savunmasına katkısı olur.
C) Mal ve hizmetlere talep artar
D) Ekonomik çeşitlilik artar.
E) İşsizlik artar

5. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'de seyrek nüfuslu yerlerden değildir?

- A) Biga Yöresi
B) Hakkari Yöresi
C) Teke Yöresi
D) Bursa Yalova çevresi
E) Menteşe Yöresi

6. Karadeniz'de görülen mesken tipi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Taş evler
B) Ahşap evler
C) Betonarme evler
D) Kerpiç evler
E) Toprak evler

7. Aşağıdaki şehirlerden hangisi sanayi şehirleri arasında yer almaz?

- A) İzmir B) İstanbul
C) Gaziantep D) Rize
E) Batman

8. Aşağıdaki şehirlerden hangisi daha çok tarım fonksiyonu ile ortaya çıkar?

- A) Antalya B) İzmir
C) Ordu D) Bursa
E) Kocaeli

9. Aşağıdaki merkezlerin hangisinde turizm fonksiyonu ön plandadır?

- A) Marmaris B) Erbaa
C) Nazilli D) Rize
E) Akhisar

10. Aşağıdaki köyaltı yerleşmelerden hangisi geçici özellik taşır?

- A) Mezra B) Oba
C) Mahalle D) Çiftlik
E) Divan

11. Trabzon, Rize ve Giresun'un dağlık kesimlerinde nüfusun seyrek olmasında;

- I. su kaynakları,
- II. ormanların varlığı,
- III. yer şekilleri

unsurlarından hangilerinin etkisi vardır?

- A) Yalnız I.
- B) Yalnız II.
- C) I ve II.
- D) II ve III.
- E) I ve III

12. Antalya'da nüfus yoğunluğunun fazla olmasında;

- I. turizm,
- II. tarımsal faaliyetler,
- III. madencilik **gibi faktörlerden hangileri etkili olmuştur?**

- A) Yalnız I.
- B) I ve II.
- C) II ve III.
- D) I, II ve III.
- E) Yalnız II

İzmir, Türkiye'de nüfusu en kalabalık olan üçüncü büyük ildir. Tarihî bir şehir olan İzmir, demir ve kara yolu ağı ile iç bölgelere bağlıdır. İzmir limanı ülkemizin İstanbul'dan sonraki ikinci büyük limanı olup dış ticaretimizde çok önemli yeri vardır. İzmir'in turizm, kültür, ticaret ve sanayi özellikleri nüfusunun hızla artmasını sağlamıştır.

13. Buna göre aşağıdakilerden hangisi İzmir'in nüfusunun artışında etkili olan faktörlerden biri değildir?

- A) Ulaşımın gelişmiş olması
- B) Ticaretin gelişmiş olması
- C) Sanayinin gelişmiş olması
- D) Maden yatakları bakımından zengin olması
- E) Turizm faaliyetlerinin yoğun olması

Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle birçok Suriyeli ülkemize gelmiştir.

14. Bu durum;

- I. dış göç,
- II. mübadele göçü,
- III. zorunlu göç

gibi kavramlardan hangileri ile açıklanır?

- A) I ve II.
- B) I ve III.
- C) II ve III.
- D) I, II ve III.
- E) Yalnız I

- Menteşe Dağlık Yöresi
- Hakkari Bölümü
- Yıldız Dağları Bölümü

15. Yukarıda verilen yerlerin göç vermesinde;

- I. yükseltinin fazla olması,
- II. ılıman iklim görülmesi,

III. gür bitki örtüsü bulunması **gibi faktörlerden hangisi etkilidir?**

- A) Yalnız I.
- B) Yalnız II.
- C) I ve II.
- D) I ve III.
- E) II ve III

16. Bir ülkede iç göçün artmasının sonucu olarak;

- I. ülke nüfusunun dengesiz dağılması,
- II. çarpık kentleşme,
- III. alt yapı sorunlarının yaşanması **gibi sorunlardan hangilerinin ortaya çıkması beklenir?**

- A) Yalnız I.
- B) I ve II.
- C) II ve III.
- D) I, II ve III.
- E) I ve III

17. “Ege Bölgesi’nde güzel bir sahil kasabasında yaşıyordum hastalığım çok ilerlemişti. Bu yüzden kasabadan ayrı-
lıp İzmir’e yerleşmek zorunda kaldım.”
**diyen Ahmet Bey’in göç etmesinde
İzmir’in hangi özelliği etkili olmuştur?**

- A) Güzel bir şehir olması
- B) Eğitim imkanının iyi olması
- C) Ekonomik faaliyetlerin iyi olması
- D) Sağlık olanağının gelişmiş olması
- E) Tarım topraklarının mirasla parçalanması

Nüfusun dağılışını etkileyen doğal ve beşeri etmenler vardır.

18. Aşağıdakilerden hangisinde nüfus artışının nedeni beşeri bir etkene dayandırılmıştır?

- A) İzmir’de iklim şartlarının elverişli olmasından dolayı nüfusun yoğun olması
- B) İstanbul’da sanayinin gelişmiş olmasından dolayı nüfusun yoğun olması
- C) Adana’da düz ve verimli arazilerin bulunmasından dolayı nüfusun yoğun olması
- D) Antalya’da kışların ılık geçmesinden dolayı nüfusun yoğun olması
- E) Mersin’in kıyıda yer almasından dolayı nüfusun yoğun olması

Cevap Anahtarı:

- 1) D 2) D 3) C 4) E 5) D 6) B
7) D 8) C 9) A 10) B 11) D 12) B
13) D 14) B 15) A 16) C 17) D 18) B

NOTLAR

Lined area for notes.

TÜRKİYE’NİN YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ

TÜRKİYE’NİN YER ŞEKİLLERİ, OLUŞUMU VE GENEL ÖZELLİKLERİ

Ülkemizin yer şekilleri de dünyadaki diğer yerler gibi iç ve dış kuvvetlerle oluşmuştur.

1. Dış Kuvvetler (Yıkıcı Kuvvetler)

Akarsular, buzullar, rüzgarlar, dalgalar gibi aşındırıcı güçlerdir. Bu güçler yavaş şekillendirme yaparlar. İç kuvvetler yeryüzüne engebe kazandırırken dış kuvvetler onları törpüleyip aşındırarak aşınan malzemeyi çukur alanlara doldururlar. Böylece yeryüzünü düzleştirmeye çalışırlar. Bu aşındırma ve biriktirmenin son safhası ise dümdüz yeryüzü yani peneplenlerdir. Yıkıcı kuvvetlerdir. İç ve dış kuvvetlerin faaliyetleri günümüzde hala devam etmektedir.

2. İç Kuvvetler (Yapıcı Kuvvetler)

Dağ oluşumu (orojenez), kıta oluşumu (epirojenez), volkanizma ve depremler, iç kuvvetleri oluşturur. Bunlar yeryüzünü çok hızlı şekillendirirler ve büyük yer şekilleri oluştururlar. Bu kuvvetlerin sonucunda yer şekilleri yükselir, kıvrılır veya kırılır, yeni dağlar ya da çukur alanlar oluşur. (Yapıcı kuvvetlerdir.)

Türkiye’de Yüzey Şekillerinin Genel Özellikleri

1. Dağlar genellikle doğu-batı yönlü uzanır. Bunun sonucunda;

- Kuzey-güney yönlü ulaşım daha zor ve maliyetlidir.
- Akarsular genellikle doğu-batı yönlü uzanır.
- Türkiye’de karasal iklim alanı genişlemiştir.
- Ege Bölgesi’nde dağlar kıyıya dik uzandığı için; kıyıda girinti çıkıntı fazla ve hinterlandları geniş, delta oluşumu fazla, falez oluşumu az, kıyı ile iç kesimler arası ulaşım kolay, iklim farklılığı azdır.
- Akdeniz ve Karadeniz’de dağlar kıyıya paralel uzandığı için; kıyıda girinti çıkıntı az, kıyı derinliği fazla, kıta sahanlığı dar, doğal liman sayısı az ve hinterlandları dar, falez oluşumu fazla, delta oluşumu az, kıyı ile iç kesimler arası ulaşım zor (geçitlerle sağlanır), iklim farklılığı fazladır. Yamaç(oroğrafik) yağışlar görülür.

2. Ortalama yükselti ve engebe fazladır. Bunun sonucunda;

- Yer şekilleri çeşitliliği fazladır.
- Gerçek alanı ile iz düşüm alanı farkı fazladır.
- Ulaşım zor ve yol yapım maliyeti fazladır.
- Akarsuların yatak eğimi, akış hızı ve enerji potansiyeli fazladır.

3. Batıdan doğuya gidildikçe ortalama yükselti artar. Bunun sonucu olarak;

- Ortalama sıcaklıklar azalır.
- Sıcaklık farkları artar.
- Tarım ürünlerinin olgunlaşma süresi uzar, çeşitliliği azalır.
- Akarsuların akış hızları ve enerji potansiyelleri artar.
- Karstik araziler (kireç taşı, alçıtaşı, kaya tuzu) yaygın olarak bulunur.

4. Türkiye’de jeolojik çeşitlilik (1., 2., 3., 4. zamana ait araziler bulunması) fazla olduğu için yer altı kaynakları çeşitliliği fazladır.

5. Volkanik arazilerin en yaygın olduğu bölge Doğu Anadolu Bölgesidir. Bu bölgeyi İç Anadolu Bölgesi izler.

6. Yer şekilleri çeşitliliği fazladır. Bunun sonucu olarak;

- Kısa mesafelerde iklim, bitki örtüsü, toprak türü, tarım ürünü, nüfus dağılışı ve ekonomik etkinlikler farklılaşır.
- Aynı anda birçok yerde farklı mevsim özellikleri yaşandığı için turizm çeşitliliği fazladır.

7. Genç oluşumlu bir ülke olduğu için;

- Batı Anadolu, Kuzey Anadolu ve Doğu Anadolu aktif fay kuşakları bulunur. Deprem riski yüksektir.

Sıcak su kaynakları yaygın olarak görülür.

Türkiye’de Bölgelerin Yüzey Şekillerinin Genel Özellikleri

- Marmara Bölgesi ortalama yükselti ve engebenin en az olduğu bölgedir.
- Doğu Anadolu Bölgesi ise ortalama yükselti ve engebenin en fazla olduğu bölgedir.
- Akdeniz Bölgesi doğal göl bakımından en zengin bölgedir.
- İç Anadolu Bölgesi ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi ortalama yükseltiye ve sade yüzey şekillerine sahip bölgelerdir.
- Akdeniz ve Karadeniz Bölgelerinde kıvrım dağları, Ege Bölgesi’nde kırık dağları yaygındır.
- İç Anadolu Bölgesi plato bakımından en zengin bölgedir.

TÜRKİYE’DEKİ JEOLojİK SÜREÇ

1. Zaman

- Türkiye’de masif (sert) kütleler oluşmuştur. (Yıldız, Menteşe, Bolu-Ilgaz, Kırşehir ve Bitlis masifleri)

- Zonguldak ve çevresinde taş kömürü yatakları oluşmuştur.

2. Zaman

- Türkiye’de düzleşme(peneplenleşme) olayı görülmüş, deniz seviyesinde hafif dalgalı düzlükler oluşmuştur.
- Denizlerde tortulaşma (birikme) yaşanmıştır.

3. Zaman

- Kuzey Anadolu Dağları ve Toroslar oluşmuştur.
- Petrol, linyit, tuz ve bor yatakları oluşmuştur.
- Şiddetli kırılmalar ve depremler yaşanmıştır.
- Zamanın sonuna doğru Türkiye toptan yükselme ye başlamış ve platolar oluşmuştur.

4. Zaman

- Egeid karasının çökmesi sonucu Ege Denizi oluşmuştur.
- İstanbul ve Çanakkale Boğazları oluşmuş, Karadeniz açık deniz haline gelmiştir.
- Kıbrıs Adası ve İskenderun Körfezi oluşmuştur.
- Türkiye’nin jeolojik oluşumu büyük ölçüde tamamlanmıştır.

Uyarı

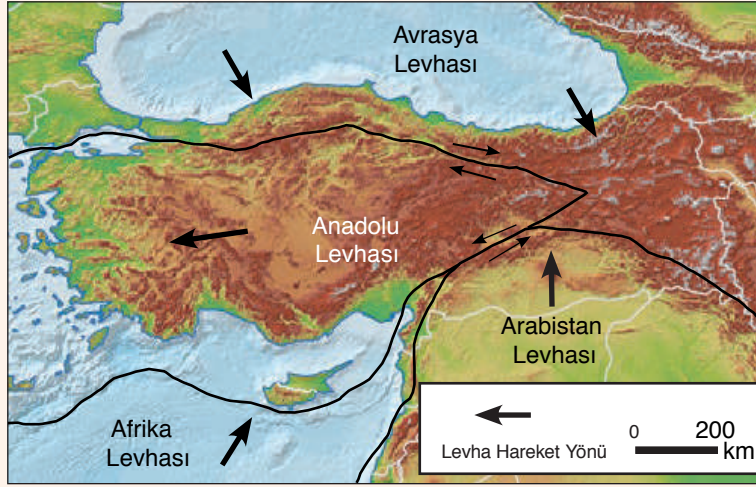
Türkiye’nin oluşumu daha çok 3. ve 4. Jeolojik zaman diliminde gerçekleştiği için genç oluşumlu bir ülkedir.

Jeolojik Zaman Cetvelinde Türkiye

TÜRKİYE'DE OROJENEZ VE OROJENİK DAĞLAR

Orojenez jeosenklinallerde (deniz ve okyanus tabanlarında) birikim sonucu oluşan tortul tabakaların yan basınçlar etkisiyle kıvrılarak ya da kırılarak yükselmesi sonucu dağ oluşumu demektir. Türkiye kuzeyde Avrasya Levhası, güneyde ise Afrika ve Arabistan levhaları ile çevrilidir. Bu levhaların birbirine doğru hareketi Tethis Denizi tabanında biriken esnek tortulların kıvrımlanmasına ve sert tortulların kırılmasına neden olmuştur.

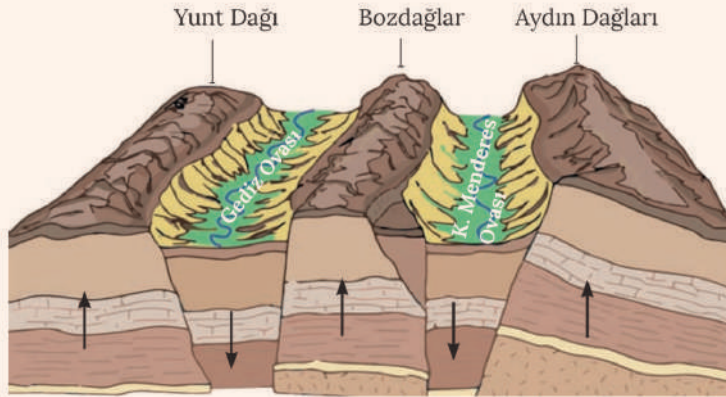
Türkiye'nin Çevresinde Yer Alan Levhalar ve Bu Levhalara Ait Hareket Yönleri

Yani orojenik dağ oluşumunun kıvrılma ve kırılma olmak üzere iki yolu vardır.

1. Kırık Dağlar

Eski oluşumlu sert tortul tabakalarının yan basınçlar etkisiyle kırılması sonucu oluşan dağlardır. Ülkemizde bu dağlara en önemli örnekler Ege Bölgesi'ndeki Kazdağı, Madra Dağı, Yunt Dağı, Bozdağlar ve Menteşe Dağları ile Akdeniz Bölgesi'nin doğusunda Amanos (Nur) Dağları'dır.

Bu dağların yanında çöküntü alanlar bulunmaktadır. Ege Bölgesi'nde Edremit, Bakırçay, Gediz, Küçük Menderes ve Büyük Menderes grabenleri ile Akdeniz Bölgesi'nin doğusunda İskenderun ve Amik graben sahaları bulunmaktadır.

Görsel: Batı Anadolu'ya Ait Horst-Graben Sistemleri

2. Kıvrım Dağları

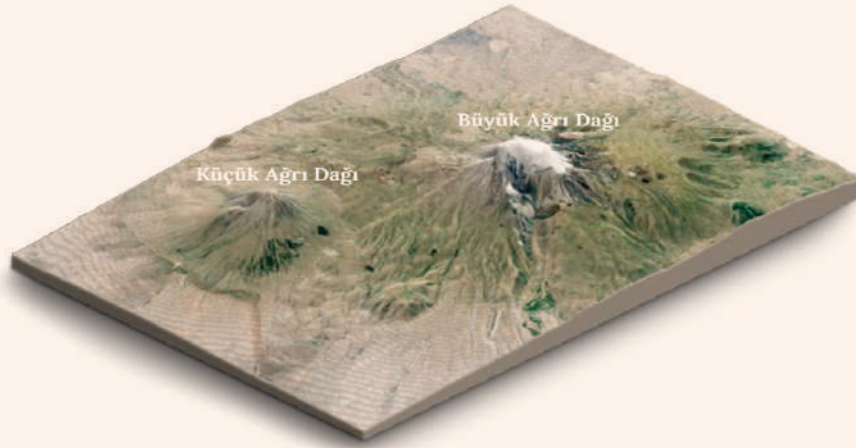
Yeni oluşumlu esnek yapıdaki tortul tabakaların yan basınçlar etkisiyle kıvrılarak yükselmesi sonucu oluşan dağlardır. Kıvrım dağları ülkemizdeki en büyük dağ grubunu oluşturur. Ülkemizde bu dağlara en önemli örnek Alp-Himalaya Kıvrım Sistemi içinde yer alan Kuzey Anadolu ve Toros Dağları'dır.

Batı Anadolu'ya Ait Horst-Graben Sistemleri

TÜRKİYE'DE VOLKANİZMA VE VOLKANİK DAĞLAR

Manto tabakasındaki magmanın, yerkabuğunun kırık hattı boyunca (fay hattı) sıcaklık ve basınç etkisiyle yeryüzüne çıkarak soğuması ve yığılması sonucu oluşan dağlardır.

Ege Bölgesi'nde Kula Dağları, Marmara Bölgesi'nde Uludağ, İç Anadolu Bölgesi'nde Erciyes, Melendiz, Hasan, Karacadağ, Karadağ, Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde Karacadağ ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde Ağrı, Tendürek, Süphan ve Nemrut Dağları ülkemizin önemli volkanik dağlarıdır.

Büyük ve Küçük Ağrı Dağı

Uyarı

Akdeniz ve Karadeniz bölgelerinde volkanik dağlar bulunmamakta fakat volkanik araziler yer almaktadır. Akdeniz Bölgesi'nde Hatay (Hassa) çevresi, Karadeniz Bölgesi'nde Koroğlu Dağlarının güneyinde volkanik araziler bulunur.

BÖLGELERE GÖRE DAĞLARIN DAĞILIŞI

Marmara Bölgesi Dağları

Marmara Bölgesi'nde Yıldız, Kuru, Işık, Biga ve Samanlı Dağları dışında Uludağ volkanik kütlesi de yer alır.

Akdeniz Bölgesi Dağları

Akdeniz Bölgesi'nin büyük bölümünü Toros Dağları kaplar. Toros Dağlarının batı ve orta kısmı bu bölgede yer alır.

Batı Toroslar; Beydağları, Akdağlar, Sultan Dağları, Dedegöl Dağları ve Geyik Dağları.

Orta Toroslar; Bolkar Dağları, Aladağlar, Tahtalı Dağları ve Binboğa Dağları.

Bölgede Toros kıvrım dağları arasında Amanos kırık dağları bulunur.

Ege Bölgesi Dağları

Ege Bölgesi'nde kıyıda kırık (horst) dağlar, iç kesimlerde kıvrım dağları yer alır.

Kıyıda; Kaz, Madra, Yunt, Bozdağlar, Aydın Dağları ve Menteşe Dağları

İç kesimlerde; Eğrigöz, Domaniç, Türkmen, Emir, Murat ve Sandıklı dağları.

İç Anadolu Bölgesi Dağları

İç Anadolu Bölgesi'nde Sivrihisar, Sündiken, Elmadağ, Yıldız Dağı, Tecer Dağları dışında Erciyes, Melendiz, Hasan, Karacadağ, Karadağ volkanik dağları bulunmaktadır.

Karadeniz Bölgesi Dağları

Karadeniz dağları Kuzey Anadolu Dağları olarak da adlandırılır. Bu dağlarda batı, orta ve doğu Karadeniz Dağları olarak gruplanır.

Batı Karadeniz Dağları; Küre, Bolu-Ilgaz, Köroğlu Dağları

Orta Karadeniz Dağları; Canik Dağları.

Doğu Karadeniz Dağları; Gümüşhane, Rize, Çimen, Kop, Mescit ve Kaçkar Dağları.

Doğu Anadolu Dağları

Bölge Türkiye'de dağların en fazla ve yüksek olduğu bölgedir. Başlıca dağları, Munzur, Palandöken, Allahuekber, Aras Güneyi ve Güneydoğu Toroslar ile Ağrı, Tendürek, Süphan ve Nemrut volkanik dağlarıdır.

Güneydoğu Anadolu Dağları

Bölgede Mazi ve Mardin Dağları dışında Karacadağ volkanik kütlesi bulunur.

TÜRKİYE'DE DEPREM VE DAĞILIŞI

Türkiye'nin Alp-Himalaya dağ sistemine bağlı olarak oluşan genç bir ülkedir. Ülkemiz Arap levhasının kendisini sürekli olarak sıkıştırması nedeni ile kuzey batıya doğru kayma hareketi göstermektedir. Bu durum fay hatlarının oluşumuna ve şiddetli depremlerin görülmesine neden olur. Türkiye'de 3 ana fay hattı vardır.

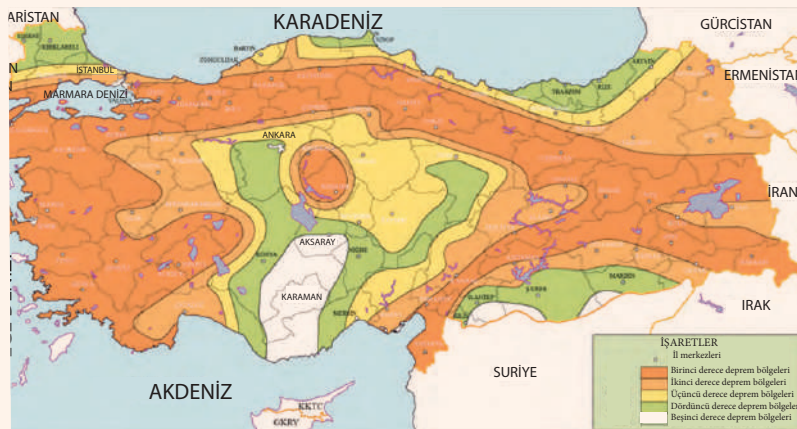
1. Batı Anadolu Fay Hattı (BAF)
2. Doğu Anadolu Fay Hattı (DAF)
3. Kuzey Anadolu Fay Hattı (KAF)

Türkiye'de Fay Hatları

Türkiye'de ana fay hatları 1. Derecede deprem bölgeleridir. Bu hatlardan uzaklaştıkça deprem etkisi azalır. Buna göre Türkiye'de depremin az görüldüğü yerler;

1. Konya-Karaman- Anamur arası
2. Trakya Yıldız dağları
3. Şanlıurfa Mardin dolayları
4. Doğu Karadeniz kıyılarıdır.

Türkiye Deprem Alanları Haritası

TÜRKİYE'DE EPIROJENEZ

Geniş yer kabuğu parçalarının yükselip alçalması olarak adlandırılan epirojez, dikey bir doğrultuda ve yavaş gerçekleşir. Farklı yoğunluk ve kalınlıktaki yer kabuğu parçaları manto üzerinde yüzer durumdadır. Bu parçalar, yoğunluk ve kalınlıklarına göre mantoya az ya da çok gömülerek dengede durur. Bu dengeye izostatik denge adı verilir. Herhangi bir yerde epirojez olayının meydana gelebilmesi için izostatik dengenin bozulması gerekir. Bu denge, yer kabuğu parçalarına ait ağırlıkların değişmesiyle bozulur.

Türkiye'de epirojenik hareketler her yerde aynı şekilde meydana gelmemiştir. Anadolu Yarımadası genel itibarıyla yükselirken **Karadeniz** ve **Akdeniz** tabanları ile **Çukurova** ve **Ergene Ovası** çökmektedir. Ege Denizi, İstanbul ve Çanakkale boğazlarının oluşmasında da epirojenik hareketler etkili olmuştur.

TÜRKİYE'NİN PLATOLARI

Akarsularla parçalanmış, çevresine göre yüksekte kalan, hafif dalgalı düzlüklere **plato** denir.

Uyarı

Plato ve yayla kavramları sık sık birbiri ile karıştırılır. Plato bir coğrafi yüzey şeklidir. Yayla bir yerleşim birimidir.

Türkiye'de Platoların Dağılımı

Platolar Şeması

Marmara Bölgesi; Çatalca- Kocaeli Platoları.

Ege Bölgesi; Yazılıkaya Platosu.

Akdeniz Bölgesi; Teke ve Taşeli platoları.

İç Anadolu Bölgesi; Haymana, Uzunyayla, Cihanbeyli, Obruk ve Bozok platoları
Doğu Anadolu Bölgesi; Erzurum-Kars ve Ardahan platoları.
Güneydoğu Anadolu Bölgesi; Şanlıurfa, Gaziantep platoları.

Türkiye'nin Platoları Haritası

Türkiye Platolarındaki Ekonomik Faaliyetler

- Çatalca-Kocaeli Platoları; Türkiye'de tarım dışı sektörlerin (sanayi, ticaret, ulaşım, hizmet vs.) en fazla geliştiği platolardır.
- İç Anadolu (Haymana, Uzunyayla, Cihanbeyli, Obruk, Bozok) ve Güneydoğu Anadolu (Gaziantep, Şanlıurfa) ve Ege (Yazılıkaya) Platolarında karasal iklim ve bozkır ve bitki örtüsü nedeniyle koyun yetiştiriciliği ve tahıl ürünleri yapılır.
- Teke ve Taşeli Platoları; Karstik arazi yapıları nedeniyle tarımda da kullanılmayan Türkiye'nin seyrek nüfuslu platolarıdır.
- Doğu Anadolu Platoları; (Erzurum-Kars, Ardahan) Sert karasal iklim ve geniş mera alanları nedeniyle büyükbaş hayvancılığın geliştiği platolardandır.

Uyarı

Türkiye'nin en yüksek ve en geniş platosu Erzurum-Kars, en alçak platoları Çatalca-Kocaeli platolarıdır.

TÜRKİYE'NİN OVALARI

Çevresine göre alçakta kalmış geniş düzlüklere **ova** denir.

Türkiye'nin Ovalarının Genel Özellikleri

- Ovalarımızın yükseltileri batıdan doğuya doğru artar.
- Ovalarımız yer altı suları bakımından zengindir.
- Delta ovalarımız tarım ve yerleşmeye en uygun alanlardır.
- Ovalarımızın büyük bölümünde deprem riski yüksektir. (Büyük bölümü tektonik olduğu için.)

- Akdeniz ve Ege kıyı ovalarımızda sıcaklık fazla olduğu için yılda iki üç ürün alınabilir.
- Ovalarımızın büyük bölümü alüvyonlarla kaplıdır.

Ovalarımız oluştukları yere göre “iç bölge ovaları” ve “kıyı ovaları” olarak iki gruba ayrılır.

1. İç Bölge Ovaları

Tektonik Ovalar: Fay hatları boyunca çökme sonucu oluşan ovalardır. Bu yüzden büyük bölümünde deprem riski yüksektir. Ayrıca fay hatlarına paralel dağıldığı için Türkiye'nin en büyük ova grubunu oluştururlar.

Kuzey Anadolu fay hattında oluşan ovalarımız Marmara bölgesinin güneyi, Karadeniz bölgesi boyunca ve Doğu Anadolu bölgesinin kuzeyinde yer alırlar. Başlıcaları Gönen, İnegöl, Bursa, Yenisehir, Orhangazi, Pamukova, Gemlik, Bolu, Düzce, Tosya, Suluova, Niksar, Taşova, Turhal, Vezirköprü, Erbaa, Erzincan, Erzurum ve Pasinler Ovası şeklindedir.

Batı Anadolu fay hattı üzerinde oluşan ovalarımız Bakırçay, Gediz, Küçük Menderes ve Büyük Menderes Ovasıdır.

İç Anadolu'da bulunan ovalarımız ise Ankara, Kayseri, Aksaray, Çubuk, Eskişehir, Develi ve Konya Ovaları'dır.

Doğu Anadolu fay hattı üzerinde oluşan başlıca ovalarımız ise Amik, Elbistan, Kahramanmaraş, Malatya, Elazığ, Bingöl, Muş, Karlıova, Malazgirt ve Erzurum Ovası'dır.

Güneydoğu Anadolu da ortaya çıkan başlıca ovalarımız ise genel olarak Suriye sınırı boyunca uzanan Ceylanpınar, Suruç ve Altınbaşak (Birecik) Ovaları'dır.

2. Kıyı Ovaları

Akarsuların denize döküldüğü yerde veya yakınında biriktirme sonucu oluşturduğu ovalardır. Kıyı ovaları 0-200 m yüksekliklerde olduğu için fiziki haritalarda yeşil renkte gösterilir.

Delta Ovaları: Kıyıda delta ovası oluşabilmesi için;

- Kıyı derinliğinin az, kıta sahanlığının geniş olması
- Gel-git etkisinin az olması
- Akarsuyun bol yük (alüvyon) taşıması
- Kıyıda güçlü akıntıların olmaması gerekir.

Başlıca delta ovalarımız;

Karadeniz Bölgesi; Bafra, Çarşamba Ovaları.

Ege Bölgesi; Bakırçay, Gediz (Menemen), Küçük Menderes ve Büyük Menderes ovaları.

Akdeniz Bölgesi; Çukurova ve Silifke ovaları.

Uyarı

Delta ovaları akarsuların taşıdığı alüvyonlarla oluştuğu için tarım açısından oldukça verimli alanlardır.

Kıyı Düzlüğü Ovaları: Akarsuyun denize ulaşmadan kıyının hemen gerisindeki düzlüğe biriktirme yapması sonucu oluşan ovalardır.

Başlıca kıyı düzlüğü ovaları; Köyceğiz, Antalya, Serik, Dalaman, Adapazarı ovalarıdır.

TÜRKİYE’NİN AKARSULARI

Türkiye Akarsularının Genel Özellikleri

1. Yatak eğimleri fazladır. Bu nedenle;
 - Akış hızları fazladır.
 - Enerji potansiyelleri yüksektir.
 - Aşındırma güçleri fazladır. Bol alüvyon taşırlar.
2. Boyları kısa, havzaları dardır.
3. Genellikle doğu-batı yönlü uzanırlar.
4. Denge profiline ulaşmamışlardır.
5. Rejimleri düzensizdir.
6. Ulaşım elverişli değildir.
7. Akımları düşüktür.
8. Akdeniz’e dökülen akarsuların bazıları (Manavgat, Göksu,) karstik kaynaklarla beslenmektedir.

Uyarı

Ortalama yükseltiden dolayı Doğu Anadolu akarsuları enerji potansiyeli en yüksek, Marmara akarsuları enerji potansiyeli en düşük akarsulardır.

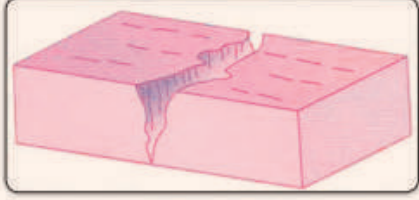
Akarsuların Oluşturduğu Yüzey Şekilleri

Aşındırma Şekilleri

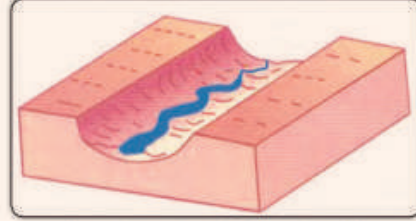
1. **Vadi:** Akarsuyun içinden aktığı yatağına vadi denir. Çeşitleri;
 - 1.1. Eğimin ve yükseltinin çok fazla olduğu Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgesinin dağlık alanlarında **çentik vadiler**,
 - 1.2. Ege, Marmara, İç Anadolu bölgelerimizde **geniş tabanlı vadiler**,

1.3. Karadeniz ve Akdeniz Bölgeleri'nde akarsuların dağları dik kestiği yerlerde **boğaz (yarma) vadiler**

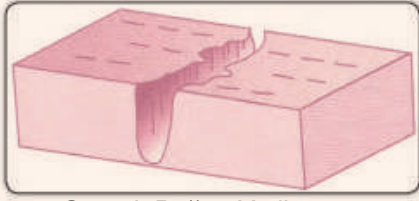
1.4. Akdeniz Bölgesi'nde karstik alanlarda **kanyon vadiler** görülür.

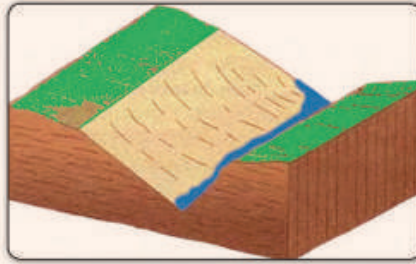
Görsel: Çentik Vadi

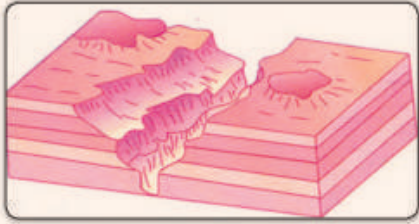
Görsel: Geniş Tabanlı Vadi

Görsel: Boğaz Vadi

Görsel: Geniş Tabanlı Vadi

Görsel: Kanyon Vadi

2. **Dev Kazanı:** Eğimin çok olduğu ve eğimin birdenbire kesintiye uğradığı yerlerde **Muradiye, Kurşunlu, Düden ve Manavgat** gibi şelaleler oluşmuş ve şelalelerin döküldüğü yerlerde **dev kazanları** meydana gelmiştir.

Görsel: Hawaii Majestic Şelalesi ve Dev Kazanı

3. **Kırğıbayır:** Bitki örtüsünden yoksun dağlık yamaçlarda yüzeyin sel suları ile aşınması sonucu oluşur. En çok İç Anadolu'da rastlanır.

Görsel: Kırğıbayır (Badlans)

4. Peribacası: Bitki örtüsünün olmadığı tüflerle kaplı volkanik arazilerde sel suları ve akarsuların aşındırması ile oluşan şekillerdir. **Nevşehir, Ürgüp Göreme’de** yaygındır. Buraya **Kapodokya** denir.

Görsel: Peribacası

5. Menderes: Eğimin azaldığı, akış hızının düştüğü, aşındırmanın azaldığı alanlarda akarsuların yapmış oldukları kıvrımlara denir. Ege Bölgesi'nde Büyük ve Küçük Menderes nehirleri örnek verilebilir.

Görsel: Menderes

6. Plato: Akarsular tarafından derin yarılmış geniş ve yüksek düzlüklere denir. İç Anadolu Bölgesi'nde yaygındır.

Görsel: Birikinti Konisi

7. Peneplen (Yontukdüz): Akarsu aşındırmasının son döneminde ortaya çıkan deniz seviyesine yakın hafif dalgalı geniş düzlüklere peneplen (yontukdüz) denir.

Biriktirme Şekilleri

1. Birikinti Konisi ve Yelpazesi: Dağlardan düzlüğe inen akarsuların taşıdığı malzemeleri dağların eteğinde biriktirmesi sonucunda **birikinti konileri** oluşur. İki veya daha fazla birikinti konisinin birleşmesi ile oluşan daha büyük yapılara ise **birikinti yelpazesi** adı verilir.

2. Dağ Eteği Ovası: Dağların eteklerinde oluşan birikinti konileri ve yelpazelerinin zaman içerisinde büyümesi ve iki veya daha fazlasının birleşmesi ile oluşan hafif eğimli ovalardır.

3. Taban Seviyesi Ovası: Akarsuların denize (taban seviyesi) yaklaştığı ağız kısmına yakın yerlerde, eğimin azalması nedeniyle taşıdığı maddeleri taşıyarak biriktirmesi ile oluşturduğu ovalara **taban seviyesi ovası** denir.

4. Dağ İçi Ovası: Etrafı dağlar ile çevrili çukur alanlarda birikinti konisi ve yelpazelerinin birleşmesi ile oluşan ovalardır.

5. Delta Ovaları: Akarsuların taşıdığı alüvyonlarının sığ denizi doldurması sonucu oluşan ovalardır. Çukurova Bafra Ovası ve Çarşamba Ovası örnek verilebilir.

6. Irmak Adası: Akarsuyun eğimin azaldığı yatağının genişlediği yerlerde kendi yatağı içinde yaptığı birikintilerdir.

BAŞLICA AKARSULARIMIZ

Harita: Türkiye Akarsuları Havzası Haritası

Marmara Denizi'ne Dökülen Akarsular

Susurluk: Boğaz akıntıları nedeniyle delta ovası oluşturamamıştır. Nilüfer, Karaçay ve Kemalpaşa çayları kollarını oluşturur. Enerji potansiyeli çok düşüktür.

Uyarı

Marmara'ya dökülen akarsular, yatak eğimleri az olduğu için menderes oluştururlar.

Karadeniz'e Dökülen Akarsular

Yeşilirmak: Büyük akarsularımızdandır. Üzerinde Hasan-Suat Uğurlu, Almus barajları vardır.

Çoruh: En hızlı akan akarsuyumuzdur. Gürcistan'dan denize dökülür.

Kızılırmak: Sınırlarımız içindeki en uzun akarsudur. Üzerinde Hirfanlı, Kesikköprü, Altinkaya ve Derbent barajları bulunur.

Yenice (Filyos): Batı Karadeniz'de dökülür.

Sakarya: Suları en kirli akarsuyumuzdur. Güçlü boğaz akıntıları nedeniyle delta ovası oluşturmamıştır. Üzerinde Hasan Polatkan ve Gökçekaya barajları bulunur.

Bartın Çayı: Taşımacılık yapılan tek akarsuyumuzdur.

Akdeniz'e Dökülen Akarsular

Köprü Çayı: Karstik kaynaklarla beslendiği için düzenli rejimlidir.

Göksu: Üzerinde çok sayıda kanyon bulunur.

Seyhan: Üzerinde Çatalan Barajı bulunur.

Ceyhan: Üzerinde Aslantaş, Menzelet ve Kartalkaya barajları bulunur.

Asi: Lübnan'dan doğar Hatay'dan Akdeniz'e dökülür.

Manavgat Çayı: Akış hızı fazladır. Karstik kaynaklarla beslendiği için düzenli rejimlidir. Üzerinde Oymapınar Barajı bulunmaktadır.

Ege Denizi'ne Dökülen Akarsular

Meriç: Bulgaristan'da doğar, Marmara'dan geçer ve Saros Körfezi'nden Ege Denizi'ne dökülür.

Küçük Menderes: Menderes çizerek akar.

Büyük Menderes: Üzerinde Adıgüzel ve Kemer barajları bulunur.

Bakırçay: Menderes çizerek akar.

Gediz: Menderes çizerek akar. Üzerinde Demirköprü Barajı bulunur.

Uyarı

Menderes oluşturan bir akarsuyun;

- Yatak eğimi az, akış hızı az
- Aşındırma gücü az
- Boyu uzun
- Hem aşındırma, hem biriktirme özelliği bulunur.

Basra Körfezi'ne Dökülen Akarsular

Dicle: Kaynağını Zapsuyu, Batman ve Botan çaylarından alır. Kralkızı, Devegeçidi, Ilısu barajları bulunur.

Fırat: Doğu Anadolu'daki Karasu ve Murat akarsularının birleşmesiyle oluşur.

En fazla enerji üretilen akarsudur. GAP ile tarımda sulamada önemi büyüktür. Üzerinde Atatürk Barajı, Keban, Karakaya ve Birecik barajları bulunur.

Hazar Denizi'ne Dökülen Akarsular

Aras; Kapalı havzadır.

Kura; Kapalı havzadır.

Ülkemizden Doğup Dışarıya Dökülen Akarsular

Çoruh; Gürcistan'dan Karadeniz'e dökülür.

Kura-Aras; Hazar Denizi'ne dökülür.

Fırat-Dicle; Basra Körfezi'ne dökülür.

Dışarıda Doğup Ülkemize Dökülen Akarsular:

Asi; Lübnan'dan doğar, Hatay'dan Akdeniz'e dökülür.

Meriç; Bulgaristan'da doğar, Ege Denizi'ne dökülür.

Akarsu Havzalarımız

Bir akarsuyun kollarıyla birlikte sularını topladığı ve boşalttığı yere havza denir. Sularını denize ulaştırabilen akarsu havzasına *açık havza*, ulaştıramayan akarsu havzasına **kapalı havza** denir.

Ülkemizdeki akarsuların büyük bölümü **açık havzadır**.

Başlıca Kapalı Havzalarımız:

- Van Gölü Kapalı Havzası
- Hazar Denizi Kapalı Havzası
- Konya Kapalı Havzası
- Göller Yöresi Kapalı Havzası
- Tuz Gölü Kapalı havzası
- Akşehir Eber Kapalı Havzaları

TÜRKİYE'NİN GÖLLERİ**Oluşumlarına Göre Göller**

1. Karstik Göller: Karstik erime boşluklarına suların dolmasıyla oluşan göllerdir.

Salda, Suğla, Kestel, Avlan, Kovada ve Obruk Platosu'ndaki Kızılören obruk gölleri karstik göllere örnektir.

2. Volkanik Göller: Volkanizma sonucu oluşan çukurları dolduran sulardır. Yurdumuzda Nemrut, Meke Tuzlası (Konya-Karapınar), Gölcük (Isparta), Acıgöl (Konya) gölleri buna örnektir.

3. Buzul Gölleri: Buzul aşındırması sonucu oluşan çukurluklarda buzların erimesi ile oluşan göllerdir. Yurdumuzda bazı yüksek dağların üst kısımlarında görülür. Örneğin; Kilimli Gölü, Aynalı Göl, Karagöl

4. Tektonik Göller: Yer kabuğu ile oluşan çukurları dolduran sulardır. Yurdumuzda Tuz Gölü, Manyas (Kuş Gölü), Uluabat, İznik, Sapanca, Akşehir (Göl kurdu-2006), Beyşehir, Acıgöl, Eğirdir, Burdur, Eber, Hazar, Seyfe gölleri bu şekilde oluşmuştur.

5. Doğal Set Gölleri

a) Alüvyon Set Gölleri: Akarsuların taşıdığı alüvyonların vadi boylarında, ovalarda ve deniz kıyılarındaki körfez önlerinde birikmesi ile oluşan göllerdir. Marmara, Bafa (Çamiçi) Aydın, Köyceğiz (Muğla), Eymir, Mogan (Ankara)'dır.

b) Kıyı Set Gölleri (Lagün Gölleri): Kıyıda koy önlerinin kıyı kordonları ile kapatılması sonucu oluşurlar. Büyük ve Küçük Çekmece, Terkos (Durusu), Akyatan (Çukurova Deltasında), Balıklı Böl (Bafra Deltasında),

c) Buzul (Moren) Set Gölleri: Buzul aşındırması sonucu ortaya çıkan morenlerin buzul vadisi önünde birikmesi sonucu geride oluşan göllerdir.

d) Volkanik Set Gölleri: Volkanizma sonucu ortaya çıkan ve tüflerin vadi önlerini kapatması sonucu oluşan Van, Erçek, Nazik, Haçlı, Balık, Çıldır gölleridir.

e) Heyelan Set Gölleri: Heyelan sonucu vadi önlerinin kapanması ile oluşan göllerdir. Tortum, Sera, Abant, Yedigöller, Uzungöl

6. Yapay Set (Baraj) Gölleri

Yapılış Amaçları:

- İçme ve kullanma suyu sağlamak.
- Nehir yataklarını değiştirmek.
- Balıkçılık.
- Arazilerini taşkından korumak.
- Yapay göller oluşturmak.
- Enerji üretmek.

Kızılırmak üzerinde; Hirfanlı, Kesikköprü, Derbent, Altinkaya Barajları

Yeşilirmak üzerinde; Almus, Hasan ve Suat Uğurlu, Kılıçkaya Barajları

Aksu üzerinde; Karacaören Barajı

Göksu üzerinde; Kayraktepe ve Gezende Barajları

Büyük Menderes üzerinde; Kemer ve Adıgüzel Barajları

Gediz üzerinde; Demirköprü Barajı

Ceyhan üzerinde; Aslantaş, Berke, Menzelet, Kartalkaya Barajları

Seyhan üzerinde; Seyhan, Çatalan Barajları

Fırat üzerinde; Keban, Atatürk, Karakaya, Birecik Barajları

Sakarya üzerinde; Sarıyar, Çubuk, Gökçekaya, Kurtboğazi, Hasan Polatkan Barajları

Dicle üzerinde; Kral Kızı, Gurzon, Batman, Dicle, Ilısu, Devegeçidi Barajları

TÜRKİYE'NİN GÖLLERİ

DOĞAL GÖLLER

YAPAY GÖLLER

1. Keban Barajı
2. Atatürk Barajı
3. Hirfanlı Barajı
4. Karakaya Barajı
5. Deriner Barajı
6. Ilısu
7. Demirköprü Barajı

Set Gölleri

Karstik Göller

Volkanik Göller

Buzul Göller

Tektonik Göller

Karma Yapılı Göller

1. Tuz Gölü
2. İznik Gölü
3. Sapanca Gölü
4. Akşehir Gölü
5. Hazar Gölü
6. Burdur Gölü

1. Salda Gölü
2. Kızören Gölü
3. Timrap Gölü
4. Akgöl
5. Karagöl

1. Nemrut Gölü
2. Meke Gölü
3. Gölcük Gölü
4. Acıgöl

1. Aynalı Göl
2. Karagöl
3. Kilimli Gölü

1. Eğirdir Gölü
2. Van Gölü
3. Beyşehir Gölü
4. Kovada Gölü

Heyelan Set Gölü

Kıyı Set Gölü

Volkanik Set Gölü

Alüvyal Set Gölü

1. Tortum Gölü
2. Abant Gölü
3. Sera Gölü
4. Uzun Göl
5. Borabay Gölü
6. Yedigöller

1. Akyatan Gölü
2. Akyayan Gölü
3. Büyük Çekmece Gölü
4. Küçük Çekmece Gölü

1. Erçek Gölü
2. Haçlı Gölü
3. Çıldır Gölü
4. Nazik Çölü
5. Balık Gölü

1. Mogan Gölü
2. Köyceğiz Gölü
3. Marmara Gölü
4. Akşehir Gölü
5. Bafa (Çamıçı) Gölü

TÜRKİYE'NİN YERALTI SULARI VE KAYNAKLARI

Yer altı sularının vadi yamaçlarından yüzeye çıkmasıyla oluşan **vadi (yamaç)** kaynakları ülkemizde yaygın olarak görülür.

Görsel: Vadi Kaynağı

Batı Toroslar'da yaygın olarak bulunan **karstik kaynakların** suları soğuk ve kireçlidir.

Görsel: Karstik Kaynak

Artezyen kaynaklar da iki geçirimsiz tabaka arasında sıkışmış olan yer altı sularının sondaj veya başka yollarla yüzeye çıkması sonucu oluşur.

Türkiye'de oldukça yaygın olan artezyen kaynaklara daha çok **Ergene, Bursa, İnegöl, Eskişehir, Konya, Malatya, Erzurum ve Gediz** ovalarında rastlanır.

Görsel: Artezyen Kaynak

Suları yüksek sıcaklıkta olan **fay kaynaklarına kaplıca**, ılık olanlarına da **ılıca** denir.

Görsel: Fay Kaynağı

Türkiye’de yer alan başlıca kaplıca merkezleri şunlardır:

1. Bursa, Balıkesir, Yalova ve Adapazarı çevresi (Güney Marmara)
2. İzmir, Denizli, Kütahya, Aydın ve Afyon çevresi (Batı Anadolu)
3. Ankara, Yozgat, Niğde ve Kırşehir çevresi (İç Anadolu)
4. Mersin, Adana ve Hatay çevresi (Güney Anadolu)
5. Diyarbakır ve Mardin çevresi (Güneydoğu Anadolu)
6. Erzurum, Bingöl ve Ağrı çevresi (Doğu Anadolu)
7. Amasya ve Tokat çevresi (Kuzey Anadolu)

Uyarı

Türkiye ‘de aktif volkan olmadığı için **gayzer** kaynağı yoktur.

TÜRKİYE’NİN DENİZLERİ

Karadeniz

Türkiye’deki denizler içerisinde en az tuz oranına (% 18) sahiptir.

Karadeniz, Türkiye’de denizlerde avlanan balıkların % 80’ini karşılamaktadır.

Karadeniz’de 150-200 metre derinlikten itibaren oluşan hidrojen sülfür gazı nedeniyle bu derinliğin altında canlı yaşamına rastlanmaz.

Marmara Denizi

Türkiye’nin etrafındaki denizlerin en küçüğüdür.

Marmara; İstanbul Boğazı ile Karadeniz’e, Çanakkale Boğazı ile de Ege Denizi’ne bağlanır Marmara’yı Karadeniz’e bağlayan **İstanbul Boğazı**, dünya deniz ulaşımında önemli bir yere sahiptir.

İstanbul Boğazı, su seviyesi yüksek olan Karadeniz'in sularını üst akıntıyla Akdeniz'e; tuzluluk oranı fazla olan Akdeniz'in sularını da alt akıntıyla Karadeniz'e taşır.

Çanakkale Boğazı'nda Ege Denizi'nin suları dipten Marmara Denizi'ne akar-ken Marmara Denizi'nin suları da üstten ters akıntı oluşturmaktadır.

Ege Denizi

Türkiye'nin en uzun kıyı şeridi, girinti ve çıkıntının fazla olduğu Ege Denizi'nde yer almaktadır.

Dağların kıyıya dik uzanması sonucu bu bölgede çok sayıda koy, körfez, ada ve yarımada oluşmuştur.

Akdeniz

Afrika, Avrupa ve Asya kıtaları arasında yer alan ve dünyanın en büyük iç denizlerinden biri olan Akdeniz, Türkiye'nin güneybatısı boyunca uzanmaktadır.

Cebelitarık Boğazı ile Atlas Okyanusu'na, Süveyş Kanalı ile de Kızıldeniz'e bağlanmaktadır.

Akdeniz, sahip olduğu tuz oranıyla (%36-39) Türkiye'deki denizler içerisinde ilk sırada yer alır.

Akdeniz ve Ege Denizi kıyılarımızda deniz turizmi gelişmiştir.

Harita: Türkiye'de Yer Alan Denizler ve Boğazlar

TÜRKİYE'DE RÜZGARLARIN OLUŞTURDUĞU ŞEKİLLER

Türkiye'de şiddetli kuraklık görülmemekle birlikte yarı kurak alanlarda yağış azlığı, bitki örtüsünün cılız olması ve rüzgârların etkisi ile çeşitli yer şekilleri ortaya çıkmaktadır.

İç Anadolu Bölgesi'nde **Tuz Gölü**, **Konya (Karapınar) çevreleri**, **Nevşehir**, **Aksaray** ve **Güneydoğu Anadolu'nun** güneyi rüzgârların oluşturduğu yeryüzü şekillerinin en çok görüldüğü alanlardır.

Harita: Türkiye’de Rüzgârların Etki Alanları Haritası

TÜRKİYE’DE BUZULLAR

Mutlak konum özelliklerinden dolayı Türkiye’de buzulların etkili olduğu alanlar oldukça sınırlıdır.

Buzulların meydana getirdiği yeryüzü şekillerine 2000 m’den daha yüksek alanlarda rastlanır.

Günümüzde buzulların oluşturduğu yer şekillerinin bulunduğu yerlerimiz Toroslarda; **Bey Dağları, Bolkar, Aladağ ve Sultan Dağları, Doğu Karadeniz’de Kaçkar, Giresun, Kop, Mescit ve Yalnızçam Dağları, İç Anadolu’da; Erciyes, Batı Anadolu’da; Uludağ’dır.**

Harita: Türkiye’de Buzulların Etki Alanları Haritası

TÜRKİYE’DE KARSTİK ŞEKİLLER

Karstik aşınım şekilleri esas itibariyle suyun kayalarda meydana getirdiği çözünme (erime) faaliyetleri ile gerçekleşmektedir.

Aşınım Şekilleri:

a. Lapy: Yağış olarak yeryüzüne düşen suların taşların yüzey kısımlarında eritme ile meydana getirdiği boyutları 1-2 cm ile 1-2 metre arasında değişen içlerinde topraklarında bulunduğu en küçük karstik aşınım şeklidir.

b. Dolin: Kalkerli arazilerde erimeler ve çökmeler ile oluşan şekil olarak tavaya benzeyen çukurluklardır.

c. Uvala: Dolinlerin zaman içerisinde erimelerle büyümesi ve bunların birleşmesiyle meydana gelir.

ç. Polye: Karstik erimelerin devam etmesi ile birlikte uvalaların aralarındaki sınırlar ortadan kalkar ve polye adı verilen çapları kilometreleri bulan en büyük karstik aşınım şekilleri oluşur.

d. Düden: (Su Çıkan) Karstik bölgelerde yer altına sızarak kaybolan suların yağışlı mevsimlerde dışarı çıktıkları çatlak, kırık ve tünellerdir.

e. Obruk: Çatlak ve kırıklardan yer altına sızan suların oluşturmuş olduğu erime boşluklarının tavanlarının zaman içerisinde çökmesi ile meydana gelen oldukça derin çukurluklardır.

f. Mağara: Yer altında oluşan çeşitli boyutlardaki boşluklara mağara denir. Mağaraların birleşmesi ile oluşan mağaralar sistemine ise galeri adı verilir.

Birikim Şekilleri:

a. Sarkıt: Mağara tavanlarından sızan suların buharlaşması sonucunda içerisinde bulunan eriyik hâldeki kalsiyum karbonatın çökmesi ile mağara tavanlarından aşağı doğru uzayan sivri taşlardır.

b. Dikit: Sarkıtların tam altında mağara tavanlarından aşağı doğru damlayan suların içerisinde bulunan kalsiyum karbonatın çökmesi ile oluşan yukarı doğru büyüyen sivri taşlardır.

c. Sütun: Karstik şekillerde herhangi bir kesinti süreci oluşmaz ise sarkıtların aşağı doğru, dikitlerin yukarı doğru büyümeleri ve birleşmeleri sonucu oluşan yapılarıdır.

d. Traverten: Yer altından çıkan sıcak suların tüm yüzeyi kaplayacak şekilde akışları sırasında içerisinde eriyik halde bulunan kalsiyum karbonatın tüm yüzeyi kaplayarak çökmesi ile oluşur.

Orta ve Batı Toroslar, Türkiye’de karst topoğrafyasına ait şekillerin en yaygın görüldüğü yerlerdir. Özellikle Teke Yarımadası, Göller Bölgesi ve Taşeli Platosu’nda çeşitli karstik şekillere ait en güzel örnekler bulunmaktadır Türkiye’de yer alan başlıca polye ovaları; **Elmalı, Korkuteli ve Gembos (Antalya), Kestel ve Kocaova (Burdur), Acıpayam (Denizli) ve Muğla’dır.**

Türkiye; sahip olduğu eşsiz güzellikteki karstik şekiller açısından yukarıda bahsedilenlerin dışında **Denizli’de Pamukkale Travertenleri, Mersin’de Cennet-Cehennem obrukları, Antalya’da Göynük Kanyonu ve Burdur’da İnsuyu Mağarası** ile de ön plana çıkan bir ülkedir.

Görsel: Pamukkale Travertenleri (Denizli)

Görsel: Cennet Obruğu (Mersin)

TÜRKİYE'DE DALGA VE AKINTILARIN OLUŞTURDUĞU ŞEKİLLER

Aşınım Şekilleri

a. Falez: Dalgalar, derin ve yüksek kıyılara çarptığında daha çok aşınım şekilleri oluşur. Dalga aşındırmasının yoğun olduğu kıyılarda **falez (yalıyar)** adı verilen diklik veya uçurumlar meydana gelir.

Görsel: Falez

b. Aşınım Düzlüğü: Aşınmanın devam etmesiyle falezler ana karaya doğru geri-ler. Bu şekilde falezlerin önünde **aşınım düzlükleri** oluşur.

Birikim Şekilleri

a. Kumsal: Aşınan malzemelerin kıyı boyunca birikmesi sonucu oluşan yeryüzü şekilleri de bulunmaktadır. Örneğin taşınan kum ve çakılların kıyı boyunca depolanmasıyla **kumsallar (plaj)** oluşur.

b. Kıyı Setleri: Sığ kıyılarda biriken malzemenin su yüzeyine çıkmasıyla **kıyı setleri** oluşur.

Görsel: Kıyı Kordonu

c. Tombolo: Adaları ana karaya ya da birbirine bağlayan kıyı oklarına **tombolo** adı verilir. Sinop İnce Burun ve Kapı Dağ Yarımadaları tombololara verilebilecek örneklerdir.

Görsel: Tombolo (Saplı Ada)

d. Lagün: Kıyı setlerinin gelişmesi sonucu bir koy ya da körfezin önü kapanabilir. Bu şekilde koy ya da körfez göle dönüşür. Bu göllere de **lagün** veya **deniz kulağı** denir.

Görsel: Fethiye'de yer alan Ölüdeniz Lagünü (Muğla)

TÜRKİYE'DE KIYI TİPLERİ

a. Boyuna Kıyı Tipi: Dağların denize paralel olarak uzandığı yerlerde Boyuna Kıyı Tipi görülür. Bu kıyı tipinde kıyı çizgisi düz, koy, körfez, girinti-çıkıntı, ada

ve doğal liman azdır. Karadeniz ve Akdeniz kıyılarımız bu kıyı tipinin görüldüğü yerlerimizdir.

Görsel: Boyuna Kıyı Tipi

b. Enine Kıyı Tipi :Dağların denize dik olarak uzandığı koy, körfez, ada, girinti ve çıkıntının fazla olduğu kıyı tipidir. Ege bölgesinin orta ve kuzey kısımlarında daha yaygındır.

Görsel: Enine Kıyı Tipi

c. Limanlı Kıyı Tipi :Dalgalar, bazı bölgelerde yer alan haliçlerin ağız kısımlarında kıyı okları ve kıyı kordonları gibi birikim şekilleri oluşturur. Korunaklı bu kıyılara da **limanlı kıyı** adı verilir. Ülkemizde Büyükçekmece ve Küçükçekmece çevresi bu tipteki kıyılardır.

d. Ria Kıyı Tipi :Akarsuların derince aşındırdığı plato ve akarsu vadilerinin daha sonra deniz suları tarafından doldurulması ile oluşan kıyı tipidir. Ülkemizde ise İstanbul ve Çanakkale Boğazları bu kıyı tipine girer.

Görsel: İstanbul Boğazı Ria Tipi Kıyı

e. Dalmaçya Kıyı Tipi: Kıyıya paralel olarak uzanan dağ sıralarının çukur kısımlarının daha sonra deniz suları altında kalmasıyla oluşan kıyı tipidir. Ülkemizde Kaş-Kalkan çevresi bu kıyı tipine örnektir.

Görsel: Dalmaçya Tipi Kıyı

Aşağıdaki haritada Türkiye’de görülen kıyı tiplerinin dağılışı gösterilmiştir.

Harita: Türkiye’de Görülen Kıyı Tipleri

Uygulama

Aşağıdaki boşlukları uygun ifadelerle tamamlayınız.

1. Yıldız Dağları.....jeolojik zamanda oluşmuştur.
2. Toros Dağlarıdağlarımıza örnektir.
3. Ege Bölgesi'ndeki Bozdağlar yapıya örnektir.
4. Türkiye'nin en yüksek volkanik dağıdağıdır.
5. Zonguldak taşkömürü yataklarızamanda meydana gelmiştir.
6. Çukurovahareketlerle çökmektedir.
7. Soma linyit yataklarının oluşum zamanı
8. Türkiye’de ve..... deprem kuşakları yer alır.

Cevaplar: 1. I.zaman paleozoik 2. Kıvrımlı 3. Kırıklı 4. Ağrı 5. I.zamanda paleozoik 6. Epirojenik 7. 3. zaman Senezoik 8. BAF, DAF, KAF.

Uygulama

Aşağıdaki ifadelerin yanına doğru ise (D), yanlış ise (Y) harfi koyunuz.

1. Türkiye’de balıkçılık en çok Karadeniz kıyılarında yapılır.....
2. Kapodokya yöresi akarsu birikim şekillerine örnektir.....
3. Ülkemizde rüzgar erozyonun en fazla görüldüğü yerlerden biri Konya Karapınar’dır.....
4. Eymir ve Mogan gölleri oluşum bakımından karstik göllere örnektir.....
5. Yunt dağlarında buzul şekillerine rastlamak mümkündür.....
6. Türkiye’de en etkili dış kuvvet akarsulardır.....
7. Nevşehir Ürgüp ve Göreme ‘deki şekiller peribacalarına örnektir.....
8. Türkiye’de Fiyortlu kıyılara rastlanmaz.....
9. Ege kıyıları boyuna kıyı tipine örnektir.....
10. Rüzgar şekillerine en fazla İç Anadolu Bölgesinde rastlanır.....
11. Van Gölü karma oluşumlu bir göldür.....
12. Göksu Karadeniz’e dökülen bir akarsuyumuzdur.....

Cevaplar: 1. D 2. Y 3. D 4. Y 5. Y 6. D 7. D 8. D 9. Y 10. D 11. D 12. Y

Örnek

Aşağıdaki akarsularımızdan hangisi kapalı havza oluşturmaktadır?

- A) Kura B) Göksu C) Çorum
D) Seyhan E) Sakarya

Cevap: A

Örnek

Türkiye’de ki akarsulardan bazıları başka ülke sınırları içinde doğarak akar ve kendi ülkemizin sınırlarından denize dökülür.

Aşağıdakilerden hangisi böyle bir özellik taşıyan akarsuyumuzdur?

- A) Fırat B) Asi C) Kura
D) Dicle E) Aras

Cevap: B

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Aşağıdakilerden hangisi karstik göllerimizdendir?

- A) Eymir Gölü
- B) Tuz Gölü
- C) İznik Gölü
- D) Salda Gölü
- E) Sapanca Gölü

2. Aşağıdaki dağlardan hangisi volkanik oluşumludur?

- A) Bolkarlar
- B) Canik Dağları
- C) Erciyes Dağı
- D) Aydın Dağları
- E) Küre Dağları

3. Aşağıdaki platolardan hangisi karstik özellik taşır?

- A) Cihanbeyli
- B) Haymana
- C) Bozok
- D) Yazılıkaya
- E) Taşeli

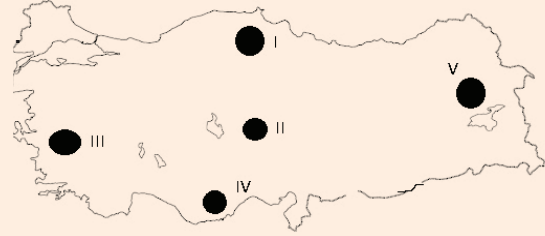
Akarsuyun denizi doldurması sonucu oluşan ovalara delta ovası denir.

4. Aşağıdaki ovalardan hangisi delta ovasıdır?

- A) Çarşamba
- B) Acıpayam
- C) Tefenni
- D) Pasinler
- E) Erbaa

5. Aşağıdaki dağlardan hangisi oluşum bakımından diğerlerinden farklıdır?

- A) Bolkarlar
- B) Tahtalı Dağları
- C) Canik Dağları
- D) Bozdağlar
- E) Geyik Dağları

6. Yukarıdaki Türkiye haritasında numaralı bölgelerin gangisinde karstik şekillere rastlanır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

7. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'deki akarsuların özelliklerinden değildir?

- A) Boyları kısadır.
- B) Denge Profiline ulaşmamışlardır.
- C) Üzerinde ulaşım yapılamaz
- D) Rejimleri düzenlidir.
- E) Enerji potansiyelleri yüksektir.

8. Aşağıdaki dağların hangisinde buzul şekillerine rastlanmaz?

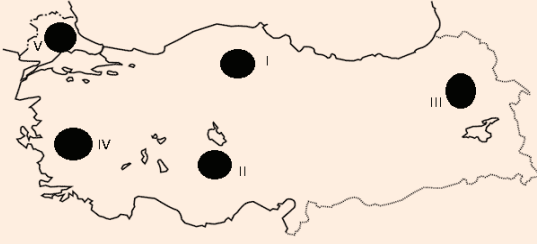
- A) Ağrı
- B) Kaçkar
- C) Uludağ
- D) Yunt dağları
- E) Bolkar dağları

9. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'deki tektonik ovalardan değildir?

- A) Çukurova B) Ceylanpınar
C) Harran D) Develi
E) Pasinler

10. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'deki kapalı havzalar içinde yer almaz?

- A) Tuz Gölü B) Konya
C) Kızılırmak D) Van Gölü
E) Kura

11. Yukarıdaki Türkiye haritasında numaralı bölgelerin hangisinde rüzgarların şekillendirici etkisi daha fazladır?

- A) I B) II C) III
D) IV E) V

12. Yukarıdaki Türkiye Haritasında numaralı bölgelerin hangisinde deprem riski en azdır?

- A) I B) II C) III
D) IV E) V

13. Aşağıdaki kıyı tiplerinden hangisi Türkiye'de görülmez?

- A) Ria B) Dalmaçya
C) Enine D) Boyuna
E) Haliçli

14. Aşağıda Türkiye'de belirtilen yerlerin hangisi tombolo örneğine girer?

- A) Kapıdağ Yarımadası
B) Çatalca Yarımadası
C) Teke Yarımadası
D) Biga Yarımadası
E) Kocaeli yarımadası

15. Aşağıdaki dağlardan hangisi kırıklı dağlara örnektir?

- A) Canik Dağları
B) Küre Dağları
C) Bolu Ilgaz Dağları
D) Köroğlu Dağları
E) Bozdağlar

16. Aşağıda belirtilen yerşekillerinden hangisi karstik bir oluşum değildir?

- A) Cennet Cehennem mağaraları
B) Salda Gölü
C) Göynük Kanyonu
D) İnsuyu Mağarası
E) Van Gölü

17. Aşağıda belirtilen yerlerden hangisi Türkiye’de epirojenik hareketlerle çöken kısımlara örnektir?

- A) Konya Ovası
- B) Çukuruva
- C) Pasinler Ovası
- D) Develi Ovası
- E) Ceylanpınar Ovası

18. Aşağıdaki göllerimizden hangisi alüvyal set göllerimize örnektir?

- A) Hazar Gölü
- B) Köyceğiz Gölü
- C) İznik Gölü
- D) Ulubat Gölü
- E) Kilimli Gölü

19. Aşağıdaki illerin hangisinde rüzgarların şekillendirici etkisi daha fazladır?

- A) Konya
- B) Rize
- C) Antalya
- D) Ordu
- E) İzmir

Ceyhan ve Seyhan nehirlerinin taşıdığı verimli topraklar üzerindeki Çukurova, tarihin eski dönemlerinden beri yerleşim yeri olarak kullanılmaktadır.

20. Buna göre bu bölgenin yerleşim yeri olarak seçilmesinin sebebi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yeraltı kaynakları bakımından zengin olması
- B) Ulaşım imkânlarının gelişmiş olması
- C) Tarımsal faaliyetlere elverişli olması
- D) İkliminin insan yaşamına uygun olması
- E) Değerli madenlerin varlığı

Cevap Anahtarı:

- 1) D 2) C 3) E 4) A 5) D 6) D
7) D 8) D 9) A 10) C 11) B 12) C
13) E 14) A 15) E 16) E 17) B 18) B
19) A 20) C

NOTLAR

A large rectangular area with horizontal lines for taking notes, framed by a red border. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page.

NOTLAR

Notlar alanı. Çizgi ile ayrılmış bölümler içerir.

TÜRKİYE’NİN EKONOMİK COĞRAFYASI

TÜRKİYE’DE TARIM

Türkiye’de Tarımı Etkileyen Faktörler

1. Sulama: Türkiye tarımında en büyük sorun sulama sorunudur. Tarımda sulama ihtiyacının en fazla olduğu bölgemiz Güneydoğu Anadolu Bölgesi’dir. Akarsularımızın derin vadilerden akması ve rejimlerinin düzensiz olmasından dolayı sulamadan yeterince faydalanılamamaktadır. Bunun için mutlaka akarsular üzerindeki baraj sayısı artırılmalıdır.

Sulama Sorunu Çözüldüğünde;

- Üretim artar.
- Nadas olayı azalır.
- Tarımda iklime bağlılık azalır.
- Üretimde süreklilik sağlanır.
- Yılda birden fazla ürün alınabilir.
- Daha önce sebze tarımı yapılmayan bir yerde sebze tarımı da yapılabilir.
- Tarım ürün çeşidi artar.
- Köyden kente göçler azalır.

2. Gübreleme: Tarım arazilerinde ekilen tarım ürününün ihtiyacı olan azot, fosfor gibi mineralleri toprağa kazandırmak için gübreleme yapılır.

3. Tohum Islahı: Tarımsal üretimde verimliliği artırmak için tohumun kalitesi artırılmalıdır. Ancak genleri ile oynanan tohumlar insan sağlığına zararlıdır.

4. Makineleşme: Makine kullanımı yer şekillerinin elverişli olduğu yerlerde verimi artırır. Ürün kaybını azaltır üretimi artırır.

5. Zirai Mücadele: Tarımdaki hastalıkların, yabani otların ve haşerelerin meydana getireceği üretim düşüklüğünü önlemek için ilaçlı mücadele yapılır.

6. Toprak Bakımı: Tarla yabancı otlardan arındırılmalıdır. Erozyona karşı korunmalıdır.

7. Toprak Analizi: Toprak analizleri ile en iyi verim alınabilecek ürün belirlenir.

TARIM ÜRÜNLERİ

1. Sanayi Bitkileri

Şekerpancarı

- En çok İç Anadolu Bölgesi’nde üretilir.
- Getirisi düşük olduğu için üretimi azdır.
- Yetersiz yağış olan bölgelerde sulama ile yetiştirilir.

Tütün

- Ege Bölgesi üretimde birincidir.
- Kıraç arazilerde yetiştirilir.
- Çimlenme döneminde yağış, olgunlaşma döneminde kuraklık ister.

Çay

- Karadeniz Bölgesi üretimde birinci sıradadır.
- Her mevsim yağışlı geçen bölgelerde yetişir.

Pamuk

- Dokuma sanayinin hammaddesidir.
- Filizlenme döneminde bol su, olgunlaşma ve hasat döneminde yüksek sıcaklık ve kuraklık ister.
- Üretiminde Güneydoğu Anadolu Bölgesi 1. sırada yer alır.

Haşhaş

- Üretimi devlet kontrolü altında sınırlı alanlarda yapılmaktadır.
- Üretimi Afyon başta olmak üzere Kütahya, Uşak, Denizli, Burdur, Isparta ve Konya çevresinde yapılmaktadır.

Keten Keneviri

- Liflerinden dokumacılıkta ip, çuval ve halat yapımında; tohumlarından ise yağ üretiminde yararlanılır.
- Üretimi en fazla Kocaeli ve Sinop'ta yapılmaktadır.

2. Yumrulu Bitkiler**Patates**

- Kumlu topraklarda iyi yetişir.
- Bütün bölgelerimizde tarımı yapılabilir.
- En fazla tarımı İç Anadolu Bölgesi'ndedir.

Soğan–Sarımsak

- Bütün bölgelerimizde tarımı yapılabilmektedir.
- Gelişme devresinde serin havaya ihtiyaç vardır.

3. Tahıllar**Buğday**

- En çok üretilen tarım ürünüdür.
- Yaz sıcaklığı ister.

Arpa

- Soğuğa ve sıcaklığa dayanıklıdır.
- Yem sanayisinde kullanılır.

Mısır

- Olgunlaşma döneminde bol su ister.
- Üretim en fazla İç Anadolu Bölgesi'nde gerçekleşir.

Çeltik (Pirinç)

- Su içinde yetiştirilir.
- Marmara Bölgesi üretimde birincidir.
- Üretimimiz yeterli olmadığından ithal edilmektedir.

Çavdar

- Yetiştirme koşulları buğdaya benzer.
- İç Anadolu üretimde birincidir.

4. Yağ Bitkileri

Ayçiçeği

- Alüvyal topraklar üzerinde yetişir.
- En fazla üretimi Marmara Bölgesi'ndedir.

Zeytin

- Akdeniz iklim bitkisidir.
- Akdeniz Bölgesi'nde tarımı fazla gelişmemiştir. Daha fazla gelir getiren ürünlere öncelik tanınmasından dolayıdır.
- Yüksek sıcaklık ister, yaz kuraklığına dayanıklıdır.

Soya Fasulyesi

- Üretimde Akdeniz birinci sıradadır.
- Sulanabilen yerlerde ikinci ürün olarak tercih edilir.

Yer Fıstığı

- Yazlık ve yıllık bitkidir.
- Üretimde Akdeniz birinci sıradadır.
- Zengin bir B vitamini kaynağıdır.

Susam

- Sıcak iklim bitkisidir.
- Yağlı tohumu sahiptir.

5. Meyvecilik

Üzüm

- En çok Ege Bölgesi'nde üretilmektedir.
- Yetiştirme alanı en geniş olan meyvedir.
- Kuru ve yaş olarak üretilmektedir.

Elma

- En çok üretildiği il Isparta'dır.
- Yetiştirme alanı çok geniştir.
- Üzümden sonra yetiştirme alanı en geniş olan meyvedir.

Fındık

- Üretimde birinci bölge Karadeniz'dir.
- Her mevsimi yağışlı, nem oranı yüksek yerlerde yetişir.
- Türkiye dünya fındık üretimi ve ihracatında ilk sırada yer alır.

İncir

- Kış ılıkılığı ve yaz kuraklığı ister.
- En fazla tarımı Ege Bölgesi'ndedir.
- Türkiye dünya incir üretiminde ilk sırada yer alır.

Muz

- Tropikal iklim bitkisidir.
- Akdeniz kıyılarında tarımı yapılabilmektedir.
- Tarımı daha çok Alanya-Anamur arasında gelişmiştir.

Turunçgiller (Narenciye)

- Kış mevsiminin ılık geçtiği yörelerde yetişir.
- Üretimde birinci bölge Akdeniz'dir.

TÜRKİYE'DE HAYVANCILIK

Çeşitli evcil hayvanların yetiştirilmesi ve üretilmesine **hayvancılık** denir. Kırsal kesimlerde hayvancılık tarımın sigortası durumundadır.

Doğu Anadolu Bölgesi'nde iklim ve yer şekillerinin tarımsal faaliyetleri olumsuz etkilemesinden dolayı bölgede birinci ekonomik faaliyet hayvancılıktır.

Türkiye hayvan varlığı fazla olan bir ülkedir. Ancak hayvanlarımızın et, süt, yumurta verimleri düşüktür.

Hayvancılığımızı geliştirmek için;

- Hayvan soyları iyileştirilmelidir.
- Mera hayvancılığı yerine ahır hayvancılığı yapılmalıdır.
- Mera hayvancılığı otlaklarda yapılan hayvancılık şeklidir. Masrafsızdır. Ancak verim düşüktür.
- Otlaklar korunmalıdır.
- Yem üretimi artırılmalıdır.
- Erken kesim önlenmelidir.
- Salgın hastalıklarla mücadele edilmelidir.
- Çiftçilere kredi desteği sağlanmalıdır.

HAYVANCILIĞIMIZIN COĞRAFİ DAĞILIŞI

1. Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvancılık

İnek

- Ülkemizde süt ihtiyacımızın yüzde 80'i inek sütünden, et ihtiyacımızın yüzde 70'i inek etinden karşılanmaktadır.
- Karadeniz Bölgesi'nin kıyı kesimi ile Doğu Anadolu Bölgesi'nde Erzurum-Kars Bölümü'nde gelişmiştir.

Koyun

- Her yörede bulunur.
- En fazla koyun yetiştiren bölgemiz bozkırların geniş alan kaplamasından dolayı İç Anadolu Bölgesi'dir.

Keçi

- Tiftik keçisi İç Anadolu'da bulunur.
- Kıl keçisi Akdeniz Bölgesi'nde bulunur.
- Kıvrıkcık Marmara ve Ege bölgesinde bulunur.

2. Kümes Hayvancılığı

Kümes hayvanları (Tavuk, horoz, hindi, kaz, ördek, devekuşu) etleri önemli protein kaynağıdır. Kümes hayvancılığı bütün bölgelerimizde yapılabilmektedir. Ama en fazla Marmara ve Ege Bölgeleri'nde gelişmiştir.

3. Arıcılık

Bal, bal mumu, elde etmek için arı besleme işine arıcılık denir. Bütün bölgelerimizde yapılabilmektedir. En fazla Ege ve Doğu Anadolu Bölgeleri'nde gelişmiştir.

4. İpek Böcekçiliği

İpek böceği için gerekli besin dut ağacının yapraklarından sağlanır. En fazla Güney Marmara'da gelişmiştir. Bursa, Balıkesir, Bilecik çevresinde çok gelişmiştir.

5. Balıkçılık

Yurdumuzun 3 tarafı denizlerle çevrilidir. Denizlerde balık çeşidi fazladır. Ancak balıkçılık fazla gelişmemiştir.

Balıkçılığın Gelişmemesinin Sebepleri:

- Deniz kirliliği
- Açık deniz balıkçılığının yapılmayışı,
- Zararlı avlanma yöntemlerinin uygulanması

MADENCİLİK VE ENERJİ KAYNAKLARI

Madencilik

Yerkabuğunun farklı derinliklerinden çıkarılan, ekonomik değer taşıyan mineral ve elementlere **maden** denir. Türkiye'de madencilik faaliyetleri 1935 yılında kurulan MTA ile özel sektör tarafından yürütülmektedir.

1. Türkiye'de çıkarılan önemli madenler

Bor: Dünyada bor rezervi bakımından en zengin ülke Türkiye'dir. Bor porselen, cam, sabun, deterjan, boya yapımında, fotoğrafçılıkta, uçak ve roket yakıtı yapımı gibi birçok alanda kullanılmaktadır. Ülkemizde bor madenleri genel olarak Balıkesir, Bursa, Eskişehir ve Kütahya illerinden çıkarılır.

Demir: Kullanım alanı oldukça geniş olan demir madeni, demir çelik sanayisinin hammaddesidir. Ülkemizde bol miktarda bulunan demir madeni Sivas, Kütahya, Balıkesir, Malatya, Bingöl başta olmak üzere birçok ilimizde çıkarılmaktadır.

Bakır: Elektrik-elektronik sanayisinin hammaddesi olan bakır madeni, ülkemizde bol miktarda bulunan madenlerden birisidir. Bakır, ülkemizde genellikle Samsun, Artvin, Elâzığ ve Rize illerinden çıkarılır.

Krom: Türkiye'nin en önemli ihraç madenlerinden biri olan krom, aynı zamanda çeliğin sertleştirilmesinde kullanıldığı için, demir-çelik sanayisinin hammaddelelerinden biridir. Kromun çıkarıldığı başlıca iller Elâzığ, Bursa, Muğla ve Kayseri'dir.

2. Enerji Kaynakları

Taşkömürü: Türkiye'de Zonguldak, Amasra, Ereğli arasındaki sahada çıkarılır. Demir-çelik sanayiinde enerji kaynağı olarak tüketildiğinden, Karabük ve Ereğli demir – çelik fabrikaları buraya kurulmuştur.

Linyit: Türkiye genelinde üçüncü jeolojik devirde olduğundan linyit en zengin enerji kaynaklarımızdan biridir. Bütün bölgelerde linyit rezervi bulunmaktadır. Taşkömürüne göre kalorisi daha azdır. Linyit yatakları; Afşin, Elbistan (Kahramanma-

raş), Tavşanlı, Seyitömer (Kütahya), Soma (Manisa), Yatağan (Muğla), Aşkale (Erzurum), çevresinde bulunmaktadır.

Linyitten elektrik enerjisi elde eden termik santrallerimiz; Soma, Tunçbilek, Seyitömer, Afşin-Elbistan, Yatağan termik santralleridir.

Petrol: Günümüzün en önemli enerji kaynaklarından biri petroldür. Türkiye’de ki petrol yatakları fazla zengin sayılmaz. İhtiyacımızın %90’nına yakınıni ithal etmekteyiz. Ülkemizde Petrol, Raman, Garzan, Kurtalan, Adıyaman ve Mardin çevresinde çıkarılmaktadır.

Ülkemizde çıkarılan ve ithal edilen petrol, Orta Anadolu (Kırıkkale), Aliağa (İzmir), Ataş (Mersin), İpraş (İzmit) ve Batman rafinerilerinde işlenmektedir.

Doğalgaz: Ülkemiz, doğal gaz yatakları bakımından zengin değildir. Şu anda sadece Trakya da Hamitabat ve Güneydoğu Anadolu’da Mardin-Çamurlu sahasında üretim yapılmaktadır.

Su Gücü (Hidroelektrik enerjisi): Barajlardaki suyun, elektrik üreten santralleri çalıştırması ile oluşan enerjiye hidroelektrik enerjisi denir.

Türkiye’de, elektrik ihtiyacının %40’lık kısmı hidroelektrik santrallerden elde edilmektedir. Keban, Karkaya, Oymapınar, Atatürk, Hirfanlı, Seyhan, Kemer ve Demir-köprü gibi birçok baraj, elektrik ihtiyacımızı karşılamaktadır.

Rüzgâr Gücü: Kıyı Ege’de Çeşme ve Bozcaada’da rüzgar türbinleri bulunur.

Jeotermal Enerji: Jeotermal enerji, yeraltındaki sıcak sulardan ya da su buharından elde edilir. Özellikle Ege Bölgesi’nde ki Germencik (Aydın), Balçova (İzmir), Sandıklı (Afyon) ve Sarayköy (Denizli) civarında sıcak su kaynakları bulunmaktadır. Şu anda sadece Sarayköy (Denizli) de elektrik enerjisi üreten jeotermal santral bulunmaktadır.

Güneş Enerjisi: Türkiye ve özellikle güney bölgelerimiz, güneş enerjisinden iyi yararlanabilecek bir konuma sahiptir.

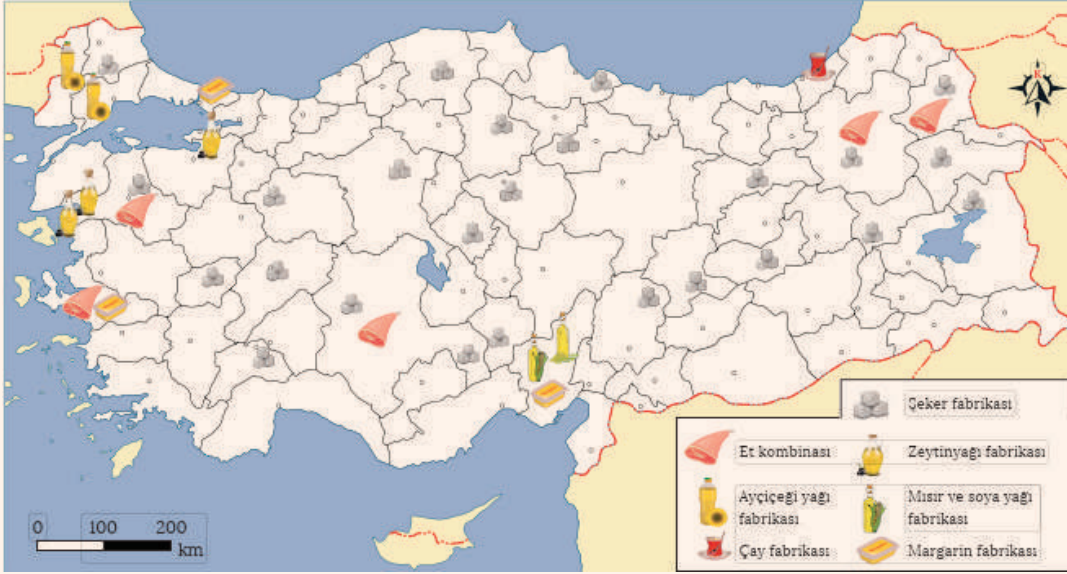
TÜRKİYE’DE SANAYİ

Sanayi, farklı ham maddelerin ve yarı işlenmiş ürünlerin fabrikalarda işlenerek kullanılabilir(imal edilmiş) hâle getirilmesi faaliyetidir. Sanayileşmiş ülkelerde birçok sanayi tesisi yer alır ve çalışma çağındaki nüfusun (15-64 yaş grubu nüfus) önemli bir bölümü (örneğin %30’dan fazlası) bu sektörde çalışır. Türkiye’de sanayi faaliyetlerinin dağılışını etkileyen başlıca faktörler; ham madde, enerji kaynakları, sermaye, iş gücü, ulaşım ve pazardır.

Sanayileşme için gerekli olan temel faktörlerden biri ham madde teminidir. Tarım ürünleri, hayvansal ürünler, su ürünleri, ormanlar ve madenler başlıca ham madde kaynaklarıdır. Modern sanayide ham maddeye duyulan ihtiyacın fazla olmasının yanı sıra bazı ham maddelerin çabuk bozulabilir olması, sanayi tesislerinin ham madde kaynaklarına yakın yerlerde kurulmasını zorunlu kılmaktadır.

1. Gıda Sanayisi

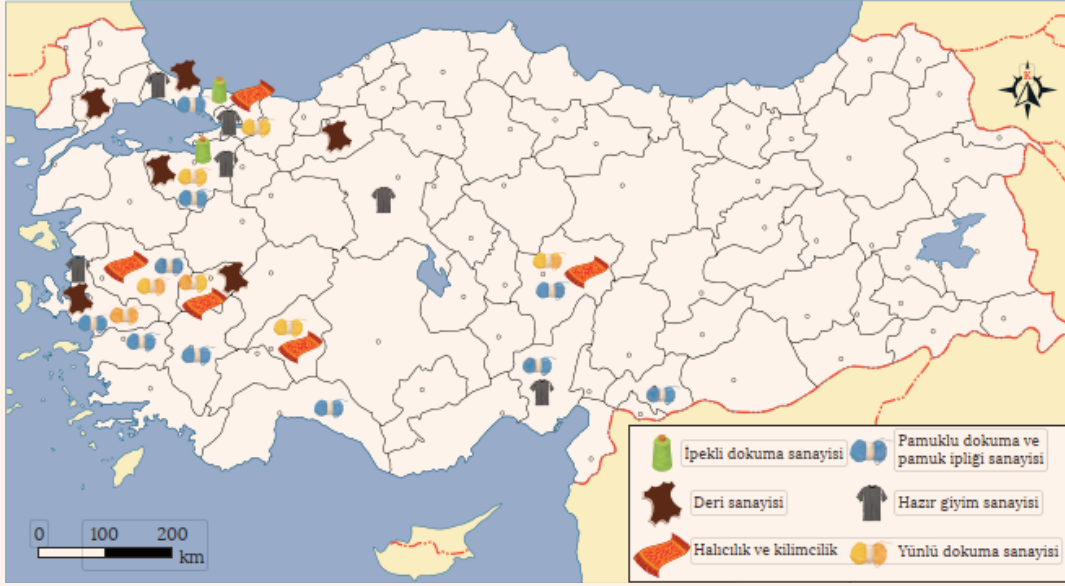
Tarımsal ham maddeyi işleyen, hazırlayan, muhafaza eden ve ambalajlayan bir sanayi dalıdır. Türkiye’de gıda sanayisi, genellikle ham maddeye bağlı olarak tarımsal üretimin yapıldığı alanlarda ya da pazar koşullarına bağlı olarak büyük şehirlerde yoğunlaşmaktadır. Unlu mamuller sanayisi ham madde olarak tahılları işlemektedir. Bu sanayi tesislerinde un, ekmek, bisküvi ve makarna gibi mamul maddeler üretilir. Ülke genelinde görülen un ve unlu gıda sanayi tesisleri özellikle Orta Anadolu’da yoğunlaşmaktadır.

Harita: Türkiye’de Gıda Sanayisinin Dağılımı

2. Dokuma ve Deri Sanayisi

Türkiye’nin pamuk tarımı ve hayvancılık faaliyetlerinde gelişmiş olması, dokuma ve deri işletmeciliğinde gelişmesine olanak sağlamıştır. Günümüzde pamuklu dokuma faaliyetleri özel sektör tarafından yürütülmektedir. Pamuklu dokuma ve pamuk ipliği tesisleri; Adana, İzmir, Denizli, Aydın, Antalya, Manisa, Gaziantep gibi illerde ham maddeye bağlı olarak kurulmuştur. İstanbul, Bursa ve Kayseri gibi illerde ise bu sanayi kolunun gelişmesi ham madde temininin kolay olmasından kaynaklanmaktadır. Ülke genelinde yünlü dokuma sanayisi, genellikle küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde iç pazara yönelik yapılmaktadır. Yün ipliği, yünlü kumaş dokuma, yünlü örme işleri (trikotaj), halıcılık ve kilimcilik yünlü dokuma sanayisinin faaliyet alanları arasında yer almaktadır. İstanbul, Kocaeli(Hereke), Bursa, İzmir, Manisa, Uşak, Isparta, Kayseri ve Gaziantep yünlü dokuma sanayisinin geliştiği başlıca merkezlerdir. Türkiye’nin geleneksel el sanatlarından olan halıcılık ve kilimcilik; Isparta, Kayseri (Bünyan), Manisa (Demirci, Gördes, Kula), Kocaeli (Hereke), Uşak gibi merkezlerde yapılmaktadır. El yapımı halı ve kilimler yurt dışına ihraç edilmektedir.

Harita: Türkiye'de Faliyet Gösteren Dokuma, Giyim ve Deri Sanayisi

3 .Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayi

Orman ürünleri ve mobilya sanayisi, ham madde olarak ormanlardan elde edilen odunu kullanmaktadır. Kâğıt, kereste, lif levha, yonga levha, parke, sunta ve kont-raplak başlıca orman ürünleridir. Türkiye'de kereste fabrikalarının daha çok Batı Karadeniz'de yoğunlaştığı görülmektedir. İstanbul, Ankara, Kayseri, İzmir ve İn-e-göl (Bursa) mobilya üretiminin gerçekleştiği şehirler olarak ön plana çıkmaktadır.

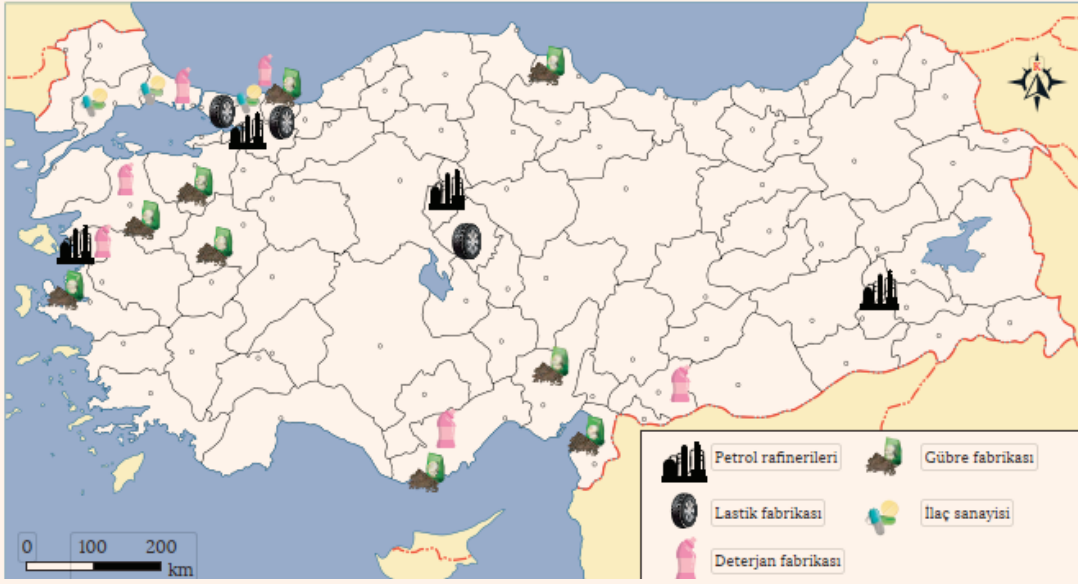
Ham maddesini odunun yanı sıra bazı bitkiler (saman, mısır sapı, saz, kamış vb.) ile atık kâğıtların oluşturduğu kâğıt sanayisi Türkiye'de önemli bir faaliyet koludur. İzmit, Çaycuma (Zonguldak), Aksu (Giresun), Dalaman (Muğla), Çay (Afyon), Balıkesir, Taşköprü (Kastamonu) ve Taşucu'nda (Mersin) kâğıt fabrikaları bulunmaktadır.

Harita:Türkiye'de yer Alan Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayisi

4. Kimya Sanayisi

Kimya sanayisinde birçok ham madde kullanılarak çok sayıda ürün elde edilmektedir. Kimya sanayisinin başlıca alt dalları petrokimya, ilaç, lastik, gübre, sabun ve deterjan sanayileridir. Petro kimya sanayisinde LPG (Sıvılaştırılmış Petrol Gazı), benzin, motorin, fuel-oil, jet yakıtı, gaz yağı, madeni yağlar, sentetik lifler, plastik, asfalt, naftalin gibi birçok ürün elde edilmektedir. Türkiye’de bulunan petrol rafinerileri; İpraş (İzmit), Aliğa (İzmir), Orta Anadolu (Kırıkkale) ve Batman rafinerileri şeklinde sıralanabilir. Batman Rafinerisi sadece Türkiye’de çıkarılan petrolü işlemlenmektedir. Motorlu taşıtlara lastik üreten fabrikalar ise İzmit, Adapazarı ve Kırşehir’de bulunmaktadır.

Harita: Türkiye’de Kimya Sanayisinin Faliyet Gösterdiği Yerler

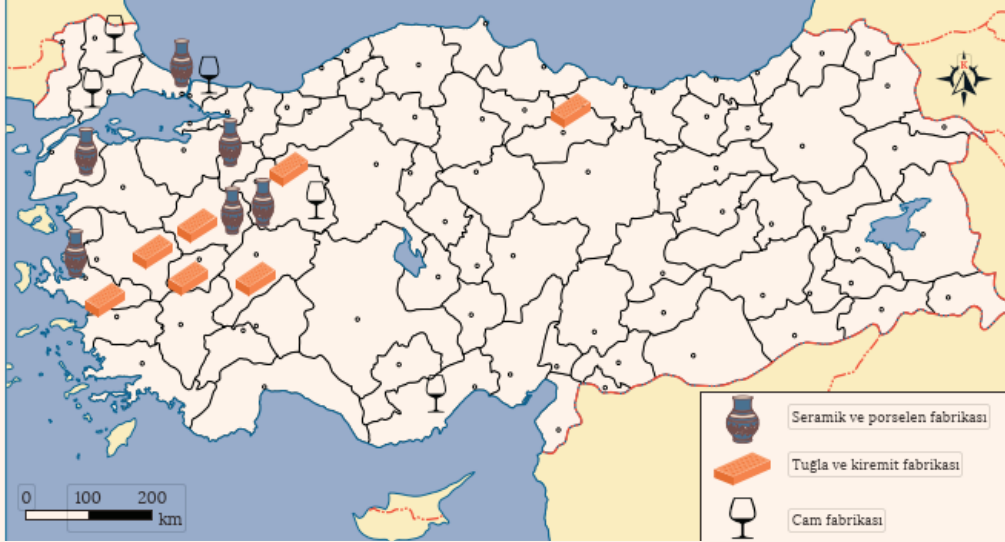
5. Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi

Taş ve toprağa dayalı sanayiden elde edilen başlıca ürünler; çimento, tuğla, kiremit, cam ve cam ürünleri, kireç, alçı ve seramik eşya şeklinde sıralanabilir. Türkiye’nin en gelişmiş üretim alanlarından biri olan çimento endüstrisi, ülke genelinde çimento fabrikalarının yayılmasını sağlamıştır. TÜİK verilerine göre 2014 yılında Türkiye’de ki çimento üretimi 71 milyon ton iken 2017 yılında 83,5 milyon tona yükselmişti.

Cam üretiminin ham maddesi; beyaz kum olarak adlandırılan kuvars kumunun yanı sıra kireç taşı, sodyum sülfat ve bazı kimyasallardır. Türkiye’de ilk cam fabrikası 1934 yılında İstanbul Beykoz’da kurulmuştur. Kırklareli, Tekirdağ, Mersin ve Eskişehir günümüzde cam fabrikalarının bulunduğu iller arasındadır.

Türkiye’de nüfus artışı ve hızlı şehirleşme sonucu artan konut ihtiyacı, tuğla ve kiremit sanayisinin gelişmesini sağlamıştır. Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisar, Uşak, Tokat, Manisa ve İzmir bu fabrikaların yoğunlaştığı iller arasındadır.

Seramik, porselen ve fayans üretiminde ana ham madde kil, kaolin, feldspat ve kuvars kumudur. Keramik ve porselenden elde edilen ürünlerin de ihracatta yer aldığı görülmektedir. Çan (Çanakkale), Bozüyük ve Söğüt (Bilecik), Kütahya, İstanbul, İzmir ve Eskişehir başlıca seramik ve porselen fabrikalarının olduğu yerlerdir.

Harita: Türkiye'de Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi Faliyetlerinin Olduğu Yerler

6. Makine Sanayi

Makine sanayisi; ulaşım araçları yapımı, elektrikli makinelerin imalatı, tarım aletleri yapımı, savunma sanayisine ait araçların imalatı gibi kollardan oluşmaktadır. Türkiye'de otomotiv sektöründe ilk tesis, 1954 yılında montaj üretime bağlı olarak İstanbul Tuzla'da kurulmuştur. Türkiye'de günümüzde Bursa, İzmir, İstanbul, Kocaeli ve Sakarya'da otomobil ve yük taşıtları üreten fabrikalar bulunmaktadır. Otomotiv sektörü, Türkiye'nin ihracatında önemli bir paya sahiptir.

7. Savunma Sanayi

Jeopolitik açıdan siyasi, bölgesel ve ekonomik karmaşanın yoğun olduğu bir bölgede yer alan Türkiye'de savunma sanayii oldukça önemli bir yere sahiptir. Makine Kimya Endüstrisi Kurumu (MKEK), Askerî Elektronik Sanayii (ASELSAN), Askerî Pil Sanayii (AS-PİLSAN), Hava Elektronik Sanayii (HAVELSAN) savunma sanayisinin başlıca kurumlarıdır. Türkiye'de ilk silah fabrikası Kırıkkale'de kurulmuştur. Türk Silahlı Kuvvetlerinin ihtiyacı olan silah, patlayıcı mühimmat gibi malzemeler başta Kırıkkale, Çankırı, Ankara ve Eskişehir olmak üzere ülkenin çeşitli yerlerinde bulunan fabrikalardan karşılanmaktadır.

Harita:Türkiye'de Makinelerin Üretildiği Yerler

8. Ulaşım

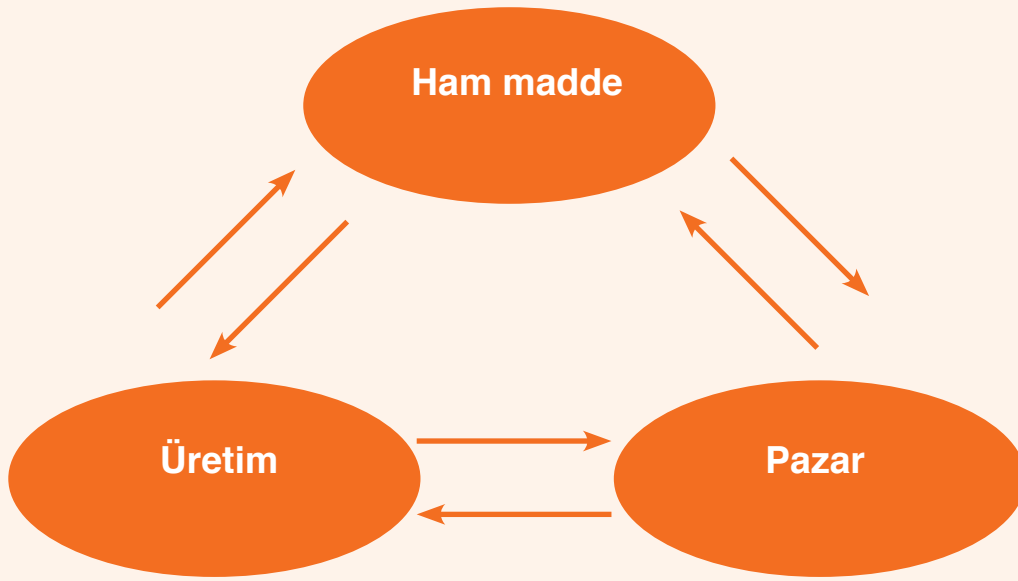
Ulaşım olanaklarının geliştiği, yolların kavşak noktası konumuna geldiği yerlerde nüfusun yoğunlaştığı görülür. Bir bölgede ulaşımın gelişmesi, ekonomik faaliyetlerdeki gelişimin yanı sıra hızlı nüfus artışını da beraberinde getirir. Bu bağlamda İstanbul kara, deniz ve hava yolu ulaşımındaki gelişmelerle ön plana çıkan bir yerdir.

TÜRKİYE'NİN SINIR KAPILARI

- **Bulgaristan:** Dereköy (Kırklareli), Hamzabeyli, Kapıkule (Edirne)
- **Yunanistan:** Uzunköprü, İpsala, Pazarkule (Edirne)
- **Suriye:** Yayladağı, Cilvegözü (Hatay), İslahiye, Çobanbey, Karkamış (Gaziantep), Öncüpınar (Kilis), Akçakale, Ceylanpınar, Mürşitpınar (Şanlıurfa), Şenyurt, Girmeli (Mardin), Cizre (Şırnak)
- **Irak:** Habur (Şırnak)
- **İran:** Esendere (Hakkari), Kapıköy (Van), Gürbulak (Ağrı)
- **Nahçıvan (Azerbaycan):** Dilucu (Iğdır)
- **Ermenistan:** Akyaka (Kars), Alican (Iğdır)
- **Gürcistan:** Türkgözü (Ardahan), Sarp (Artvin)

TİCARET

Bir mal veya hizmetin kâr elde etmek amacıyla alım satımına yönelik yapılan etkinliklerin tümüne **ticaret** denir. Ticaretle asıl amaç, üretilen ürünleri satmak ve ihtiyaç duyulan ürünleri satın almaktır. Bu kapsamda ülke içerisinde yapılan ticarete iç ticaret, ülkeler arasında yapılan ticarete de dış ticaret adı verilir. Dünyada hiçbir ülke kendi ihtiyacını üretebilecek düzeyde hammadde, kapasite ve sermayeye sahip değildir. Bu nedenle ülkeler, sahip olduğu fazla ham maddeleri ve ürettiği ürünleri başka ülkelere satar, ihtiyaç duyduğu ürünleri de başka ülkelerden satın alır. Ülkeler ve bölgeler arasındaki bu ticari faaliyetlere bağlı olarak küresel ticaret ağı ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de Dış Ticaret

Türkiye’de, Cumhuriyetin ilk yıllarında çok az olan dış ticaret hacmi, artan nüfus ve canlanan ekonomiye bağlı olarak artış göstermiştir.

Başlıca İhraç Ürünlerimiz;

- Tarım ürünleri (pamuk, fındık, tütün, baklagiller, kuru ve yaş meyveler)
- Dokuma ve tekstil ürünleri, ipekli dokuma ve giyim eşyaları
- Hayvan ve hayvansal ürünler (deri, yumurta, yün, tiftik) ve bitkisel yağlar
- Bazı dayanıklı tüketim malları (Televizyon, buzdolabı, vs.)
- Mobilya, çimento, cam ve seramik ürünleri Madenler (krom, bakır, cıva, demir, bor, tuz)

Başlıca İthal Ürünlerimiz;

- Fabrika kurmaya yarayan aletler, Ham petrol, doğalgaz, fosfat,
- İlaç ve kimyasal maddeler,
- Elektronik ve motorlu araçlar, silah, optik araçlar,
- Tropikal ürünler (muz, kahve, hurma, pirinç).

TURİZM

İnsanların gezmek, görmek, eğlenmek ve dinlenmek amacıyla yaptığı gezilere turizm denir. Bu geziyi yapan kişilere de turist adı verilmektedir.

1. İç turizm: Vatandaşların kendi ülkeleri içinde yaptıkları gezilere denir.

2. Dış turizm: Bir ülkeden başka ülkelere yapılan gezilere denir.

Türkiye'nin Turizm Değerleri**1. Milli Parklarımız-Bulunduğu İl**

- Karatepe-Aslantaş, Aladağlar-Adana
- Kızıldağ, Kovada Dağı-Isparta
- Güllük Dağı, Beydağları, Köprülü Kanyon-Antalya
- Beyşehir Gölü-Konya
- Saklıkent-Muğla
- Munzur Vadisi-Tunceli
- Sarıkamış-Kars
- Ağrı Dağı-Ağrı
- Spil Dağı-Manisa
- Rıyem Şanılarabı-Aydın
- Honaz Dağı-Denizli
- Kaz Dağı-Balıkesir
- Nemrut Dağı-Adıyaman
- Göreme-Nevşehir
- Sultan Sazlığı-Kayseri
- Ilgaz Dağı-Kastamonu
- Altındere Vadisi-Trabzon

2. Kaplıcalar/Bulunduğu İl

- Çekirge-Armutlu-Oylat/Bursa
- Haymana-Kızılcahamam-Ayaş/Ankara
- Balçova-Dikili/İzmir
- Pamukkale/Denizli
- Sandıklı/Afyon
- Gönen-Güre-Derman/Balıkesir
- Salihli/ Manisa
- Çermik/Diyarbakır
- Kangal/Sivas
- Sulusaray-Reşadiye/Tokat
- Emet-Tavşanlı-Simav/Kütahya
- Ilgın/Konya

3. Karstik Şekiller/Bulunduğu İl

- İnsuyu Mağarası/Burdur
- Damlatış Mağarası, Karain Mağarası, Dim Mağarası, Beldibi Mağarası/Antalya
- Kadiini Mağarası, Öküzini Mağarası/Isparta
- Narlıkuyu Mağarası, Cennet-Cehennem Obruqları/Mersin
- Pamukkale Travertenleri, Karlık Mağarası/Denizli
- Balıca Mağarası/Tokat
- Tınaztepe, Büyük Düden/Konya

4. Tarihi Değerler/Bulunduğu İl

- Yarımburgaz Mağarası/İstanbul
- Karain Mağarası/Antalya
- Hacılar Höyüğü/Burdur
- Harran/Şanlıurfa
- Boğazköy, Alacahöyük/Çorum
- Kültepe/Kayseri
- Aslantepe/Malatya
- Efes, Bergama/İzmir
- Milet, Didim/Aydın
- Sard/Manisa
- Assos/Çanakkale
- Knidos (Datça)/Muğla
- Midas/Eskişehir

5. Kıyı Turizmi/Bulunduğu İl

- Çeşme, Foça, Dikili, Karaburun/İzmir
- Kuşadası, Didim/Aydın
- Alanya, Side, Kemer/Antalya
- Fethiye-Ölüdeniz, Marmaris, Bodrum, Datça/Muğla

6. Kış Turizmi/Bulunduğu İl

• Uludağ/Bursa	Kartalkaya-Köroğlu/Bolu
• Ilgaz/Kastamonu	Erciyes/Kayseri
• Palandöken/Erzurum	Sarıkaya/Kars
• Davraz/Isparta	Hasandağı/Aksaray
• Akdağ/Antalya	Kop Dağı/Bayburt
• Ladik-Akdağ/Samsun	

ORMANCILIK

Ormanlar ülkemizin en büyük doğal zenginlikleridir. Türkiye'nin %27'si orman ile kaplıdır.

Türkiye'de ormanların dağılışında en fazla yağış miktarı etkilidir. Yağışların fazla olduğu kıyı bölgeler orman bakımından da zengindir.

Ormanların bazı özellikleri:

- Ormanların toz emici özelliği vardır.
- Erozyonu ve sel oluşumunu önler.
- Ormanlar havayı temizler.
- Ormanlar; birçok yabani hayvan, kuşların, besin kaynakları açısından önemli bir ortamdır.
- Ormanlar biyolojik dengeyi korur.
- Ormanlar; kirli suları filtre ederek temizler.
- Oksijen üretir.
- Ülkenin akciğeridirler.

Ormanların Korunması

- Orman yangınları önlenmelidir.
- Orman içine yollar yapılmalıdır.
- Eğitilmiş yangın söndürme ve haberleşme ekipleri oluşturulmalıdır.
- Kaçak kesimler önlenmelidir.
- Orman içinde hayvan otlatmamak gerekir.

Uygulama

Aşağıdaki boşlukları uygun ifadelerle tamamlayınız.

1. Türkiye'deki pamuk üretiminde ili Güneydoğu Anadolu Projesi sayesinde ilk sırada yer almaktadır.
2. Türkiye'de balıkçılık faaliyetleri daha çok balıkçılığı şeklinde yapılmaktadır.
3. Alüminyumun ham maddesi olan hafif ve dayanıklı bir madendir.
4. Türkiye'nin özellikle kıyıları güneş enerjisini kullanmaya daha elverişli konumdadır.
5. Taş kömürü yatakları sanayi tesislerini yakınlarına çekmektedir.
6. Türkiye'de son yıllarda suni ipek üretimine bağlı olarak gerilemiştir.
7. Türkiye'de tarım açısından en elverişli alanlar toprakların bulunduğu ovalardır.
8. Türkiye'nin ihracat gelirlerinde en yüksek pay sektörüne aittir.
9. Kömür, petrol, linyit ve fosil bir yakıttır.
10. En eski enerji kaynaklarından olan kömürünün kullanımı, buharlı makinelerin icadından sonra artış göstermiştir.
11. Erzurum Palandökenturizminin geliştiği merkezlerdendir.

Cevaplar:

1. Şanlıurfa
2. Kıyı
3. Boksit
4. Akdeniz
5. Demir çelik
6. İpekböcekçiliği
7. Alüvyal
8. Sanayi
9. Doğalgaz
10. Taş
11. Kış

Örnek

Aşağıdaki merkezlerin hangisinde kıyı turizmi gelişmemiştir?

- A) Kuşadası B) Marmaris C) Bodrum D) Erciyes E) Antalya

Cevap: D

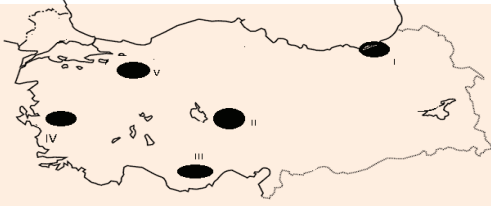
Örnek

Aşağıdaki illerimizin hangisinde sanayi daha fazla gelişmiştir?

- A) Ağrı B) Kars C) İzmit D) Mardin E) Aksaray

Cevap: C

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Yukarıdaki numaralı bölgelerin hangisinde çay tarımı daha çok yapılır?

- A) I B) II C) III
D) IV E) V

2. Kümes hayvancılığı aşağıdaki bölgelerimizin hangisinde daha çok gelişmiştir?

- A) Marmara B) Akdeniz
C) İç Anadolu D) Doğu Anadolu
E) Güney Doğu Anadolu

3. Aşağıdaki tarım ürünlerinin hangisinin üretiminde Karadeniz Bölgesi ilk sırada yer alır?

- A) Mısır B) Fındık C) Mercimek
D) Buğday E) İncir

4. Aşağıdaki merkezlerin hangisinde petrol rafinerisi yoktur?

- A) İzmit B) İzmir C) Batman
D) Hatay E) Kırıkkale

5. Aşağıdaki merkezlerden hangisi seracılık faaliyetlerinin yoğun yapıldığı bir yerdir?

- A) Konya B) Erzurum C) Sivas
D. Antalya E) Tekirdağ

6. Aşağıdaki merkezlerin hangisinde boksit işletmeciliği vardır?

- A) Sivas B) Seydişehir C) Divriği
D) Emet E) Malatya

7. Erzurum - Kars yöresinde yaz yağışları etkili olduğu için gür çayır ve otlaklar yaygındır. Bu durum yörede aşağıdaki hayvancılık faaliyetlerinden hangisinin gelişmesine katkı sağlamıştır?

- A) Arıcılık
B) İpek böcekçiliği
C) Büyükbaş hayvancılık
D) Kümes hayvancılığı
E) Küçükbaş hayvancılık

8. Kapadokya bölgesinde turizm faaliyetleri oldukça gelişmiştir. Bu bölgede turizm faaliyetlerinin gelişmiş olmasının sebebi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Şelalelerin yaygın olması
B) Kaplıcaların bulunması
C) Yaz sıcaklığının yüksek olması
D) Peribacalarının bulunması
E) Travertenlerin olması

9. Haritada verilen yerler ile bu yerlerde gelişen sanayi faaliyetleri hangi seçenekte doğru eşleştirilmiştir?

Konya Adana Rize

- A) Çay fab. Dokuma fab. Şeker fab.
- B) Şeker fab. Dokuma fab. Çay fab.
- C) Dokuma fab. Şeker fab. Çay fab.
- D) Şeker fab. Çay fab. Dokuma fab.
- E) Çay fab. Şeker fab. Dokuma fab.

10. Türkiye’de sanayinin en fazla geliştiği şehrimiz İstanbul’dur. Aşağıdakilerden hangisi sanayi sektörünün İstanbul’da gelişmesinin sebeplerinden biri değildir?

- A) Ulaşımın kolay olması
- B) Enerji üretiminin çok olması
- C) Nitelikli insan gücünün fazla olması
- D) Satış olanaklarının çok olması
- E) Liman özelliği taşıması

Nem ve yağış koşullarının yeterli olduğu alanlarda ormancılık faaliyetleri gelişmiştir.

11. Buna göre ülkemizde;

- I. Rize,
- II. Muğla,
- III. Konya

şehirlerinin hangilerinde ormancılığın geliştiği söylenebilir?

- A) Yalnız I.
- B) Yalnız II.
- C) I ve II.
- D) I, II ve III.
- E) II ve III

12. Türkiye’de yaz mevsiminin kurak geçtiği ve kış mevsiminin soğuk ve karlı olduğu iklimlerde tahıl üretimi yapılmaktadır. Bu iklim türünde aşağıdaki fabrikalardan hangisinin kurulması daha uygundur?

- A) Meyve suyu Fabrikası
- B) Zeytinyağı Fabrikası
- C) Çay Fabrikası
- D) Un Fabrikası
- E) Salça Fabrikası

- Artvin, Kastamonu, Diyarbakır ve Elazığ illerinde rezervleri bulunmaktadır.
- Kolay işlenebildiği ve iletken olduğu için yaygın bir kullanım alanına sahiptir.
- Elektrik ve elektronik alanında, süs eşya yapımında kullanılmaktadır.

13. Yukarıda bazı özellikleri verilen maden hangisidir?

- A) Bor B) Bakır C) Linyit
- D) Boksit E) Krom

14. Türkiye’de ormancılık faaliyetlerinin çoğunlukla kıyı bölgelerde yapılmasının temel nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kıyı bölgelerde sanayi faaliyetlerinin gelişmesi
- B) Kıyı bölgelerde nem ve yağış miktarının fazla olması
- C) Kıyı bölgelerde yaşayan insanların temel ekonomik faaliyet olarak ormancılığı kabul etmesi
- D) Kıyı bölgelerde turizm faaliyetlerinin yaygın bir şekilde yapılması
- E) Kıyı bölgelerinde toprakların verimli olması

15. Yukarıda bazı özellikleri verilen maden hangisidir?

- A) Bor B) Bakır C) Linyit
- D) Boksit E) Krom

16. Türkiye’de ormancılık faaliyetlerinin çoğunlukla kıyı bölgelerde yapılmasının temel nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kıyı bölgelerde sanayi faaliyetlerinin gelişmesi
- B) Kıyı bölgelerde nem ve yağış miktarının fazla olması
- C) Kıyı bölgelerde yaşayan insanların temel ekonomik faaliyet olarak ormancılığı kabul etmesi
- D) Kıyı bölgelerde turizm faaliyetlerinin yaygın bir şekilde yapılması
- E) Kıyı bölgelerinde toprakların verimli olması

Cevap Anahtarı:

- 1) A 2) A 3) B 4) D 5) D 6) B
7) C 8) D 9) B 10) B 11) C 12) D
13) B 14) B 15) B 16) B

NOTLAR

Lined area for notes.

TÜRKİYE’NİN COĞRAFİ BÖLGELERİ

TÜRKİYE’NİN COĞRAFİ BÖLGELERİ

Gittiğimiz okulun, oturduğumuz evin, çalıştığımız iş yerinin bir adresi vardır. Bu adresler, belirli yerlere göre tarif edilir. Ülkelerin ve bölgelerin de dünya üzerinde bir anlamda adresleri vardır. Bir ülkenin dünya üzerinde bulunduğu yer veya bir şehrin bölge içinde bulunduğu yer, onun coğrafi konumu ile açıklanır.

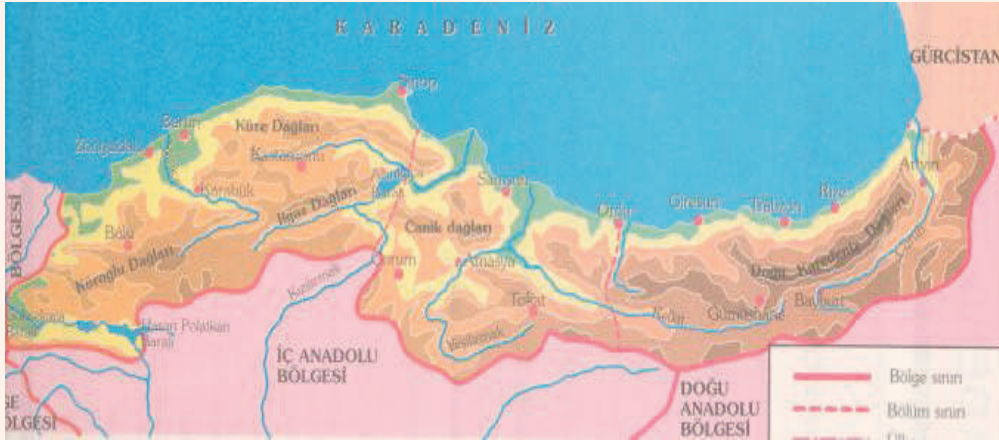
Örnek

- Verimli topraklarının olup olmaması,
- İklim şartlarının sert ya da yumuşak olması,
- Komşu olduğu ülkeler ve bölgeler ve bunlarla etkileşimi, stratejik özelliklere sahip olması,
- Çeşitli kültürlerle etkileşimi gibi özellikleri coğrafi konumuna bağlıdır.

Türkiye, 1941 yılında toplanmış olan “Birinci Türk Coğrafya Kongresi” ile yedi coğrafi bölgeye ayrılmıştır. Bunlar; Karadeniz Bölgesi, Marmara Bölgesi, Ege Bölgesi, Akdeniz Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’dir.

Bu bölgeler ele alınırken yeryüzü şekilleri, iklimi, doğal bitki örtüsü ve ekonomik özellikler göz önünde bulundurulmuştur.

Karadeniz Bölgesi

Karadeniz Bölgesi’nin Özellikleri

- Türkiye’nin en yağışlı bölgesidir.
- Kuş uçuşu olarak en uzun kıyıya sahip bölgedir.
- Deniz suyu tuzluluğunun en az olduğu bölgedir.

- Eğitim ve engebenin en fazla olduğu bölgedir.
- Kıyılarda çok fazla falez vardır.
- Bulutluluk oranının en fazla olduğu bölgedir.
- Tarımda makine kullanımının en az olduğu bölgedir.
- Çay, kenevir, fındık, taşkömürü ve bakır üretiminde birinci sıradadır.
- Balıkçılığın en fazla yapıldığı bölgedir.
- Orman oranının en fazla olduğu bölgedir.
- En fazla göç veren bölgedir.
- Karadeniz Bölgesi üç bölüme ayrılmıştır. Bunlar Doğu Karadeniz Bölümü, Orta Karadeniz Bölümü, Batı Karadeniz Bölümü'dür.

Marmara Bölgesi

Marmara Bölgesi'nin Özellikleri

- Üç denize de kıyısı vardır.
- Bitki örtüsü çeşitliliğinin en fazla olduğu bölgedir.
- Enerji tüketiminin en fazla olduğu bölgedir.
- Sanayinin, ulaşımın, ticaretin en gelişmiş olduğu bölgedir.
- Ayçiçeği, pirinç, şeftali ve kestane üretiminde birinci sıradadır.
- Turizm gelirlerinin en yüksek olduğu bölgedir.
- En çok göç alan bölgedir.
- Kumes hayvancılığı ile ipek böcekçiliğinde ilk sıradadır.
- Marmara Bölgesi 4 bölüme ayrılmıştır. Bunlar Çatalca-Kocaeli Bölümü, Güney Marmara Bölümü, Ergene Bölümü ve Yıldız Dağları Bölümü'dür.

Ege Bölgesi

Ege Bölgesi'nin Özellikleri

- Dağlar kıyıya dik uzandığı için enine kıyı tipi görülür.
- Kıyı ve iç kesimler arasında sıcaklık farkı azdır.
- Limanlarının hinterlandı geniştir.
- Doğal limanların ve plajların bulunduğu bölgedir.
- Zeytin, üzüm, haşhaş, incir, tütün üretiminde ilk sırada yer alır.
- Tarıma elverişli arazi alanı geniştir.
- Cıva, zımpara taşı, mermer üretiminde birinci sıradadır.
- Ege Bölgesi iki bölüme ayrılmıştır. Bunlar Asıl Ege Bölümü ve İç Batı Anadolu Bölümü'dür. Ülkenin yaklaşık olarak onda biri kadar yüz ölçümüne sahiptir.

Akdeniz Bölgesi

Akdeniz Bölgesi'nin Özellikleri

- Yaz süresinin en uzun yaşandığı bölgedir.
- Karstik arazinin en yaygın olduğu bölgedir.
- Göl sayısının en fazla olduğu bölgedir.
- Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı geçer.
- Seracılığın en yaygın olduğu bölgedir.
- Akdeniz Bölgesi iki bölüme ayrılmıştır. Bunlar Antalya Bölümü ve Adana Bölümü'dür.

İç Anadolu Bölgesi

İç Anadolu Bölgesi'nin Özellikleri

- Türkiye'nin yüz ölçümü bakımında ikinci büyük bölgesidir.
- Bitki örtüsü çeşitliliğinin en az olduğu bölgedir.
- Yıllık yağış miktarı en az olan bölgedir.
- Plato ve ovaların en geniş yer kapladığı bölgedir.
- Bu bölgede en çok beslenen hayvan türü koyundur.
- İç Anadolu Bölgesi 4 dört bölüme ayrılmıştır. Bunlar Yukarı Kızılırmak Bölümü, Orta Kızılırmak Bölümü, Konya Bölümü, Yukarı Sakarya Bölümü'dür.

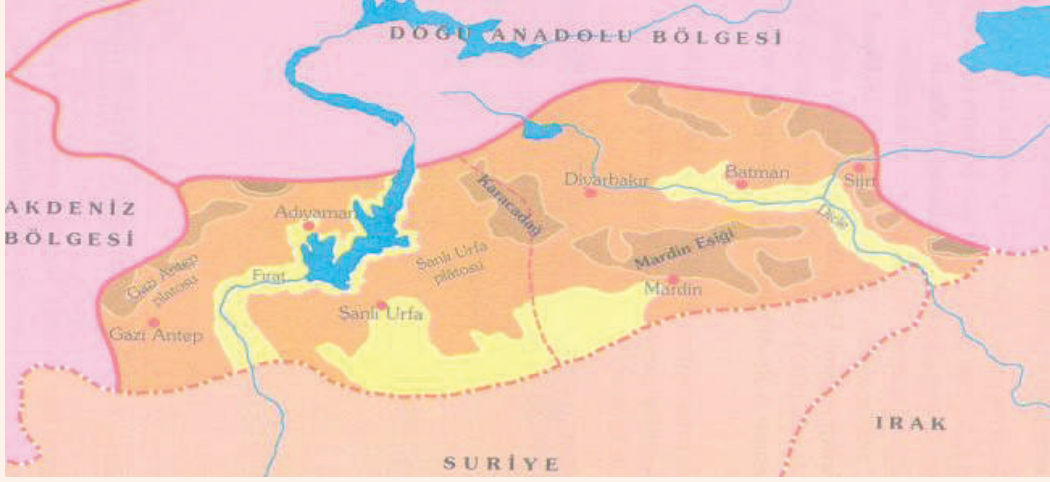
Doğu Anadolu Bölgesi

Doğu Anadolu Bölgesi'nin Özellikleri

- Türkiye'nin yüz ölçümü en büyük olan bölgesidir.
- Ortalama yüksekliği en çok olan bölgedir.
- Türkiye'nin en büyük dağı olan Ağrı Dağı ve en büyük gölü olan Van Gölü bu bölgededir.
- Volkanik yapı yaygındır.
- Nüfus yoğunluğunun en az olduğu bölgedir.
- Ekili dikili arazinin en az olduğu bölgedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Özellikleri

- Yüz ölçümü en küçük olan bölgedir.
- Yaz sıcaklığının en yüksek olduğu bölgedir.
- Orman yoğunluğunun en az olduğu bölgedir.
- Bu bölgede doğal göl yoktur.
- Petrol ve fosfat madenlerinin en çok çıkarıldığı bölgedir.
- Hidroelektrik enerji üretimi en fazla olan bölgedir.
- Güneydoğu Anadolu Bölgesi iki bölümden oluşur. Bunlar Orta Fırat Bölümü ve Dicle Bölümü'nden oluşur.

Uygulama

Aşağıdaki boşlukları uygun ifadelerle doldurunuz.

1. Yüzölçümü en küçük olan bölgemizdir.
2. Boyuna kıyı tipi görülen bölgelerimiz ve bölgeleridir.
3. Enerji tüketiminin en fazla olduğu bölgemiz bölgesidir.
4. Platolar bakımından en zengin bölgesidir.
5. Yükselti ve engebenin en fazla olduğu bölgemiz bölgesidir.
6. Doğu Anadolu Bölgesinde hidroelektrik enerji potansiyeli
7. Karstik şekiller en fazla bölgesindedir.
8. Tahıl tarımının en fazla yapıldığı bölge bölgesidir.
9. Dağların denize dik uzandığı bölge bölgesidir.
10. Balıkçılığın en fazla yapıldığı bölge bölgesidir.
11. Petrol bölgesinde çıkarılır.
12. Nüfus yoğunluğu bölgemizde en azdır.
13. Kıl keçisi en fazla bölgesindedir.
14. Ayçiçeği üretimi en fazla bölgesinde yapılır.
15. İncir üretiminde ilk sırada bölgesi yer alır.

Cevaplar:

1. Güneydoğu Anadolu 2. Akdeniz ve Karadeniz 3. Marmara 4. İç Anadolu
5. Doğu Anadolu 6. Artar 7. Akdeniz Bölgesi 8. İç Anadolu 9. Ege 10. Karadeniz
11. Güneydoğu Anadolu 12. Doğu Anadolu 13. Akdeniz 14. Marmara 15. Ege

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Aşağıdaki bölgelerimizin hangisinde yaz sıcaklığı en yüksektir?

- A) Akdeniz Bölgesi
- B) Marmara Bölgesi
- C) Karadeniz Bölgesi
- D) İç Anadolu Bölgesi
- E) Güneydoğu Anadolu Bölgesi

2. Aşağıdaki bölgelerin hangisinde seracılık en yaygındır?

- A) Marmara Bölgesi
- B) Karadeniz Bölgesi
- C) İç Anadolu Bölgesi
- D) Akdeniz Bölgesi
- E) Doğu Anadolu Bölgesi

3. Turizm gelirleri en fazla olan bölgemiz aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Karadeniz Bölgesi
- B) Marmara Bölgesi
- C) İç Anadolu Bölgesi
- D) Akdeniz Bölgesi
- E) Doğu Anadolu Bölgesi

Bitki örtüsü genellikle ormandır. Bu nedenle özellikle kırsal kesimdeki evlerin yapı malzemesi ahşaptır.

4. Buna göre ahşap yapıların aşağıdaki bölgelerimizin hangisinde daha yaygın olması beklenir?

- A) İç Anadolu Bölgesi
- B) Akdeniz Bölgesi
- C) Karadeniz Bölgesi
- D) Marmara Bölgesi
- E) Ege Bölgesi

5. Aşağıdaki ifadelerin hangisinde hidroelektrik potansiyeli en fazla olan bölgemiz verilmiştir?

- A) Marmara Bölgesi
- B) Karadeniz Bölgesi
- C) İç Anadolu Bölgesi
- D) Akdeniz Bölgesi
- E) Doğu Anadolu Bölgesi

Turunçgiller kış aylarında sıcaklığın çok düştüğü yerlerde yetişemez. Kışların ılık geçtiği yerlerde yetiştirilir.

6. Bu bilgiye göre aşağıdaki bölgelerin hangisinde turunçgillerin yetiştirilmesi beklenir?

- A) Marmara Bölgesi
- B) Karadeniz Bölgesi
- C) İç Anadolu Bölgesi
- D) Akdeniz Bölgesi
- E) Doğu Anadolu Bölgesi

7. Aşağıdaki bölgelerimizin hangisinde karstik şekiller yaygındır?

- A) Marmara Bölgesi
- B) Karadeniz Bölgesi
- C) Akdeniz Bölgesi
- D) Ege Bölgesi
- E) İç Anadolu Bölgesi

Karadeniz Bölgesi ülkemizdeki orman varlığı bakımından ilk sırada yer alır. Ancak ülkemizde görülen orman yangınlarının az bir kısmı Karadeniz Bölgesi'nde ortaya çıkmaktadır.

8. Bu duruma Karadeniz Bölgesi'nin hangi özelliğinin sebep olduğu söylenebilir?

- A) Dağlık bir bölge olması
- B) Her mevsiminin yağışlı olması
- C) Ekonomisinin orman ürünlerine dayanması
- D) Deniz kenarında olması
- E) Dağların denize paralel uzanması

Ormanların çok olduğu Karadeniz Bölgesi'nde ahşap evler tercih edilirken, kışların ılık, yazların sıcak geçtiği Akdeniz Bölgesi'nde taş evler tercih edilir.

9. Yalnızca bu bilgiye göre mesken yapımında aşağıdakilerden hangisinin etkisinden söz edilebilir?

- A) Ekonomik durum
- B) İklim şartları
- C) İstekler
- D) Tarihî doku
- E) Gelenekler

Bölgede doğal ve beşerî ortamın uygun olması, bölgedeki ekonomik faaliyetleri çeşitlendirmiştir. Keten, ayçiçeği, zeytin, mısır, buğday bunlardan bazılarıdır. Bölgenin önemli şehirlerinden İstanbul, tüm Türkiye'nin ithalat, ihracat, bankacılık ve sigortacılık merkezi hâline gelmiştir.

10. Yukarıdaki metinde özellikleri sıralanan bölge aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Marmara Bölgesi
- B) Ege Bölgesi
- C) Akdeniz Bölgesi
- D) İç Anadolu Bölgesi
- E) Karadeniz Bölgesi

Çay fabrikasında çalışıyorum.

Zeytinyağı fabrikasında işçi olarak çalışıyorum.

Yazları pamuk tarlalarında çalışıyorum.

11. Yukarıda yaptıkları işler hakkında bilgi veren kişilerin sırasıyla aşağıdaki bölgelerden hangisinde iş bulma imkanları daha fazladır?

- A) Güneydoğu Anadolu - Karadeniz - Marmara
- B) Marmara - Güneydoğu Anadolu - Karadeniz
- C) Karadeniz - Marmara - Güneydoğu Anadolu
- D) Karadeniz - Güneydoğu Anadolu - Marmara
- E) Karadeniz - Doğu Anadolu - Ege

Doğu Anadolu Bölgesi en fazla göç veren bölgelerimizden biridir.

12. Aşağıdakilerden hangisi bu bölgenin göç vermesinin en önemli nedenidir?

- A) Yazların kurak geçmesi
- B) Maden çeşitliliğinin fazla olması
- C) Otlakların geniş yer kaplaması
- D) İş imkanlarının yetersiz olması
- E) Hayvancılık faaliyetlerinin gelişmesi

Karadeniz Bölgesi'nin;

- Uzun bir kıyı şeridine sahip olması,
 - Bitki örtüsünün orman olması,
 - Her mevsim yağışlı olması,
 - Engebeli yer şekillerine sahip olması
- özellikleri dikkate alındığında.

13. Aşağıdaki ekonomik faaliyetlerden hangisinin bölgede daha az gelişmesi beklenir?

- A) Balıkçılık B) Ormancılık
C) Deniz Turizmi D) Kağıt Sanayi
E) Yayla Turizmi

İç Anadolu Bölgesi;

- Geniş ova ve platolara sahiptir.
- Karasal iklim görülür.
- Un, makarna, bisküvi fabrikası vardır.

14. Buna göre aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) Tahıl üretimi yapılmaktadır.
B) Karayolu yapımı kolaydır.
C) Tarıma dayalı sanayi gelişmiştir.
D) Ormancılık gelişmiş
E) Yıllık sıcaklık farkı yüksektir

Akdeniz Bölgesi'nin geniş kıyılara sahip olması ve bölgede yaz mevsiminin uzun sürmesi turizm faaliyetlerinin gelişmesini sağlamıştır.

15. Bölgede turizm faaliyetlerinde çalışmak için aşağıdaki mesleklerden hangisine ihtiyaç duyulmaz?

- A) Aşçılık
B) Turizm rehberliği
C) Otel işletmeciliği
D) Ziraat mühendisi
E) Sahil Güvenlik

16. Aşağıdakilerden hangisi Akdeniz Bölgesi'nde turizmin gelişmesinin nedenlerinden biri değildir?

- A) Yazların uzun sürmesi
B) Doğal ve tarihî güzelliklerin olması
C) Dağların denize paralel uzanması
D) Deniz suyu sıcaklığının yüksek olması
E) Güzel plajların olması

Su gücüyle üretilen elektrik enerjisine hidroelektrik enerji denir. Hidro enerji, işleyiş olarak öncelikle büyük miktarlardaki suyun belirlenmiş bir yükseklikten saliverilmesiyle oluşan enerjinin türbin kullanılarak mekanik enerjiye dönüştürülmesi esasına dayanır.

17. Buna göre aşağıdaki bölgelerden hangisinin akarsuları hidroelektrik santral kurmak için daha uygundur?

- A) İç Anadolu Bölgesi
B) Doğu Anadolu Bölgesi
C) Ege Bölgesi
D) Marmara Bölgesi
E) Akdeniz Bölgesi

Cevap Anahtarı:

- 1) E 2) D 3) B 4) C 5) E 6) D
7) C 8) B 9) B 10) A 11) C 12) D
13) C 14) D 15) D 16) C 17) B

NOTLAR

A large rectangular area with horizontal lines for taking notes, framed by a red border. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page.

NOTLAR

Notlar alanı. Çizgi ile ayrılmış bölümler içerir.

KAYNAKÇA

- AVAN Leman, Açık Öğretim Okulları Coğrafya 5 Ders Kitabı (Seçmeli Coğrafya 1), MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2021.
- ERDEBİL Cem, R. DÜZGÜN, R. BIÇAKLI, Z. GÜZEL, E. BOZBIYIK, Coğrafya 12 Ders Kitabı, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2019.
- <http://aok.meb.gov.tr/kitap/> (01.11.2021 tarihinde ulaşılmıştır.)
- <http://odsgm.meb.gov.tr> (01.11.2021 tarihinde ulaşılmıştır.)
- <https://ogmmateryal.eba.gov.tr> (01.11.2021 tarihinde ulaşılmıştır.)
- SOYATLAR Alper, B. AKÇA, H. COŞAR, İ. SOLAK, M. KARAGÖZ, Coğrafya 9 Ders Kitabı, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2021.
- TÜRKEZ Kenan, M. KARAKOÇ, N. BALŞEN, T. PEKTAŞ, İ. ÖZDOĞAN, Coğrafya 10 Ders Kitabı, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2021.
- TÜRKEZ Kenan, M. KARAKOÇ, N. BALŞEN T. PEKTAŞ, Coğrafya 11 Ders Kitabı, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2021.
- YAVUZ Hülya, Açık Öğretim Okulları Coğrafya 4 Ders Kitabı, MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2021.
- YAVUZ Hülya, Açık Öğretim Okulları Coğrafya 7 Ders Kitabı (Seçmeli Coğrafya 2), MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2021.
- YAVUZ Hülya, Açık Öğretim Okulları Coğrafya 8 Ders Kitabı (Seçmeli Coğrafya 2), MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2021.
- YAVUZ Hülya, E. YILMAZ, Açık Öğretim Okulları Coğrafya 6 Ders Kitabı (Seçmeli Coğrafya 1), MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2021.
- YILMAZ Eşref, H. YAVUZ, L. AVAN, Açık Öğretim Okulları Coğrafya 1 Ders Kitabı, MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2021.
- YILMAZ Eşref, H. YAVUZ, L. AVAN, Açık Öğretim Okulları Coğrafya 2 Ders Kitabı, MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2021.
- YILMAZ Eşref, Açık Öğretim Okulları Coğrafya 3 Ders Kitabı, MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2021.

NOTLAR

Notlar alanı. Çizgi ile ayrılmış bölümler içerir.

NOTLAR

A large rectangular area with horizontal lines for taking notes, framed by a red border. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page.

NOTLAR

Lined area for notes, consisting of multiple horizontal lines for writing.

NOTLAR

A large rectangular area with horizontal lines for taking notes, framed by a red border. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page.

